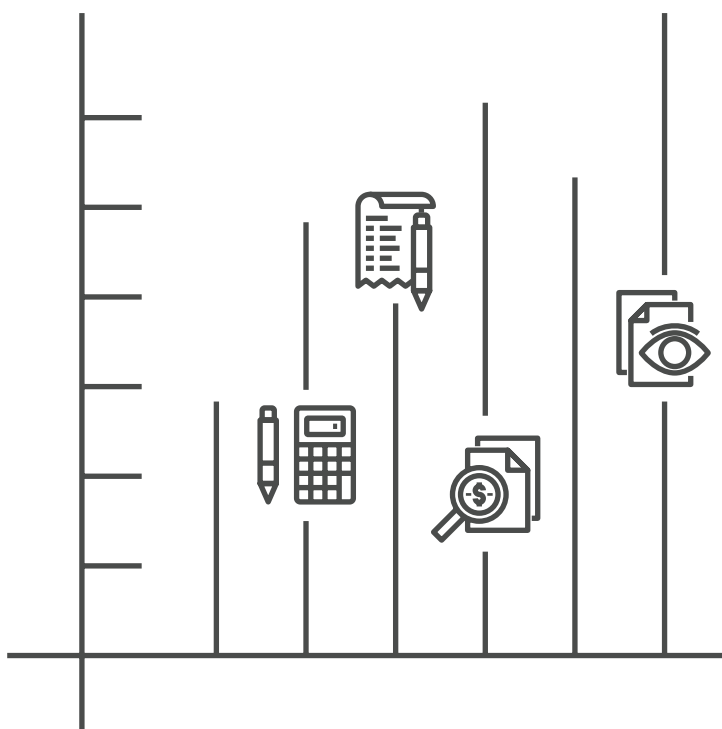

Модул за обуку

„Битни економски аспекти у стечајним предметима”

Финансира Европска унија

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Модул за обуку

„Битни економски аспекти у стечајним предметима”

Ова публикација је израђена уз финансијску подршку Европске уније.
Њен садржај је искључива одговорност Високог судског и тужилачког савјета БиХ
и не одражава нужно ставове Европске уније.

Садржај

Увод	9
Подмодул 1 - Финансијско извјештавање	13
Област 1 - Биланс стања и биланс успјеха	13
Финансијско извјештавање привредних субјеката у Босни и Херцеговини.....	13
Биланс стања.....	14
Структура активе биланса стања	15
Дугорочна имовина.....	15
Нематеријална имовина	15
Некретнине, постројења, опрема и инвестиционе некретнине	16
Биолошка средства и средства културе	17
Дугорочни финансијски пласмани	17
Текућа имовина	18
Краткорочна потраживања, пласмани и готовина.....	19
Структура пасиве биланса стања	20
Сопствени капитал.....	20
Позајмљени капитал	21
Резервисања	22
Обавезе (дугорочне и краткорочне)	22
Пасивна временска разграничења.....	23
Биланс успјеха.....	23
Структура биланса успјеха.....	24
Пословни приходи	24
Пословни расходи	25
Финансијски приходи.....	25
Финансијски расходи.....	26
Стечајни биланс	26
Завршни рачун стечајног дужника.....	28
Резиме	31

Подмодул 1- Финансијско извјештавање	33
Област 2 – Биланс токова готовине (извјештај о токовима готовине) и извјештај о промјенама на капиталу	33
Увод	33
Биланс токова готовине (извјештај о токовима готовине).....	34
Приказивање токова готовине	35
Припремање извјештаја о токовима готовине	37
Период састављања и предаја финансијских извјештаја	39
Форма и садржина извјештаја о токовима готовине	41
Провјера и контрола исправности сачињеног извјештаја о токовима готовине	42
Извјештај о промјенама на капиталу.....	42
Резиме	44
Рјечник економских термина	45
Подмодул 2 - Попис и процјена	47
Увод	47
Појам пописа.....	48
Врсте пописа	49
Принципи пописа	51
Попис у стечајном поступку	51
Појам процјене	54
Методe процјене.....	56
Резиме	59
Ријечник економских термина.....	60

Подмодул 3 - Анализа финансијских извјештаја	61
Увод	61
Тумачење добијених резултата	66
Коефицијенти ликвидности	67
Коефицијенти солвентности	70
Коефицијент ефикасности.....	72
Коефицијент економичности	74
Коефицијент профитабилности	75
Креирање алата за израду анализа финансијских извјештаја	76
Резиме	77
Рјечник економских термина	78
Рјечник за анализу коефицијената	78
Подмодул 4 - Ревизија поступка стечаја	79
Увод	79
О ревизији	79
Појам ревизије.....	79
Циљ ревизије	81
Принципи ревизије	81
Принцип независности	81
Принцип професионалне етике	81
Принцип документованости или прибављања доказа.....	81
Ревизијски докази	82
Врсте ревизијских доказа и методе њиховог прикупљања.....	82
Ревизија финансијских извјештаја	83
Ревизорски извјештај	85
Врсте ревизорског мишљења	86
Одговорност ревизора.....	86
Очекивања од ревизије	87

Професионална регулатива у вези с процесом ревизије.....	87
Ревизорска регулатива.....	87
Професионална регулатива код ревизије стечајног поступка.....	88
Обавеза ревизије	90
Према прописима о стечају	90
Према прописима о рачуноводству и ревизији	90
Дефинисање услова ангажмана	91
Предмет / обухват ревизије	92
Документација.....	92
Компоненте извјештаја независног ревизора о извршеној ревизији стечајног поступка	93
Извјештај о изражавању увјеравања	94
Резиме	94
Рјечник ревизорских појмова.....	95

Увод

Модул за обуку „Битни економски аспекти у стечајним предметима” (у даљем тексту: Модул) урађен је у оквиру пројекта „Изградња ефикасног правосуђа у служби грађана - IPA 2017” који спроводи Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине (ВСТС БиХ), уз финансијску подршку Европске уније у оквиру програма Инструменти предприступне помоћи (IPA).

Овај модул је резултат друге фазе у оквиру пројектне активности која се односи на изградњу капацитета судова за процесуирање привредних спорова с фокусом на стечај и ликвидацију и исти је праћен наставним планом обуке као и материјалом који ће се користити у наставном раду. Њему је претходила израда анализе економских аспеката стечајних предмета, која је спроведена на бази изабраних стечајних предмета из пет пилот судова у Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској (Општински суд у Бихаћу, Општински суд у Сарајеву, Општински суд у Тузли, Окружни привредни суд у Бањалуци и Окружни привредни суд у Бијељини). У наредној, истовремено и посљедњој фази провешће се одговарајуће обуке тренера у правосуђу, у сарадњи с ентитетским центрима за едукацију судија и тужилаца, како би се обезбиједила одрживост и континуитет тих активности. За потребе тих тренинга користитиће се горе поменути наставни материјал.

Поменутом анализом било је обухваћено укупно 75 предмета стечаја, по 15 у сваком од изабраних пилот судова. Особље судова одабрало је узорке који су били предмет анализе, при чему се водило рачуна да то буду најкомплекснији и најзаступљенији случајеви стечаја.

У сарадњи с особљем Пројекта и особљем изабраних судова, анализу предмета је извршио тим сачињен од пет економских стручњака које је ангажовао ВСТС БиХ, који су,

уједно, аутори овог модула. У фокусу анализе су били економски аспекти стечајног поступка и то финансијска анализа показатеља, почев од подношења приједлога за отварање поступка до окончања истог, затим попис имовине и обавеза, почетни биланс и финансијско извјештавање у поступку стечаја са становишта прописа о стечају и прописа о рачуноводству и ревизији, као и садржина ревизорских извјештаја у предметима гдје је вршена ревизија. Такође, анализирана је структура дужника над којим је покренут поступак стечаја или реструктурирања, структура повјерилаца у поступку стечаја или реструктурирања, дужина трајања поступака и други битни елементи, на основу којих су дате одређене препоруке.

Стручну анализу појединачних предмета тим је радио по истој методологији, с одређеним модификацијама које се односе на законску регулативу и специфичност поступка. Што се тиче законске регулативе када су у питању економски институти у поступцима стечаја и ликвидације, у оба ентитета су на исти начин третирани. Код израде анализе примјењивана је квантитативна и квалитативна метода, коришћењем алата које су економски стручњаци развили појединачно за предмете на којима су радили, искључиво за потребе поменуте анализе. Комбинацијом те двије методе у значајној мјери су обезбијеђени релевантни показатељи за извођење поузданих и релевантних препорука и закључака. Анализом су идентификоване четири економске области (питања) из подручја стечајног поступка које је било потребно елаборирати с више детаља, тежећи изради приручника који би стечајним судијама послужио у раду као практичан водич. Исто тако, јасно је да ће стечајни судија и даље бити професионалац с правном експертизом, а знања о изабраним економским аспектима биће само додатни алат код доношења „суда” о процесу, наредном току и могућим

економским консеквенцама. Стога, у овом модулу су обрађене сљедеће економске теме: финансијски извјештаји, анализа финансијских извјештаја, попис имовине и ревизија тока стечајног поступка.

Модул је структурисан у четири подмодула. Први подмодул обрађује финансијске извјештаје у Босни и Херцеговини, који су релевантни за стечајни поступак. Тако је у овом дијелу обрађен биланс стања, биланс успјеха, стечајни биланс, завршни рачун стечајног дужника, готовински ток и промјене на капиталу. Релевантност наведених извјештаја се огледа у њиховом прожимању цјелокупним стечајним поступком, као подлоге за доношење одлука учесника у поступку, почевши од доношења одлуке да ли покренути стечајни поступак или не, а на бази информација из биланса стања и биланса успјеха, преко стечајних биланса и готовинских токова за доношење одлука о даљим корацима, па до завршног рачуна стечајног дужника из ког се могу видјети сви ефекти стечајног поступка. Познавање сврхе, обавезне садржине и основних категорија тих извјештаја олакшало би рад стечајних судија, имајући у виду да те врсте извјештаја припремају стечајни управници, углавном у слободној форми и да се они значајно разликују од случаја до случаја.

У другом подмодулу су обрађени попис и процјена имовине, потраживања и обавеза, као прва активност коју, након именовања, обавља стечајни управник.

У трећем подмодулу је обрађена анализа финансијских извјештаја, која је најважнији дио цјелокупне анализе пословања предузећа. Многи корисници финансијских извјештаја често кажу да на основу њих не могу да оцијене бонитет привредног субјекта и да извјештаји служе само за задовољавање законских захтјева. Међутим, на основу добре анализе може да се донесе мјеродаван суд о бонитету посматраног субјекта. Сама анализа омогућава одговор на питање како је предузеће пословало у претходном периоду и како да се побољша резултат у наредном периоду. Приказана је анализа

финансијског резултата како за краће тако и за дуже периоде пословања предузећа, затим настанак (формирање) прихода и расхода, те свих фактора који утичу на величину и динамику пословних сегмената, као и на финансијски резултат. Посебан фокус је био на разумијевању коефицијената пословања, фокусирајући се на селектоване коефицијенте из четири од могућих пет група коефицијената.

У четвртном подмодулу, који се односи на ревизију поступка стечаја, акценат је стављен на садржину извјештаја о ревизији стечајног поступка, дефинисање циља ревизије, одговорност ревизора, професионалну регулативу и друга питања релевантна за вођење стечајног поступка. Надаље, циљ овог подмодула је да се судије и стечајни управници упознају с обавезном садржином ревизорског извјештаја стечајног дужника у складу са Законом о стечају и Међународним стандардима ревизије који се примјењују у БиХ, као и с тим шта треба да садржи уговор о ангажовању ревизора и рјешење стечајног судије о именовању ревизора, све у вези с предметом ревизије. Након увода, у тексту су дата основна објашњења за: принципе и стандарде ревизије, врсте ревизије, основне принципе обављања ревизије, ревизијске доказе, врсте ревизорског мишљења, основне принципе, појам и компоненте интерне контроле, разлике између ревизије финансијских извјештаја и ревизорских поступака по посебним услугама, утврђивање чињеничног стања, одговорност ревизора, професионалну регулативу у вези с процесом ревизије, обавезе ревизије, дефинисање услова ангажмана, документацију ревизије, те компоненте извјештаја независног ревизора о извршеној ревизији стечајног поступка. На крају текста је дат рјечник за одређене појмове. За очекивати је да ће тематика која је обрађена у овом подмодулу бити добра основа стечајним судијама, те другим органима стечајног поступка за разумијевање финансијских извјештаја, значаја исправног пописа имовине и обавеза стечајног дужника, затим разумијевање финансијских показатеља, ревизорске професије, као и тога шта могу да очекују од ревизорског извјештаја.

Сваки од обрађених подмодула садржи и рјечник економских термина (појмова) који се помињу у материјалу.

Аутори се надају да ће прије свега стечајне судије, али и остали учесници стечајног поступка, имати значајну корист од овог модула за обуку у домену економских аспеката

и разрјешења оних дилема које се јављају у том изузетно сложеном процесу, будући да је интенција Високог судског и тужилачког савјета БиХ, приликом планирања и реализације ове пројектне активности, била да се унаприједи знање стечајних судија у сегменту економске проблематике која се учестало јавља у стечајним поступцима.

Подмодул 1

Финансијско извјештавање

Област 1 - Биланс стања и биланс успјеха

Аутор: Весна Лешевић

Финансијско извјештавање привредних субјеката у Босни и Херцеговини

Финансијски извјештаји имају за циљ да пруже информације о имовинском, финансијском и приносном положају привредног субјекта, које могу да послуже широком кругу корисника за доношење економских одлука. Финансијски извјештаји су, такође, одраз резултата који је остварио менаџмент друштва приликом управљања повјерених му ресурса.

Основ за припрему и презентацију финансијских извјештаја и годишњих консолидованих финансијских извјештаја у приватном и дијелу јавног сектора чине Међународни рачуноводствени стандарди финансијског извјештавања, који укључују и важеће Међународне рачуноводствене стандарде (МРС), те Међународне стандарде за мале и средње ентитете (МСФИ за МСЕ). Дио јавног сектора који чине буџетски корисници на републичком или локалном нивоу, као и тзв. ванбуџетски фондови, припрема финансијске извјештаје у складу с Међународним рачуноводственим стандардима за јавни сектор (МРС-ЈС).

У Босни и Херцеговини, у складу с важећом легислативом, правна лица финансијске извјештаје састављају и презентују за пословну годину и то за период од 1. јануара до 31. децембра текуће године с упоредљивим подацима за претходну годину. Зависно

правно лице чије матично правно лице са сједиштем у иностранству има пословну годину различиту од календарске године, уз сагласност министарства финансија, може да сачињава и презентује финансијске извјештаје за период који је различит од календарске године, али који обухвата 12 мјесеци (нпр. од 1. новембра једне до 31. октобра наредне године). Финансијски извјештаји се састављају и у случају статусних промјена, затим отварања и закључења стечаја, као и поступка ликвидације правног лица.

Сет обавезних годишњих финансијских извјештаја чине:

- биланс стања – извјештај о финансијском положају на крају периода,
- биланс успјеха – извјештај о укупном резултату за период,
- биланс токова готовине – извјештај о токовима готовине,
- извјештај о промјенама на капиталу и
- напомене уз финансијске извјештаје.

Финансијски извјештаји се предају агенцији која води јединствени регистар финансијских извјештаја¹ у ентитету у ком се налази сједиште привредног субјекта, најкасније до краја фебруара текуће за претходну годину.

1 У РС то је Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге – АПИФ, а у ФБиХ то је Финансијско-информатичка агенција – ФИА

Поред годишњег финансијског извјештаја, велика и средња правна лица обавезна су да припреме и годишњи извјештај о пословању, који треба да пружи објективни приказ пословања правног лица и његов имовински, финансијски, приносни и тржишни положај, укључујући и опис главних ризика и неизвјесности с којима се суочава, као и мјера предузетих на заштити животне средине. Тај извјештај обавезно садржи: преглед свих значајних догађаја насталих у периоду од завршетка пословне године до датума предаје финансијског извјештаја; процјену очекиваног будућег развоја правног лица; најважније активности у вези са истраживањем и развојем; информације о откупу властитих акција и удјела; информације о пословним сегментима правног лица; коришћене финансијске инструменте, ако је то значајно за процјену финансијског положаја и успјешности пословања правног лица; циљеве и политике правног лица у вези с управљањем финансијским ризицима, заједно с политикама заштите од ризика за сваку планирану трансакцију за коју је неопходна заштита и изложеност правног лица цјеновном, кредитном, тржишном и валутном ризику, ризику ликвидности и другим ризицима присутним у пословању правног лица.

Биланс стања

Биланс стања приказује финансијски положај предузећа, односно његову нето вриједност, на дан његовог сачињавања. Уколико би се односило на неки други датум, приказао би можда сасвим другу слику финансијског стања предузећа.

Најједноставније речено, **биланс стања представља преглед имовине с једне и извора финансирања имовине с друге стране**. Страна на којој се приказује оно што предузеће посједује, тј. средства, назива се **актива**, а страна на којој се приказује оно што предузеће дугује (обавезе) и шта је остало преко обавеза (капитал) назива се **пасива**.

Као што и само име говори (биланс – баланце), **овај извјештај увијек мора да буде у равнотежи**, односно актива мора да буде

једнака пасиви. С обзиром на то да биланс стања на једној страни исказује средства према појавним облицима, а на другој страни средства према поријеклу, односно њиховом извору, основна рачуноводствена једнакост приликом састављања биланса стања гласи:

АКТИВА = ПАСИВА, односно
СРЕДСТВА = ИЗВОРИ СРЕДСТАВА, односно
СРЕДСТВА = КАПИТАЛ + ОБАВЕЗЕ

Прије сачињавања биланса стања потребно је извршити попис (инвентуру) средстава и обавеза, како би се књиговодствено стање средстава и обавеза ускладило са стварним стањем, а све у циљу реалног и истинитог састављања биланса. Биланс се саставља на основу рачуна (конта) главне књиге, на којима се исказују средства, обавезе и капитал, и на којима постоји салдо односно стање.

Биланс стања предузећа саставља се:

1. Редовно – на крају пословне године, тј. на дан 31. 12. и
2. Ванредно у току пословне године.

Редовно билансирање, односно сачињавање биланса стања на крају пословне године подразумијева закључивање конта (рачуна) средстава, обавеза и капитала, те утврђивање њихових салда. При томе треба водити рачуна да конта активе имају дуговни салдо, а конта пасиве потражни салдо. Утврђени салдо на рачунима (контима) главне књиге провјерава се инвентуром и уноси у биланс као билансна позиција. Салдо на рачунима (контима) средстава, обавеза и капитала су позиције закључног биланса на дан 31. децембра извјештајне године. **Стање на рачунима (контима) на крају извјештајне године је уједно и почетно стање наредне пословне године на дан 1. 1.** Свака позиција активе уписује се као почетно стање на дуговој страни одговарајућег рачуна (средства), а свака позиција пасиве на потражној страни рачуна (обавезе и власнички капитал). За оне позиције које ће се појавити касније у току пословне године рачуни се отварају на основу вјеродостојног документа (исправе) након што пословни догађај настане.

Ванредно билансирање у току године се најчешће јавља у случајевима статусних промјена (подјеле, спајања или припајања), те у случајевима отварања, односно закључења стечаја, односно поступка ликвидације привредног субјекта.

Биланс стања се може приказати двострано кроз међусобно сучељавање двију страна или једнострано у форми листе, с тим да степен детаљисања и редослијед приказивања

имовинских дијелова зависе од конкретног корисника биланса стања и намјена за које их користи.

У Анексу 1а² приказан је образац Биланса стања са свим билансним позицијама које су прописане Правилником о садржини и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике, док је у наставку приказан скраћени облик тог извјештаја.

АКТИВА	ПАСИВА
I. СТАЛНА СРЕДСТВА Земљиште, грађевински објекти, опрема, нематеријална имовина II. ОБРТНА СРЕДСТВА <ol style="list-style-type: none"> Залихе Потраживања Готовина 	I. КАПИТАЛ II. ОБАВЕЗЕ <ol style="list-style-type: none"> Дугорочне обавезе Краткорочне обавезе

Структура активе биланса стања

Активу биланса стања представља имовина привредног субјекта чијом употребом се ствара економска корист. Успјех пословања привредног субјекта највећим дијелом зависи од успјешности управљања његовом имовином.

Имовину чине сва покретна и непокретна добра и/или права власништва привредног субјекта, која могу да се изразе у новцу. Имовина може да се разврста према сљедећим критеријумима: свом појавном облику, вијеку трајања, ликвидности итд. **Према појавном облику, имовина** може да се разврста у сљедеће групе: готовина, материјалне ствари, потраживања и остала права, те плаћени трошкови периода и недоспјеле наплате прихода (активна временска разграничења). **Према вијеку трајања**, имовина се дијели на краткорочну (вијек трајања до једне године) и дугорочну (вијек трајања дужи од једне године), **док са становишта ликвидности** имовина може да буде ликвидна или лако промјенљива у новац (новац, банковни

депозити, рачуни доспјели на наплату, залихе готових производа) и неликвидна, тј. фиксна (зграде, земљиште, дугорочне инвестиције и сл.). У званичним обрасцима Биланса стања имовина је подијељена према вијеку трајања на дугорочну или сталну имовину и на краткорочну или текућу имовину.

Дугорочна имовина

Дугорочну или сталну имовину чине она средства чији је вијек трајања дужи од годину дана и она се у финансијским извјештајима рашчлањује на сљедеће категорије:

- нематеријална имовина,
- некретнине, постројења, опрема и инвестиционе некретнине,
- биолошка средства и средства културе и
- дугорочни финансијски пласмани.

Нематеријална имовина

Према Међународном рачуноводственом стандарду 38, под нематеријалном имовином

се подразумевају оне ставке имовине које нису новац, а којима недостаје физички облик. Та имовина има вриједност засновану на правно регулисаном овлашћењу власника, нпр. патент, заштитни знак, ауторско право, проналасци, *goodwill* и сл. Коришћењем нематеријалне имовине привредни субјекат остварује приходе на основу искључивог права коришћења, заштите и повластица у пословном процесу.

Према прописаној шеми активе биланса стања, дуготрајну нематеријалну имовину чине:

- улагања у развој,
- концесије, патенти, лиценце и остала права,
- *goodwill*,
- остала нематеријална улагања и
- аванси и нематеријална улагања у припреми.

Улагања у развој обухватају издатке за развој пројекта, производа, поступака, рецептура и сл. Примјер издатака за развој пројекта су издаци за израду и тестирање прототипова и модела, дизајна алата и калупа, итд.

Концесија представља дозволу јавне власти која се даје правним или физичким лицима, домаћим или иностраним, за обављање одређене дјелатности у складу с унапријед прописаним условима. Дозвола се односи на уступање одређених права у домену коришћења природних богатстава или обављања дјелатности од општег интереса, под унапријед потписаним условима и уз надокнаду коју плаћа прималац концесије.

Патенти представљају ексклузивно право привредног субјекта, које гарантује држава или неки други ауторитет, на коришћење или продају одређеног производа или производног поступка. Патентима се обезбјеђује заштита коришћења изума нових машина или изума којима се побољшавају већ постојећи индустријски производи и процеси индустријске производње. Висина плаћеног новчаног износа за куповину патента од проналазача или неког другог власника

приказује се као вриједност патента у оквиру нематеријалне имовине.

Лиценца подразумева куповину права или дозволе на коришћење одређене технологије, техничког знања, изума за одређени временски период или чак права на производњу одређене количине производа.

Goodwill означава већу вриједност предузећа које оно има због свог угледа, положаја на тржишту, организације, квалитета запосленог особља и сличних фактора који су тешко мјерљиви. То је вриједност која је неодвојива од предузећа и не може се самостално куповати нити продавати, а приказује се само у случају продаје комплетног предузећа.

Под осталим нематеријалним улагањима подразумевају се сви други облици интелектуалне имовине, а који нису сврстани у неку од претходно наведених позиција.

У оквиру нематеријалне имовине евидентирају се и дати аванси за њену набавку, а која није била реализована до датума сачињавања биланса стања.

Некретнине, постројења, опрема и инвестиционе некретнине

Некретнине, постројења, опрема и инвестиционе некретнине чине дуготрајну материјалну имовину, која се према Међународним рачуноводственим стандардима дефинише као имовина која није намијењена продаји, већ је привредни субјекат користи приликом обављања својих пословних активности, тј. приликом производње робе и услуга, у промету робе, у административне сврхе или у сврхе изнајмљивања.

Према прописаној шеми активе биланса стања, дуготрајну материјалну имовину чине:

- земљиште,
- грађевински објекти,
- постројења и опрема,
- инвестиционе некретнине,
- аванси и некретнине, постројења, опрема

- и инвестиционе некретнине у припреми,
- улагања на туђим некретнинама, постројењима и опреми.

Под ставком земљиште приказују се све врсте земљишта (пољопривредно и грађевинско) по набавној (историјској) или ревалоризационој (поново процијењеној) вриједности. Набавна вриједност укључује и све зависне трошкове набавке (адвокатске, нотарске и сл.), као и припадајући порез на промет некретнина. С обзиром на то да се земљиште коришћењем и временом не троши, земљиште не подлијеже амортизацији, односно смањењу вриједности. Грађевински објекти који се налазе на земљишту, а који служе у пословне сврхе привредног субјекта, приказују се одвојено од земљишта и то на позицији „грађевински објекти”. Разлог томе је различит порески третман, с једне стране, те обрачун амортизације, с друге стране.

Постројења и опрема се такође сврставају у дуготрајну материјалну имовину уколико је испуњен услов да је њихов вијек трајања дужи од годину дана и да је њихова вриједност значајна. Шта представља значајну вриједност одредиће правни субјекат у складу са специфичностима и потребама свог пословања. То је битно из тог разлога што је за правилну књиговодствену евиденцију неопходно раздвојити основна средства од алата и ситног инвентара. Алат и ситан инвентар могу да се користе дужи низ година, али нису вриједносно значајни. Треба напоменути да основна средства подлијежу обрачуну амортизације, те да се сваке године износ обрачунате амортизације (смањење вриједности) уписује у трошак пословања за ту годину. С друге стране, алат и ситан инвентар не подлијежу обрачуну амортизације, већ се њихова вриједност у пуном износу отписује, односно признаје као трошак, одмах по стављању у употребу.

Инвестиционе некретнине представљају некретнине које се држе због изнајмљивања или продаје након раста њихове цијене. Поједина правна лица се можда баве само издавањем некретнина или трговином не-

кретнина, али се за таква правна лица не сматра да те некретнине користе за обављање своје дјелатности него се оне сматрају инвестиционим некретнинама.

Материјална средства у припреми представљају имовину чији поступак набавке није окончан до тренутка сачињавања биланса стања, па се таква имовина у билансу евидентира по затченој вриједности улагања. Тај вид имовине не подлијеже обрачуну амортизације све до тренутка њеног стављања у употребу.

На рачуну „улагање на туђим некретнинама, постројењима и опреми“ исказују се улагања која се врше на туђим средствима ради обављања дјелатности. На примјер, уколико закупац изврши улагање у закупљени (туђи) објекат и уколико такво улагање у потпуности сам сноси, оно ће се у пословним књигама закупца евидентирати као улагање на туђим некретнинама, постројењима и опреми. Онај дио улагања који сноси закуподавац евидентираће се као трошак у пословним књигама закупца и тај износ ће бити фактурисан закуподавцу од стране закупца, тј. третираће се као продаја.

Биолошка средства и средства културе

Биолошка средства и средства културе представљају специфичне облике дуготрајне имовине која се на основу својих карактеристика не може сврстати ни у једну претходно поменути групу дуготрајне имовине. Ријеч је о ставкама имовине као што су: шуме, вишегодишњи засади, основно стадо, средства културе (слике, кипови...), као и дати аванси и биолошка средства и средства културе у припреми.

Дугорочни финансијски пласмани

Дугорочни финансијски пласмани представљају улагања чији је циљ остварење будуће економске користи у облику добитка или камата или одређених индиректних користи, а чије је доспијеће дуже од једне године. Ову групу дугорочне имовине, према прописаној шеми биланса стања, чине:

- учешће у капиталу зависних правних лица,
- учешће у капиталу других правних лица,
- дугорочни кредити дати повезаним лицима,
- дугорочни кредити у земљи,
- дугорочни кредити у иностранству,
- финансијска средства расположива за продају,
- финансијска средства која се држе до рока доспијећа и
- остали дугорочни финансијски пласмани.

Учешће у капиталу зависних правних лица чине акције и удјели у капиталу правних лица над чијим пословањем постоји контрола (више од 20% улога). Такви привредни субјекти, поред састављања појединачних финансијских извјештаја, имају обавезу сачињавања и консолидованих финансијских извјештаја.

Учешће у капиталу осталих правних лица подразумева посједовање власничких финансијских инструмената у виду акција или удјела по основу којих улагач не остварује контролу над пословањем другог правног лица.

Дугорочни кредити у земљи и иностранству су финансијски инструменти с фиксним или одредљивим износима наплате или плаћања којима се не тргује на активним финансијским тржиштима. Приликом почетног признавања ти финансијски инструменти одмјеравају се по цијени трансакције, укључујући и трошкове непосредно везане за ту трансакцију. Међутим, на крају сваког извјештајног периода, износи дужничких инструмената се умањују (амортизују) по методи коришћења ефективне каматне стопе. Привредни субјекти могу да одобравају и дугорочне кредите повезаним лицима, посредством банке или дозначавањем својих новчаних средстава на посебан намјенски рачун банке.

Финансијска средства расположива за продају могу да буду дугорочне хартије од вриједности, као што су обвезнице, дугорочни благајнички, комерцијални или државни записи и сличне хартије од вриједности, чији

је рок доспијећа дужи од годину дана, а које су намијењене продаји.

У финансијска средства која се држе до рока доспијећа спадају средства с фиксним или одредљивим износима плаћања и с фиксном доспјелошћу дужом од годину дана, које привредни субјекат дефинитивно намјерава и може да држи до истека рока доспјелости (обвезнице и сл.).

У групу осталих дугорочних финансијских пласмана спадају дугорочни орочени депозити, дугорочно дате кауције и дугорочно дати зајмови за рјешавање стамбених потреба запослених.

Текућа имовина

Текућа или краткорочна имовина је облик имовине за коју се очекује да ће бити реализована, односно претворена у новац, у року од годину дана или током једног пословног циклуса, у зависности од тога који период је дужи.

Основне групе текуће имовине, према прописаном обрасцу Биланса стања, су:

- залихе, стална средства и средства обустављеног пословања намијењена продаји,
- краткорочна потраживања, пласмани и готовина и
- одложена пореска средства.

Залихе, стална средства и средства обустављеног пословања намијењена продаји

Све залихе, према билансној шеми, могу да се класификују у сљедеће групе:

- залихе материјала,
- залихе недовршене производње, полупроизвода и недовршених услуга,
- залихе готових производа,
- залихе робе,
- стална средства и средства обустављеног пословања намијењена продаји и
- дати аванси.

Залихе материјала, недовршене производе, полупроизвода и готових производа се најчешће појављују у произвођачкој дјелатности, док су у трговачкој дјелатности примарне залихе трговачке робе. Вриједност залиха укључује све трошкове потребне за довођење залиха до стања намјераваног за употребу, што би значило да су поред набавне цијене у вриједност залиха укључени и сви зависни трошкови набавке.

Стална средства и средства обустављеног пословања намијењена продаји сврставају се у текућу односно краткорочну имовину и третирају се као залихе трговачке робе. Примјер таквих средстава могу да буду стамбени објекти које привредни субјекат гради у циљу њихове продаје физичким или другим правним лицима или чак стална средства која су нпр. стечена у поступку компензације, али су намијењена даљој продаји.

У оквиру групе залиха евидентирају се и унапријед плаћени износи (аванси) за набавку залиха које до момента сачињавања биланса стања још увијек нису биле испоручене.

Краткорочна потраживања, пласмани и готовина

Потраживања представљају дуговања других лица према правном субјекту.

У ту групу спадају:

- краткорочна потраживања,
- краткорочни финансијски пласмани,
- готовински еквиваленти и готовина,
- потраживање по основу пореза на додату вриједност и
- активна временска разграничења.

Под краткорочним потраживањима подразумевају се потраживања од повезаних лица, као и од купаца у земљи и иностранству. Потраживања од повезаних лица чине потраживања од правних лица над чијим пословањем привредни субјекат има контролу. Ова ставка обухвата све облике потраживања од повезаних правних лица,

који могу да буду: за испоручену робу и услуге, за камате на одобрене кредите, за добит из учешћа у капиталу и сл. Потраживања од купаца у земљи и иностранству представљају најзначајнију ставку потраживања насталу на основу редовног пословања привредног субјекта. Потраживања од купаца евидентирају се на основу издатих рачуна за продату робу и пружене услуге (с укљученим износом ПДВ-а).

У ту групу спадају још и потраживања из специфичних послова, као и друга краткорочна потраживања. Под потраживањима из специфичних послова се евидентирају потраживања од извозника, по основу увоза за туђи рачун, од комисионе и консигнационе продаје и остала потраживања из специфичних послова, док се под другим краткорочним потраживањима исказују потраживања за камату и дивиденде, потраживања од запослених, потраживања од државних органа и организација, потраживања по основу преплаћених пореза и доприноса и потраживања по основу накнада штета од друштва за осигурање и других лица.

У оквиру краткорочних финансијских пласмана се евидентирају краткорочни финансијски пласмани дати матичним, зависним и повезаним лицима, затим краткорочне позајмице дате правним и физичким лицима, које доспијевају у периоду краћем од годину дана од дана сачињавања биланса стања, као и други краткорочни финансијски пласмани као што су потраживања по мјеницама као инструментима плаћања.

Готовину као најликвиднији дио текућих средстава чине новчана средства у благајни и депозити по виђењу. Готовински еквиваленти се дефинишу као високоликвидна улагања, односно улагања која се на тржишту веома лако и уз ниске трошкове могу претворити у готов новац. Ту спадају краткорочни финансијски инструменти тржишта новца, комерцијални записи, као и државне обвезнице. Готовински еквиваленти се држе ради измирења краткорочних доспјелих обавеза и не користе се за инвестирање или у друге сврхе.

На рачунима групе „порез на додату вриједност” исказује се претходни порез на додату вриједност према називима рачуна ове групе.

Под ставком активна временска разграничења се подразумевају трошкови који су плаћени у току извјештајне године, а који се односе на наредну пословну годину, као и приходи по основу којих су настали трошкови у извјештајној години, а који нису фактурисани за извјештајну годину.

Структура пасиве биланса стања

Пасива или извори средстава предузећа показују поријекло имовине предузећа, које се према својинском аспекту може да рашчлани на:

1. сопствени капитал и
2. позајмљени капитал.

Сопствени капитал

Сопствени капитал представља разлику између активе и укупних обавеза привредног субјекта. Сопствени капитал се уједно назива нето имовином или гарантном супстанцом која има сљедеће карактеристике:

- припада власницима,
- нема рок доспијећа (доспијева једино у моменту ликвидације привредног субјекта),
- својим власницима даје право управљања привредним субјектом,
- исплате капитала су условљене постојањем и висином оствареног добитка као и политиком његове расподеле,
- капитал је могуће увећати једино уз додатна улагања власника или путем нераспоређеног (задржаног) добитка.

Облик сопственог капитала је одређен правном формом привредног субјекта. Тако, на примјер, за инокосна предузећа и друштва лица за које власник неограничено одговара цјелокупном својом имовином, закон не прописује минимум капитала, те се из тог разлога не врши његово дубље рашчлањивање.

За друштво капитала (друштва с ограниченом одговорношћу, командитна друштва на акције, акционарска друштва) сопствени капитал се рашчлањује на основни (стални) и промјенљиви (варијабилни) капитал.

У случају акционарског друштва, стални капитал чини акцијски капитал, док промјенљиви капитал чине (+) капиталне резерве, (+) нераспоређени (задржани) добитак, (+) резерве из расподеле нераспоређеног добитка, (+) ревалоризационе резерве, (+/-) нереализовани добици/нереализовани губици по основу ХОВ, (-) губитак, (-) откупљене сопствене акције (смањење/повлачење капитала).

Висина основног капитала је предмет уписа у надлежни регистар и његов се износ у билансу стања треба да подудара с уписаним износом. Промјена висине основног капитала може да се изврши само на основу одлуке скупштине акционара и промјена мора да буде уписана у надлежни регистар. Основни капитал се стиче емисијом обичних и преференцијалних (приоритетних) акција и исказује се у висини номиналне вриједности уписаних акција. Обичне и преференцијалне акције се евидентирају на различитим аналитичким рачунима због различитих права којима располажу њихови власници, али се у билансу стања њихова вриједност исказује збирно.

Капиталне резерве као дио промјенљивог капитала се састоје од: емисионе премије, износа доплате при конверзији обвезница у акције, износа доплате при конверзији преференцијалних акција у обичне акције и износа директних уплата акционара у сопствени капитал, тј. на текући рачун.

Емисиона премија представља разлику између више емисионе (продајне) цијене акције и њене номиналне вриједности, односно то је капитални вишак који се остварује продајом акције по цијени која је виша од њене номиналне вриједности. Према прописаној билансној шеми, емисиона премија се приказује одвојено од основног капитала.

Нераспоређени (задржани) добитак представља дио укупног добитка који се не исплаћује власницима акција у виду дивиденде, већ се одлуком скупштине акционара задржава у циљу јачања основног капитала, побољшања финансијске структуре и побољшања ликвидности привредног субјекта. Из нераспоређеног добитка се формирају резерве и то:

1. законске резерве,
2. статутарне резерве и
3. слободне резерве.

Законске резерве су намијењене покрићу евентуалног губитка. Уколико њихов износ прелази законски минимум, оне могу да се користе и за емитовање додатних (гратис) акција.

Износ статутарних резерви је дефинисан статутом друштва, док њихова намјена не мора да буде обавезно утврђена.

Формирање слободних резерви није обавезно, већ се оне користе у складу с одлукама менаџмента и њихова функција је да повећају безбједност и ликвидност привредног субјекта.

Ревалоризационе резерве настају као посљедица примјене модела ревалоризације приликом накнадног процјењивања некретности, постројења и опреме и нематеријалне имовине. Те резерве се преносе у нераспоређени добитак тек након што се реализују, односно након што се одређено средство отуђи или расходује.

Нереализовани добици / нереализовани губици се исказују у оквиру капитала, а настају као резултат промјене фер вриједности хартија од вриједности расположивих за продају. Тако нереализовани добици повећавају износ сопственог капитала, док га нереализовани губици умањују.

Губитак који је привредни субјекат остварио у току извјештајне или неке од ранијих година такође умањује износ сопственог капитала. Када се говори о губитку, потребно је разликовати категорије губитка до висине капитала и губитка

изнад висине капитала. Губитак до висине капитала се исказује у пасиви биланса, у оквиру капитала и то као његова корективна ставка. Сваки износ губитка изнад висине капитала се евидентира на страни активе на ставци „губитак изнад висине капитала”, јер би његово евидентирање у оквиру капитала као његове корективне ставке утицало на то да вриједност капитала буде негативна. С обзиром на то да минимални износ пасиве треба да одговара висини укупних обавеза привредног субјекта, негативна ставка у капиталу нарушила би ту законитост, па се из тог разлога она евидентира на страни активе биланса стања. На тај начин се обезбјеђује да ставке у билансу не буду негативно исказане, а да се уједно оствари равнотежа између активе и пасиве биланса стања.

Такође, треба напоменути да се сопствени капитал може умањити и на основу откупа сопствених акција. Разлог откупа акције је повећање зараде по акцији. Повлачење се врши на тај начин да се акционарима умјесто исплате веће дивиденде изврши исплата готовине за посједоване акције, чиме се оне у року од годину дана поништавају.

Позајмљени капитал

С економског становишта није рационално очекивати да привредни субјекат свој раст и развој заснива искључиво на сопственим изворима финансирања, па се из тог разлога најчешће, поред сопствених извора, он ослања и на позајмљене изворе финансирања. За разлику од сопственог капитала, позајмљени капитал представља обавезу привредног субјекта коју он мора да измири у предвиђеном року уз услове који су дефинисани уговором између зајмодавца и зајмопримца.

Позајмљени капитал, са становишта рочности, може да се рашчлани на дугорочне и краткорочне обавезе, тј. обавезе чији је рок доспијећа дужи или краћи од годину дана.

Међутим, у оквиру актуелних билансних образаца, рашчлањивање позајмљеног капитала врши се на основу његовог настанка и то на:

1. резервисања,
2. обавезе (дугорочне и краткорочне) и
3. пасивна временска разграничења.

Резервисања

Резервисања представљају обавезу привредног субјекта, чији износ и рок доспијећа нису познати на дан билансирања. Другим ријечима, то су процијењене обавезе законске или изведене природе. Обавезе законске природе настају на основу уговора и законске регулативе, па тако нпр. привредни субјекат има законску обавезу по основу продаје робе на кредит. Изведена обавеза би била она која произилази из добре дугогодишње пословне праксе привредног субјекта, а која је у широкој примјени те на основу које се очекује од привредног субјекта да увијек поступа у складу са успостављеном праксом. На примјер, привредни субјекат може имати праксу да врши поврат новца свим незадовољним купцима.

Признавање висине резервисања у билансу стања се врши на основу појединачне или групне процјене. Групна процјена је пожељна уколико се обавеза састоји од великог броја релативно малих истоврсних ставки.

Прописаном билансном шемом се могу идентификовати сљедеће врсте резервисања:

- резервисања за трошкове у гарантном року,
- резервисања за трошкове обнављања природних богатстава,
- резервисања за задржане кауције и депозите,
- резервисања за трошкове реструктурирања,
- резервисања за накнаде и бенефиције запослених и
- остала дугорочна резервисања.

Обавезе (дугорочне и краткорочне)

Обавезе привредног субјекта, рачунајући од времена њиховог настанка, могу се подијелити на дугорочне и краткорочне (текуће) обавезе. Прву групу чине обавезе чији

је рок доспијећа дужи од годину дана, док другу групу чине обавезе с роком доспијећа до годину дана.

Главне ставке дугорочних обавеза према билансној шеми су:

1. обавезе које могу да се конвертују у капитал – у складу са законом ову врсту обавеза могуће је конвертовати у одговарајући облик капитала, тако да досадашњи повјериоци постају сувласници у друштву, док се постојећим акционарима смањује проценат учешћа у капиталу, а самим тим се смањује и њихова управљачка моћ;
2. обавезе према повезаним правним лицима – у те обавезе спадају примљени дугорочни кредити и зајмови како од матичних и зависних правних лица, тако и од осталих повезаних правних лица;
3. обавезе по емитованим хартијама од вриједности – то су обавезе настале по основу емитованих хартија од вриједности чији је рок доспијећа дужи од годину дана од дана билансирања;
4. дугорочни кредити (у земљи и иностранству) – то су примљени кредити и зајмови од правних и физичких лица, не укључујући кредите и зајмове примљене од зависних и повезаних правних лица. У ову групу спадају хипотекарни, инвестициони, грађевински, потрошачки, као и кредити за изградњу, реконструкцију, адаптацију или куповину пословног простора, производних и других објеката, и сл.;
5. остале дугорочне обавезе.

Краткорочне обавезе, чији је рок доспијећа краћи од годину дана, чине:

1. краткорочне финансијске обавезе – то су обавезе које су настале по основу емитованих краткорочних хартија од вриједности, као и дио обавеза по основу емитованих дугорочних хартија од вриједности које доспијевају у периоду од годину дана од дана билансирања;
2. обавезе из пословања – то су обавезе које се највећим дијелом односе на обавезе према добављачима;

3. обавезе за зараде и накнаде зарада;
4. обавезе за порезе – порез на додатну вриједност, порез на добитак, остали порези, доприноси и друге дажбине.

Пасивна временска разграничења

На ставци пасивних временских разграничења приказују се унапријед наплаћени, односно обрачунати приходи и трошкови за које није примљена рачуноводствена исправа, или кад обавеза плаћања настаје у будућем временском периоду, као и одложене пореске обавезе и разграничене обавезе за порез на додатну вриједност.

Биланс успјеха

Биланс успјеха је извјештај о укупном резултату пословања предузећа у посматраном временском периоду, с прегледом прихода и расхода. Специфичност биланса стања је статичност јер се сачињава на одређени дан, док је биланс успјеха динамичан и сачињава се за одређени временски период. Дакле, биланс стања пружа увид у финансијски положај предузећа, док биланс успјеха пружа увид у зарађивачку способност предузећа. Ова два биланса се код нас уобичајено исказују у форми листе.

Биланс успјеха може да буде сачињен по методи продатих учинака и по методи укупних трошкова. Садржина биланса успјеха зависи од методе по којој је он сачињен. Међутим, финансијски резултат приказан у билансу успјеха по обје методе биће исти.

Без обзира на изабрану методу сачињавања, признавање прихода може да се врши по систему фактурисане (по принципу настанка догађаја) или по систему наплаћене реализације (на новчаној основи). У нашој пракси и законским актима је прописано да правна лица признају приходе по принципу настанка догађаја, а не на новчаној основи. То значи да приход чине све продаје производа и учињених услуга уз услов да је испорука производа извршена односно услуга учињена и да је иста фактурисана купцу. На обрачунском основу се признају и расходи који се сучељавају с приходима насталим у истом периоду. Другим ријечима, расходе чине сви трошкови садржани у продатим и фактурисаним производима односно учињеним услугама.

У Анексу 1а дат је приказ обрасца Биланса успјеха са свим билансним позицијама које су прописане Правилником о садржини и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике, док је у наставку приказан скраћени облик тог извјештаја.

Ознака	ПОЗИЦИЈА	ИЗНОС У КМ	
		Текућа година	Претходна година
	Пословни приходи		
	Пословни расходи		
I	ПОСЛОВНИ ДОБИТАК/ГУБИТАК		
	Финансијски приходи		
	Финансијски расходи		
II	ФИНАНСИЈСКИ ДОБИТАК/ГУБИТАК		
III=I+II	ДОБИТАК/ГУБИТАК РЕДОВНЕ ДЈЕЛАТНОСТИ		
	Остали приходи		
	Остали расходи		
IV	ДОБИТАК/ГУБИТАК ПО ОСНОВУ ОСТАЛИХ ПРИХОДА И РАСХОДА		
	Приходи од усклађивања вриједности имовине		
	Расходи од усклађивања вриједности имовине		
V	ДОБИТАК/ГУБИТАК ПО ОСНОВУ УСКЛАЂИВАЊА ВРИЈЕДНОСТИ ИМОВИНЕ		
	Приходи по основу промјене рачуноводствених политика и исправке грешака из ранијих година		
	Расходи по основу промјене рачуноводствених политика и исправке грешака из ранијих година		
VI	ДОБИТАК/ГУБИТАК ПО ОСНОВУ ПРОМЈЕНЕ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОЛИТИКА И ИСПРАВКЕ ГРЕШАКА ИЗ РАНИЈИХ ГОДИНА		
VII=I+...+VI	ДОБИТАК/ГУБИТАК ПРИЈЕ ОПОРЕЗИВАЊА		
VIII	Порез на добит		
IX=VII-IX	НЕТО ДОБИТАК/ГУБИТАК ПЕРИОДА		

Структура биланса успеха

Као што можемо да видимо, приходи и расходи су разврстани на пословне, финансијске, остале (непословне), затим по основу усклађивања вриједности имовине и по основу промјене рачуноводствених политика.

Пословни приходи и расходи настају из обављања основне дјелатности друштва, тачније онога због чега је предузеће и основано.

Пословни приходи

У пословне приходе се укључују приходи од продаје робе и продаје учинака (повезаним правним лицима, као и осталим правним

лицима на домаћем и иностраном тржишту), приходи од активирања учинака, промјене вриједности залиха учинака, промјене вриједности инвестиционих некретнина и биолошких средстава која се не амортизују, као и остали приходи.

Приходи од активирања учинака обухватају приходе настале на основу употребе робе, производа и услуга за нематеријална улагања, за основна средства, материјал и резервне дијелове, за прираст основног стада и за сопствени транспорт при набавци материјала и робе, као и за репрезентацију.

Промјена вриједности залиха учинака обухвата повећање и смањење вриједности

залиха недовршене производње и готових производа и недовршених услуга на крају обрачуноског периода у односу на почетак обрачуноског периода. На исти начин се тумаче и промјене вриједности инвестиционих некретнина и биолошких средстава која се не амортизују.

У групу осталих прихода спадају приходи остварени по основу закупнине (оперативног лизинга), нематеријалних улагања, некретнина, постројења и опреме; приходи од чланарина пословних и других удружења; приходи од накнада по основу патената, жигова, ауторских и осталих права и сл.

Пословни расходи

Пословни расходи укључују набавну вриједност продате робе; трошкове зараде, накнаду зараде и осталих личних расхода; трошкове производних услуга; трошкове амортизације и резервисања; нематеријалне трошкове и трошкове пореза и доприноса.

Под набавном вриједношћу продате робе се исказује набавка робе, набавна вриједност продате робе и набавна вриједност продатих некретнина прибављених ради продаје.

Трошкови по основу обрачунатих зарада, накнада зарада и других примања запослених, као и трошкови по основу обрачунатих накнада по уговорима с физичким лицима (уговор о дјелу, ауторски уговор, уговор о привременим и повременим пословима), приказују се у нето износу на ставци „трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи”, док се обрачунати порези и доприноси по истом основу евидентирају посебно под ставкама „трошкови пореза” и „трошкови доприноса”.

Под трошковима производних услуга се евидентирају трошкови услуга на изради учинака који су саставни дио процеса производње, трошкови транспортних услуга, трошкови услуга одржавања, трошкови закупнине (опреме и пословног, складишног и другог простора), трошкови који настају у вези са излагањем производа, робе и услуга

на сајмовима и другим изложбама у земљи и иностранству, трошкови рекламе и пропаганде, трошкови истраживања и развоја и сл.

У оквиру ставке „**трошкови амортизације и резервисања**” се исказују трошкови амортизације нематеријалних улагања и основних средстава и трошкови резервисања у складу с рачуноводственом политиком правног лица и предузетника.

У **нематеријалне трошкове** спадају трошкови непроизводних услуга, репрезентације, премија осигурања, трошкови платног промета и остали нематеријални трошкови.

Финансијски приходи

Финансијски приходи настају као резултат дугорочног и краткорочног пласирања слободних новчаних средстава у друга предузећа или финансијске институције. У финансијске приходе се убрајају: приходи од повезаних правних лица, приходи од камата, позитивне курсне разлике, приходи од ефеката валутне клаузуле, приходи од учешћа у добитку заједничких улагања и остали финансијски приходи.

Финансијски приходи од повезаних лица подразумевају камату на одобрене кредите повезаним лицима, док се под приходима од камата евидентирају све камате и затезне камате настале по потраживању из дужничко-повјерилачких односа, осим оних остварених из односа с повезаним правним лицима.

Позитивне курсне разлике настају по основу пословних догађаја који се исказују у страним средствима плаћања, а чије се књижење спроводи у домаћој валути. Такве разлике могу да настану из односа с купцима у иностранству, као и с добављачима из иностранства. На примјер, уколико привредни субјекат има девизно потраживање и курс стране валуте у моменту наплате потраживања порасте, на текући рачун ће бити уплаћено више средстава у домаћој валути. Слична је ситуација и када привредни субјекат има девизну обавезу према иностраном добављачу,

а у моменту плаћања курс стране валуте падне, тада ће с текућег рачуна бити исплаћен мањи износ средстава у домаћој валути којим ће извршити измирење обавезе према добављачу. Позитивне курсне разлике које се јављају у поменутих случајевима евидентираће се на позицији позитивних курсних разлика.

Под приходима по основу ефеката валутне клаузуле се исказују позитивни ефекти произишли из заштите потраживања, пласмана и обавеза са валутном клаузулом.

Финансијски расходи

Супротно финансијским приходима, **финансијски расходи** настају као резултат дугорочног и краткорочног позајмљивања слободних новчаних средстава од других предузећа или финансијских институција, а њих чине: расходи по основу односа повезаних правних лица, расходи камата, негативне курсне разлике, расходи по основу валутне клаузуле и остали финансијски расходи.

У **остале приходе** се укључују добици од продаје нематеријалних улагања, некретнина, постројења, опреме, биолошких средстава, учешћа у капиталу, вишкови, наплаћена отписана потраживања и слично, док се у **остале расходе** укључују мањкови, расходи по основу исправке вриједности и отписа потраживања, губици од продаје нематеријалних улагања, некретнина, постројења, опреме, биолошких средстава, учешћа у капиталу...

Приходи и расходи од усклађивања вриједности имовине настају по основу ревалоризације сталних средстава, капитала, финансијских пласмана и слично.

Приходи и расходи могу да настану и **по основу промјене рачуноводствених политика и исправке грешака** из ранијих периода.

Остварени резултат приказан у билансу

успјеха показује нето промјену сопственог капитала приказаног у пасиви биланса стања на тај начин да добитак повећава капитал, док га губитак смањује.

Стечајни биланс

Стечајни биланс је врста специјалног биланса која се саставља уз поштовање стечајног поступка. Израђује се на основу извршеног пописа (инвентуре) имовине и обавеза, а класификација имовине и обавеза је другачија него у редовним билансима. Разликујемо почетни и закључни стечајни биланс.

Почетни стечајни биланс се **саставља на дан отварања стечајног поступка** и доставља се суду, као и другим надлежним институцијама (припадајућој пореској управи и Финансијско-информатичкој агенцији ФБиХ или Агенцији за посредничке, информатичке и финансијске услуге РС).

На дан отварања стечајног поступка потребно је процијенити шта имамо, тј. којом имовином располажемо и које обавезе треба да покријемо из тих средстава, те да ли смо након тога у губитку или имамо довољно средстава да дјелимично исплатимо и власнике капитала. **Процјена имовине врши се према њеној ликвидационој вриједности** (тј. вриједности за коју се може уновчити у разумном року), док се обавезе евидентирају на основу предрачуна трошкова стечајног поступка, процијењених обавеза стечајне масе, као и обавеза према стечајним повјериоцима разврстаним на разлучне и према исплатним редовима. Како имовина са излучним правом није обухваћена стечајним поступком, иста се искључује из почетног стечајног биланса.

Узимајући у обзир цјелокупно стање предузећа, скраћени почетни биланс би изгледао:

АКТИВА
Имовина с правом разлучивања
Стечајна маса
Губитак
ПАСИВА
Обавезе према различним повјериоцима
Обавезе за трошкове стечајног поступка
Обавезе стечајне масе
Обавезе према стечајним повјериоцима

Дакле, почетни стечајни биланс у БиХ треба да садржи податке о имовини која је под теретом, обавезама према различним и заложним повјериоцима, имовини без терета, процијењеним трошковима стечајног поступка, процијењеним обавезама стечајне масе, обавезама према стечајним повјериоцима разврстаним према исплатним редовима, презадужености односно преосталим средствима за власнике.

Приликом припреме почетног стечајног биланса, потраживања различних повјерилаца се не укључују у укупну суму потраживања. Потраживање сваког различног повјериоца се одузима од процијењене вриједности имовине која је предмет осигурања. Уколико су потраживања различних повјерилаца мања од процијењене вриједности имовине која је предмет осигурања, преостали износ улази у стечајну масу за намирење стечајних повјерилаца. Ако је висина потраживања различних повјерилаца већа од висине процијењене вриједности имовине или права која су предмет осигурања, различни повјериоци за ту разлику остварују права намирења као стечајни повјериоци.

Подзаконским прописима у Републици Српској и Брчко дистрикту прописане су идентичне форма и садржина почетног стечајног биланса, док у ФБиХ исти нису стриктно прописани. Образац који се користи у РС и БД могао би да се користи и у ФБиХ имајући у виду да је у складу са свим рачуноводственим и стечајним прописима који су на снази.

ПОЧЕТНИ СТЕЧАЈНИ БИЛАНС		
Вриједност у КМ		
Ред. бр.	ИМОВИНА С ТЕРЕТИМА	ЛИКВИДАЦИОНА ВРИЈЕДНОСТ
1.		
2.		
Укупно:		
Ред. бр.	ОБАВЕЗЕ ПРЕМА РАЗЛУЧНИМ ПОВЈЕРИОЦИМА	ИЗНОС ОБАВЕЗЕ
1.		
2.		
Укупно:		
А) Ликвидациона вриједност имовине која преостаје по намирењу различних повјерилаца		
Ред. бр.	ИМОВИНА БЕЗ ТЕРЕТА	ЛИКВИДАЦИОНА ВРИЈЕДНОСТ
1.	Готовина и готовински еквиваленти	
2.	Дати аванси	
3.	Потраживања	
4.	Залихе	

5.	Удјели или акције код других лица	
6.	Лиценце и патенти	
7.	Некретнине, постројења, опрема и биолошка средства	
8.	Остало	
Б) Укупно имовина без терета		
В) Ликвидациона вриједност расположиве имовине за намирење трошкова стечајног поступка, обавеза стечајне масе и стечајних повјерилаца (А+Б)		
Ред. бр.	ОБАВЕЗЕ	ИЗНОС ОБАВЕЗЕ
1.	Предрачун трошкова стечајног поступка	
2.	Предрачун обавеза стечајне масе	
Г) Укупно трошкови стечајног поступка и обавезе стечајне масе		
Д) Ликвидациона вриједност расположиве имовине за намирење стечајних повјерилаца (В-Г)		
Ред. бр.	ОБАВЕЗЕ	ИЗНОС ОБАВЕЗЕ
1.	Виши исплатни ред	
2.	Општи исплатни ред	
3.	Нижи исплатни ред	
4.	Разлучни повјериоци као стечајни повјериоци	
Ђ) Укупно обавезе према стечајним повјериоцима		
Е) Презадуженост (ако је Д < Ђ)		
Ж) Преостала средства за власнике капитала (ако је Д > Ђ)		

На основу података из почетног стечајног биланса се може процијенити степен (процент) намирења стечајних повјерилаца, тзв. **стечајна квота**. Она се израчунава на сљедећи начин:

$$\text{Стечајна квота} = \frac{\text{Вриједност имовине расположиве за намирење стечајних повјерилаца}}{\text{Укупне обавезе према стечајним повјериоцима}} \times 100$$

Ова пројектована стечајна квота би се остварила када би имовина била уновчена у вриједности исказаној у почетном стечајном билансу и када би трошкови стечаја били остварени у процијењеном износу.

Поред почетног, у току поступака који трају дужи временски период, израђују се и годишњи стечајни биланси који служе повјериоцима и надлежном суду као извор информација о стању поступка, а могу да се користе и као

основа за парцијалну исплату стечајне масе.

Закључни биланс стечаја се израђује по окончању поступка, односно након што се имовина уновчи и исплате трошкови стечаја, разлучни повјериоци и остале обавезе по исплатном реду до нивоа остатка стечајне масе. Закључни биланс на страни активе исказује губитак, а на страни пасиве преостале неисплаћене обавезе.

Завршни рачун стечајног дужника

Завршни рачун обухвата спецификацију свих прилива и одлива насталих од дана отварања стечајног поступка, без обзира на промјене стечајног управника током поступка. Ова форма се примјењује и код допунског завршног рачуна који стечајни управник доставља у случају накнадно пронађене имовине, по закључењу стечајног поступка.

У приливе се укључују сва средства настала продајом имовине стечајног дужника, затим приходи настали обављањем пословне активности, као и остали приходи (уплаћени депозити, приходи од камата и сл.). У одливе се укључују сви трошкови стечајног поступка и дугови стечајне масе.

Прописима у РС и БД су прописане идентичне форма и садржина завршног рачуна стечајног дужника. Према тренутној легислативи, нема препрека да се исти користе и у ФБиХ.

ЗАВРШНИ РАЧУН СТЕЧАЈНОГ ДУЖНИКА		
Стечајни дужник:		
Вриједност у КМ		
Ред. бр.	ПРИЛИВИ од до године	ИЗНОС У КМ
1.	Готовина и готовински еквиваленти у благајни и у банкама на дан преузимања дужности	
2.	Реализована средства од уновчења имовине стечајног дужника	
	1. Непокретна имовина (грађевински објекти и земљиште)	
	2. Биолошка средства (основно стадо, вишегодишњи засади)	
	3. Постројења и опрема	
	4. Друга финансијска средства (удјели и акције)	
5. Залихе		
3.	Пословни приходи	
	1. Наплаћени приходи	
	2. Наплата потраживања насталих прије отварања стечајног поступка	
	3. Остали пословни приходи	
4.	Остали приходи	
	1. Камате банке	
	2. Уплаћени депозити	
	3. Продајна документација	
4. Остало		
5.	Планирани приливи до закључења стечајног поступка	
6.	Наплаћени депозити који се враћају купцима	
7.	Укупни приливи (1+2+3+4+5+6)	

Ред. бр.	ОДЛИВИ		ИЗНОС У КМ
	од до године		
8.	Трошкови стечајног поступка		
	1.	Судски трошкови, ревизија финансијских извјештаја и вјештачење	
	2.	Награда стечајном управнику	
	3.	Награда за адвокатске услуге	
	4.	Трошкови судских и административних такси	
	5.	Трошкови пореза и доприноса на основу награде стечајном управнику	
9.	Дугови стечајне масе		
	1.	Трошкови режијског материјала	
	2.	Трошкови горива	
	3.	Трошкови електричне енергије	
	4.	Трошкови уговора о дјелу ангажованих радника и награда одбора повјерилаца и других накнада	
	5.	Трошкови нето плата радно ангажованих радника	
	6.	Трошкови коришћења сопственог аутомобила у службене сврхе	
	7.	Трошкови ПТТ услуга и поштарине	
	8.	Трошкови одржавања основних средстава	
	9.	Трошкови огласа	
	10.	Трошкови комуналних услуга	
	11.	Трошкови рачуноводствених услуга и програмерских услуга	
	12.	Трошкови премије осигурања некретнина	
	13.	Трошкови платног промета	
	14.	Трошкови пореза и доприноса по уговору о личним примањима награда и накнада	
15.	Остали нематеријални трошкови		
10.	УКУПНИ ОДЛИВИ СРЕДСТАВА ПРИЈЕ ИСПЛАТЕ ПОВЈЕРИЛАЦА (8+9)		
11.	Средства на жирорачуну на дан године		
12.	РЕЗЕРВИСАЊА НАКОН ГЛАВНЕ ДИОБЕ		

Резиме

Финансијски извјештаји имају за циљ да пруже информације о имовинском, финансијском и приносном положају привредног субјекта, а које могу да послуже широком кругу корисника за доношење економских одлука. У контексту стечајног поступка, релевантност финансијских извјештаја се огледа у информацијама које се црпе из њих ради доношења одлука свих учесника у поступку. Приликом доношења одлуке да ли покренути стечајни поступак над одређеним привредним субјектом користе се биланс успјеха и биланс стања. Након отварања стечајног поступка израђује се стечајни биланс из ког може да се види којом

имовином предузеће располаже, као и колика су његова дуговања и колики су процијењени трошкови самог поступка и стечајне масе, те да се процијени колики ће бити степен намирења повјерилаца према њиховом реду. На самом крају поступка се сачињава завршни рачун стечајног управника из ког могу да се виде сви ефекти стечајног поступка. У том смислу, у раду су обрађени обавезни елементи сваког од тих извјештаја у складу с рачуноводственим и стечајним прописима у Босни и Херцеговини, у мјери у којој је то потребно учесницима стечајног поступка а којима економија није основна струка.

Рјечник економских термина

Биланс стања	Биланс стања представља преглед имовине с једне и извора финансирања имовине с друге стране, на одређени дан. Страна на којој се приказује оно што предузеће посједује тј. средства, назива се актива, а страна на којој се приказује оно што предузеће дугује (обавезе) и шта је остало преко обавеза (капитал) назива се пасива.
Актива биланса стања	Актива биланса стања представља имовину привредног субјекта чијом употребом се ствара економска корист.
Пасива биланса стања	Пасива биланса стања представља изворе финансирања средстава из активе. Према својинском аспекту, извори финансирања могу да буду сопствени и позајмљени.
Биланс успјеха	Биланс успјеха је извјештај о укупном резултату пословања предузећа у посматраном временском периоду, с прегледом прихода и расхода.
Приходи	Приходи представљају повећање економских користи предузећа, које настају повећањем имовине или смањењем обавеза.
Расходи	Расходи представљају смањење економских користи предузећа, које настају одливом или смањењем средстава предузећа или настанком обавеза.

Подмодул 1

Финансијско извјештавање

Област 2 – Биланс токова готовине (извјештај о токовима готовине) и извјештај о промјенама на капиталу

Аутор: Славко Лошић

Увод

У анализи економских аспеката стечајних предмета идентификована је економска проблематика која се појављује у стечајним предметима и која може да доведе до повећања дужине трајања стечајног поступка. Један од идентификованих проблема (питања) које треба обрадити је финансијско извјештавање, конкретније финансијски извјештаји, а предмет овог подмодула су биланс токова готовине (извјештај о токовима готовине) и извјештај о промјенама на капиталу. Наведени извјештаји су обрађени у овом подмодулу, а писани материјал ће служити првенствено стечајним судијама и другим заинтересованим корисницима као помоћ у бољем разумијевању ове, доста сложене, материје. Законом о стечају је прописана обавеза стечајног дужника да, након отварања стечајног поступка, води пословне књиге и сачињава финансијске извјештаје у складу са Законом о рачуноводству и ревизији.

Да би сачињени извјештаји служили својој сврси, потребно је познавање и разумијевање значења у њима презентованих података, првенствено од стране стечајних судија. Због тога су у овом едукативном подмодулу и обрађене теме које ће на практичан начин да помогну правним стручњацима у разумијевању слjedeћег: шта су то токови готовине, који је циљ сачињавања извјештаја о токовима готовине, припремање, садржина и форма извјештаја о токовима готовине и извјештаја

о промјенама на капиталу и друга питања која утичу на вођење стечајног поступка.

Циљ овог подмодула је да стечајне судије и други заинтересовани корисници, кроз скраћену форму, савладају ову материју, те да се упознају с основним показатељима из садржине извјештаја о токовима готовине и извјештаја о промјенама на капиталу. Након увода, обрађени су и дефинисани токови готовине, примјена директне и индиректне методе у припремању извјештаја о токовима готовине, период сачињавања и предаје финансијских извјештаја, садржина и форма извјештаја о токовима готовине и извјештаја о промјенама на капиталу. На крају рада је дат практичан хипотетички примјер из рачуноводствене праксе у ком је приказан начин израчунавања износа појединачних ставки и припремања извјештаја о токовима готовине, примјеном директне и индиректне методе.

Материја је писана једноставним и разумљивим стилем (колико је то било могуће) уз коришћење релевантних домаћих и страних извора и уз примјену актуелне професионалне и законске регулативе, што представља добру основу, првенствено за стечајне судије, да је разумију и савладају.

На крају рада је урађен и рјечник економских термина, као помоћ у бољем разумијевању текста.

Биланс токова готовине (извјештај о токовима готовине)

Извјештај о токовима готовине представља саставни дио сета финансијских извјештаја које су правна лица и предузетници, у складу са законским прописима, у обавези да сачињавају и предају надлежним органима. За извјештај о токовима готовине се каже да је изведени финансијски извјештај. У том смислу, термин „изведени” означава начин његовог сачињавања (настанка), односно сачињава се комбиновањем преузетих података (позиција) исказаних у основним финансијским извјештајима тј. у билансу стања и билансу успјеха. Поред биланса стања и биланса успјеха, извјештај о токовима готовине се сматра једним од важнијих финансијских извјештаја, а токови готовине (приливи и одливи) представљају крвоток сваког привредног друштва. На основу података презентованих у извјештају о токовима готовине, корисници финансијских извјештаја могу да процјењују способност стварања нове вриједности и ликвидност привредног друштва. Уколико привредном друштву недостаје готовина да краткорочно може да измири доспјеле текуће обавезе, постоји пријетећа опасност неликвидности, а такво стање дугорочно може да доведе до несолвентности и до стечаја.

Наиме, већи број привредних друштава (поготову од 90-их година XX. вијека), чак и ако су исказивала остварени добитак у билансу успјеха, ипак су имала озбиљних проблема с ликвидношћу и солвентношћу, јер нису могла да наплате признате и презентоване приходе, односно да остваре приливе готовине неопходне за одржавање ликвидности. То би значило да код привредног друштва у билансу успјеха може да буде исказан позитиван финансијски резултат (добитак), али да нема довољно прилива новца, те да ће због тога имати проблема с ликвидношћу. Заинтересовани корисници на основу извјештаја о токовима готовине могу да процјењују будуће токове готовине, јер овај извјештај управо показује

каква је способност привредног друштва да ствара готовину и еквиваленте готовине.

Циљ састављања извјештаја о токовима готовине је да се корисницима финансијских извјештаја пружи информације о способности привредног друштва да ствара („генерише”) готовину коју ће користити за свакодневно финансирање пословних активности, плаћање приспјеле главнице кредита, доспјеле камате, плаћање дивиденди акционарима, за додатна улагања у дугорочна средства итд. Извјештај о токовима готовине приказује промјене у готовини и готовинским еквивалентима у току обрачунског периода. Готовина обухвата готовину у благајни и депозите по виђењу. У готовину се убрајају и стране валуте у благајни, на девизним рачунима и краткорочним депозитима, било да су депоноване у домаћој или у иностраној банци. Готовински еквиваленти су краткорочна, високоликвидна улагања која могу брзо да се конвертују у познате износе готовине, с кратким роком доспијећа и уз безначајан ризик од промјене вриједности. Термин „познат износ готовине” значи да не постоје проблеми око одређивања износа готовине који може да се добије за те готовинске еквиваленте, а термин „с кратким роком доспијећа” у пракси значи да улагања с роком доспијећа до три мјесеца представљају готовинске еквиваленте који, по потреби, могу да се претворе у готовину. Готовински еквиваленти су, најчешће, у облику: благајничких записа, комерцијалних записа, краткорочних државних обвезница, депозитних сертификата, банкарских акцепата, мјеница, чекова и сл.

Без обзира колико била ликвидна и без обзира на намјеру држања на кратак рок, улагања у властити капитал (акције и удјеле) не могу да се сматрају еквивалентима готовине.

Токове резултата чине приходи који повећавају финансијски резултат (с једне стране) и расходи који смањују финансијски резултат³ (с друге стране) и исти се исказују

3 Финансијски резултат је разлика између прихода и расхода ($ФР = П - Р$, ако су $П \geq Р =$ добитак; а ако су $П < Р =$ губитак)

у билансу успјеха. Информације о токовима готовине указују на разлике које постоје између тока резултата и готовинског тока.

Биланс успјеха је тај који показује резултат (добитак или губитак) привредног друштва као разлику између прихода и расхода, али он не показује новчане приливе и одливе. Разлог томе је што се биланс успјеха саставља (припрема) на обрачунској/акруалној основи. Приходи се евидентирају иако готовина везана за њих још није примљена/реализована, а расходи се евидентирају иако готовина за њих још није исплаћена. Када се користи обрачунска основа, временски моменат када се признају приходи је тренутак настанка пословне промјене (нпр. фактурисањем), приход се тада сматра зарађеним односно реализованим (принцип реализације), под условом да су задовољени дефинисани критеријуми за признавање ових елемената прописани Концептуалним оквиром⁴. Једноставно речено, приход се у рачуноводству сматра признатим када је производ тржишно верификован и прихваћен од стране купца.

Рачуноводствено посматрано, продајом (излазом) производа долази до смањења залиха готових производа, али и признавања расхода – трошкова продатих производа (став 1) и стицања права на противчинидбу тј. признавање потраживања од купаца и прихода (став 2), иако ти приходи можда неће бити наплаћени у договореним роковима наплате (или никако).

Токове готовине чине приливи и одливи готовине и готовинских еквивалената настали у одређеном обрачунском периоду. У напријед изнесеном примјеру приливи готовине настали би наплатом признатих потраживања од купаца, а одливи готовине настали би као исплате обавеза нпр. за набављени материјал. И приливи и одливи настају и спроводе се преко благајне и трансакционих рачуна (у домаћој или иностраној валути), укључујући и компензације, асигнације и цесије спроведене преко тих рачуна. Преноси између појединих рачуна готовине и готовинских еквивалената у истом привредном друштву се не сматрају токовима готовине.

Приказ 1 - Ток резултата и готовински ток

Прилагођено: Gray, S., Needles, B., (2001), превод, Финансијско рачуноводство, Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске, Бања Лука, стр. 446.

Приказивање токова готовине

Извјештај о токовима готовине је приказ новчаних прилива и одлива у обрачунском периоду по основу пословних, инвестиционих

4 Концептуални оквир је замијенио Оквир за припремање и презентацију финансијских извјештаја и у примјени је од 2010. године

и финансијских активности, што значи да су токови готовине груписани у три цјелине:

- токови готовине из пословних активности,
- токови готовине из инвестиционих активности и
- токови готовине из финансијских активности.

Сврха класификовања токова готовине по наведеним активностима је да би корисници извјештаја о токовима готовине могли да оцијене утицај тих активности на финансијски положај привредног друштва и износ готовине и готовинских еквивалената по тим основама.

Токови готовине из пословних активности примарно произилазе из главних активности привредног друштва, које су у крајњој линији

усмјерене на остваривање прихода од продаје добара и услуга купцима, потребних за куповину материјала и робе, енергије, исплату зарада, плаћање пореза и доприноса итд.

Неке трансакције, као што су продаја постројења, могу да доведу до добитка или губитка који се укључује у признати добитак или губитак. Токови готовине од тих трансакција представљају токове готовине из инвестиционих активности. Међутим, плаћања извршена у сврхе израде или стицања имовине која се држи за изнајмљивање другим или накнадно за продају су готовински токови из пословних активности. Готовински приливи по основу изнајмљивања и накнадне продаје те имовине су токови готовине из пословних активности. У складу са МРС 7 - Извјештај о токовима готовине, приливи и одливи готовине су:

Примјери токова готовине из пословних активности

Приливи готовине:	Одливи готовине:
<ul style="list-style-type: none"> • од продаје робе или пружања услуга, • од тантијема, накнада, провизија и других прихода, • од осигуравајућег друштва за премије и одштетне захтјеве, ануитете и друга права из полице осигурања, • од повраћаја пореза на добитак, осим ако се могу идентификовати као активности финансирања и инвестиционе активности, • по уговорима који се држе за сврхе препродаје или трговања. 	<ul style="list-style-type: none"> • за исплате добављачима за робу и услуге, • за исплате запосленима и за њихов рачун, • осигуравајућем друштву за премије и одштетне захтјеве, ануитете и друга права из полице осигурања, • за плаћања пореза на добитак, осим ако се могу идентификовати као активности финансирања и инвестиционе активности, • за исплате по уговорима који се држе за сврхе препродаје или трговања.

Привредно друштво може да држи хартије од вриједности и зајмове у сврхе препродаје или трговања, у којем случају оне имају третман сличан као и залихе које су прибављене за даљу продају. Према томе, токови готовине који произилазе из куповине и продаје хартија од вриједности намијењених препродаји или трговању, класификују се као пословне активности.

Инвестиционе активности обухватају активности у вези са стицањем и отуђивањем некретнина, постројења, опреме и улагањима у друга правна лица.

У складу са МРС 7 - Извјештај о токовима готовине, приливи и одливи готовине су:

Примјери токова готовине из инвестиционих активности

Приливи готовине:	Одливи готовине:
<ul style="list-style-type: none"> од продаје некретнина, постројења и опреме, нематеријалних и других сталних средстава, од продаје инструмената капитала или дужничких инструмената других правних лица и учешћа у заједничким подухватима (осим примања за оне инструменте који се сматрају еквивалентима готовине или за оне који се држе у сврхе препродаје или трговања), од отплате аванса и зајмова који су дати другим странама (осим аванса и зајмова од стране финансијске институције), од futures уговора, forward уговора, уговора с опцијом и swar уговора, осим кад се ти уговори држе за сврхе препродаје или трговања или се примања класификују као активности финансирања. 	<ul style="list-style-type: none"> за набавку некретнина, постројења и опреме, нематеријалне и друге сталне имовине. Ова плаћања обухватају и она која се односе на капитализоване трошкове развоја и изградњу некретнина и опреме у сопственој режији, за стицање инструмената капитала или дужничких инструмената других правних лица и учешћа у заједничким подухватима (осим плаћања за инструменте који се држе у сврхе трговања или препродаје), готовински аванси и зајмови дати другим странама (осим аванса и зајмова које је дала финансијска институција), готовинске исплате за терминске уговоре, forward уговоре, уговоре с опцијом и swar уговоре, осим кад се ти уговори држе за сврхе трговања или пословања, или се плаћања класификују као финансијске активности.

Посебно исказивање готовинских токова из инвестиционих активности показује обим издатака који су настали ради прибављања средстава која ће служити за стварање прихода и готовинских токова.

Одвојено објелодањивање токова готовине који настају из инвестиционих активности је значајно, јер токови готовине представљају мјеру насталих издатака за средства предвиђена за стварање будућег прихода

и токова готовине. Једино расходи који резултују признавањем имовине у извјештају о финансијском положају испуњавају услов за класификацију у инвестиционе активности.

Финансијске активности су повезане с акцијским или неким другим обликом основног капитала и с дијелом обавеза. У складу са МРС 7 - Извјештај о токовима готовине, приливи и одливи готовине су:

Примјери токова готовине из финансијских активности

Приливи готовине:	Одливи готовине:
<ul style="list-style-type: none"> од емитовања акција или других инструмената капитала, од емитовања обвезница, зајмова, записа, мјеница, хипотека и других краткорочних или дугорочних позајмљивања. 	<ul style="list-style-type: none"> за исплате власницима ради стицања или откупа акција ентитета, за готовинске отплате позајмљених износа и за готовинске исплате корисника лизинга за смањење неизмирене обавезе по основу финансијског лизинга.

Одвојено приказивање готовинског тока из финансијских активности (у односу на токове готовине из пословне и инвестиционе активности) значајно је због сагледавања права на будуће готовинске токове од стране

заинтересованих корисника, првенствено лица која су купила дијелове капитала правног лица.

Припремање извјештаја о токовима готовине

Као основа за припремање извјештаја о токовима готовине у Босни и Херцеговини се користе Међународни стандарди финансијског извјештавања (МСФИ), који укључују Међународне рачуноводствене стандарде (МРС) и Међународни стандард финансијског извјештавања за мале и средње ентитете (МСФИ за МСЕ). У складу с правилима МСФИ односно МСФИ за МСЕ, правна лица приликом припремања и састављања извјештаја о токовима готовине могу да користе:

- Директну методу или
- Индиректну методу.

Међународни стандарди финансијског извјештавања својим правилима подстичу правна лица да извјештај о токовима готовине из пословних активности припремају и састављају примјеном директне методе, јер директна метода пружа корисније информације за процјену будућих токова готовине.

Правила за примјену директне или индиректне методе приликом састављања извјештаја о токовима готовине односе се фактички само на билансирање токова готовине из пословних активности, док се билансирање токова готовине из инвестиционих и финансијских активности врши на исти начин, без обзира која се метода примјењује, директна или индиректна.

Правилником о садржини и форми финансијских извјештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике који се примјењује у Републици Српској, за састављање извјештаја о токовима готовине, прописана је примјена директне методе. Тако правна лица регистрована у Републици Српској, приликом састављања извјештаја о токовима готовине, примјењују директну методу. Правилником о садржају и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва који се примјењује у ФБиХ алтернативно је прописана могућност примјене директне или индиректне методе. У том смислу, правна лица регистрована у ФБиХ приликом састављања извјештаја о токовима

готовине, у складу са својим рачуноводственим политикама, самостално одлучују о примјени директне или индиректне методе.

Примјеном директне методе, приливи и одливи готовине из пословних активности се приказују по бруто принципу, односно приказују се у висини бруто прилива и бруто одлива готовине, без икаквог међусобног пребијања износа. На тај начин, нпр. бруто приливи готовине од купаца постају упоредљиви с признатим приходима од продаје, бруто одливи готовине за исплате запослених постају упоредљиви с трошковима бруто зарада и накнада, или бруто одливи готовине добављачима постају упоредљиви с трошковима који одражавају набавну вриједност признатих обавеза према добављачима итд.

Према директној методи, информације о бруто готовинским приливима и бруто готовинским одливима рачунају се:

- комбиновањем промета и салда одговарајућих рачуна из биланса стања и биланса успјеха,
- директним читавањем промета дуговне или потражне стране одговарајућих књиговодствених рачуна или
- из рачуноводствених евиденција привредног друштва.

Примјеном индиректне методе полази се од нето резултата (добитка или губитка) из биланса успјеха који се, уз различита кориговања, трансформише у нето готовински ток. Према индиректној методи, нето токови готовине из пословних активности утврђују се кориговањем нето добити или губитка за ефекте:

- неготовинских ставки које утичу на финансијски резултат признавањем прихода и расхода, а не доводе до прилива или одлива готовине, нпр. трошкови амортизације, резервисања и слично, промјене крајњих стања у односу на почетна стања одређених билансних позиција које су повезане (кореспондирају)

с одговарајућим признатим пословним приходима и расходима, нпр. билансне позиције залиха, потраживања од купаца, обавеза према добављачима и слично, прихода и расхода који не представљају пословне активности, нпр. капитални добици или губици остварени продајом сталне имовине.

Билансирање токова готовине из инвестиционих активности и финансијских активности врши се на исти начин као и код директне методе, а разлика у билансирању токова готовине између директне и индиректне методе односи се само на дио извјештаја о готовинским токовима из пословних активности.

Период састављања и предаја финансијских извјештаја

У складу са захтјевима МРС 1 – Презентација финансијских извјештаја, привредна друштва конзистентно састављају финансијске извјештаје за период од једне године као комплетан сет финансијских извјештаја (укључујући упоредне информације). Привредно друштво с једнаком важношћу приказује све финансијске извјештаје, а комплетан сет чине годишњи финансијски извјештаји:

- биланс стања (извјештај о финансијском положају на крају периода),
- биланс успјеха (извјештај о укупном резултату за период),
- биланс токова готовине (извјештај о токовима готовине),
- извјештај о промјенама на капиталу и
- напомене уз финансијске извјештаје.

Финансијски извјештаји требају да на истинит (фер) начин прикажу финансијски положај, финансијски успјех, токове готовине и промјене на капиталу.

Стандард дозвољава правном лицу да промијени крај извјештајног периода и да приказује финансијске извјештаје за период који је дужи или краћи од једне године. У том случају правно лице треба да објелодани, поред периода који покривају финансијски извјештаји, разлоге за коришћење дужег или краћег периода, као и чињеницу да презентовани износи нису у потпуности упоредљиви.

Законом о рачуноводству и ревизији⁵ (у даљем тексту: Закон) прописано је да правна лица или предузетници који воде двојно књиговодство сачињавају и презентују финансијске извјештаје за пословну годину која се завршава 31. децембра текуће године с упоредним подацима за претходну годину. Изузетак чине зависна правна лица чије је матично правно лице са сједиштем у иностранству, а има пословну годину различиту од календарске године. На захтјев зависног правног лица и уз сагласност министра, та зависна правна лица могу да сачињавају финансијске извјештаје за периоде који се разликују од периода календарске године, односно за периоде као што су код матичног правног лица.

Закон прописује да правна лица код којих настану статусне промјене, промјене правне форме или над којим се отвара стечајни или ликвидациони поступак, сачињавају и презентују финансијске извјештаје сачињене на дан те промјене, односно на дан отварања и закључења стечајног или ликвидационог поступка. Правилницима о садржини и форми образаца финансијских извјештаја у ФБиХ и РС⁶ прописано је да правна лица над којим је отворен поступак стечаја, односно ликвидације, састављају финансијске извјештаје на датум отварања, односно закључивања стечаја или ликвидације. У РС је Правилником о садржини

5 Закон о рачуноводству и ревизији РС („Службени гласник РС”, број 94/15) и Закон о рачуноводству и ревизији ФБиХ („Службене новине ФБиХ”, број 83/09)

6 Правилник о садржају и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва

(„Службене новине ФБиХ”, број 82/10) и Правилник о садржини и форми финансијских извјештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике („Службени гласник РС”, број 63/16)

и форми образаца финансијских извјештаја прописана обавеза сачињавања и презентације и годишњих финансијских извјештаја. Закон прописује обавезу састављања комплетног сета финансијских извјештаја за сва правна лица у складу с правилима МРС 1 – Презентација финансијских извјештаја. Међутим, прописан је изузетак за микро правна лица, предузетнике који воде двојно књиговодство, заједнице етажних власника, синдикалне организације и друга удружења грађана, који своје годишње финансијске извјештаје презентују само кроз биланс стања и биланс успјеха.

Законом о стечајном поступку⁷ који се примјењује у ФБиХ прописана је обавеза сачињавања почетног биланса и подношења потребних извјештаја надлежним органима, а Законом о стечају⁸ који се примјењује у РС прописана је обавеза стечајног дужника да сачињава финансијске извјештаје у складу са Законом о рачуноводству и ревизији. У наредним табелама је дат преглед наведених законских и подзаконских одредби које се односе на обавезу сачињавања финансијских извјештаја.

Преглед законских одредби о стечајном поступку

Ентитет	Пропис	Члан
Федерација БиХ	Закон о стечајном поступку	Члан 25.
Република Српска	Закон о стечају	Члан 151.

Преглед законских и подзаконских одредби о рачуноводству и ревизији

Ентитет	Пропис	Члан
Федерација БиХ	Закон о рачуноводству и ревизији	Члан 35. и 44.
	Правилник о садржају и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва	Члан 4.
Република Српска	Закон о рачуноводству и ревизији	Члан 19.
	Правилник о садржини и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике	Члан 5.

Правна лица и предузетници из Републике Српске своје годишње финансијске извјештаје предају у Регистар, који се води код Агенције за посредничке и финансијске услуге (АПИФ) АД Бања Лука, а правна лица и предузетници из ФБиХ, Финансијско-информатичкој агенцији (ФИА), Сарајево, најкасније до посљедњег дана фебруара текуће године за претходну годину. Правна лица која сачињавају консолидоване финансијске извјештаје дужна су да их предају до краја априла текуће за претходну годину.

Правна лица која имају пословну годину различиту од календарске године дужна су да у Регистар АПИФ-а, односно у ФИА-у предају биланс стања и биланс успјеха, за пословну годину која је једнака календарској, најкасније до посљедњег дана фебруара текуће године за претходну годину. Финансијски извјештаји се чувају трајно у оригиналном облику, а припремање и чување се врши у пословним просторијама правног лица или у пословним просторијама предузетника или правног лица ком је повјерено вођење пословних књига.

7 Закон о стечајном поступку („Службене новине ФБиХ”, број 29/03, 32/04, 42/06, 04/17 - одлука УС и 52/18).

8 Закон о стечају („Службени гласник РС”, број 16/16)

Форма и садржина извјештаја о токовима готовине

Међународни стандарди финансијског извјештавања не садрже захтјеве или правила о обавезној комплетној форми и садржини извјештаја о токовима готовине. МСФИ као и МСФИ за МСЕ садрже захтјеве само о минималној садржини и врсти информација које се презентују у појединачним компонентама тог извјештаја. Законом је прописано да министар финансија доноси правилнике којим се прописује садржина и форма финансијских извјештаја. У Републици Српској и у Федерацији БиХ донесени су правилници о садржини и форми финансијских извјештаја који су међусобно у потпуности усклађени, па сва правна лица која примјењују те правилнике, своје финансијске извјештаје припремају на јединственим обрасцима. То практично значи да сва правна лица, без обзира у којем ентитету се налазе и које МСФИ примјењују (МСФИ или МСФИ за МСЕ), финансијске извјештаје припремају на идентичан начин, односно користе обрасце с истом формом и садржином.

Образац Биланса токова готовине (Извјештај о токовима готовине) - директна метода, сачињава се на основу одговарајућих података презентованих у билансу стања, билансу успјеха и података у књиговодственим евиденцијама правног лица, првенствено на основу евиденција о приливима и одливима готовине и готовинских еквивалената остварених у извјештајном периоду преко благајне и пословних рачуна, укључујући компензације, цесије и асигнације спроведене преко тих рачуна. Уношење података на одговарајуће позиције извјештаја о токовима готовине врши се у складу с одредбама члана 10. до 19. Правилника о садржини и форми финансијских извјештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике у РС и члана 9. до 18. Правилника о садржају и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва у ФБиХ. Подаци се уносе у одговарајућим износима у колону 4 за текућу и у колону 5 за претходну годину.

Правилником о садржају и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва који се примјењује у ФБиХ алтернативно је прописана могућност примјене директне или индиректне методе. У том смислу, правна лица која се одлуче да извјештај о готовинским токовима сачињавају примјеном индиректне методе, уношење података на одговарајуће позиције извјештаја о готовинским токовима - индиректна метода врше у складу с одредбама члана 19. Правилника о садржају и форми образаца финансијских извјештаја за привредна друштва у ФБиХ. Код примјене индиректне методе као полазна основа за унос података у образац служи утврђени износ нето добити или губитка за период, који је исказан у билансу успјеха, а затим се тај износ усклађује (+ или -) за ефекте: неготовинских ставки које су утицале на финансијски резултат а не доводе до прилива и одлива готовине, промјена крајњих у односу на почетна стања одговарајућих билансних позиција и прихода и расхода (капитални добици и губици) који нису резултат пословних активности. На крају, након тих усклађивања, исказује се нето готовински ток из пословних активности. Наредни дио обрасца који се односи на „готовинске токове из улагачких активности” и на „готовинске токове из финансијских активности” исти је и аналогно се попуњава као извјештај о токовима готовине – директна метода.

У Анексу 16⁹ овог модула под насловом „Практични примјери и рачуноводствена пракса” презентован је примјер поједностављених хипотетички попуњених образаца Биланса стања и Биланса успјеха. На основу података презентованих у тим извјештајима извршено је израчунавање износа по позицијама прилива и одлива готовине, примјеном уобичајене методологије, а на основу добијених (израчунатих) података извршен је унос у презентоване обрасце Извјештаја о токовима готовине - директна и индиректна метода.

Провјера и контрола исправности сачињеног извјештаја о токовима готовине

Примјена напријед наведених метода за сачињавање извјештаја о токовима готовине представља врло захтјеван и стручан посао израчунавања појединих ставки токова готовине (прилива и одлива готовине), поготову токова готовине из пословних активности. Та методологија подразумијева да се ставке биланса успјеха коригују како би одражавале приливе или одливе готовине, односно ради се о превођењу токова резултата у токове готовине. На тај начин се добије извјештај о токовима готовине у ком су исказани бруто приливи и бруто одливи из одређених активности и у одређеном обрачунском периоду. Кориговање ставки биланса успјеха у токове готовине може да се још и додатно закомпликује, ако правно лице у обрачунском периоду досљедно не примјењује, односно ако мијења своје рачуноводствене политике признавања и вредновања везане за залихе, потраживања, обавезе итд. Све то представља потенцијалне и велике могућности за настанак грешака приликом кориговања ставки биланса успјеха, па је потребно да се успоставе одговарајући контролни механизми.

Контролу и провјеру исправности утврђених прилива и одлива најлакше и најјефикасније је остварити на основу благовремено и уредно књижених података на пословним рачунима и благајни. Наиме, сви приливи готовине с почетним стањима евидентирају се на дуговној страни пословних рачуна и благајне, а сви одливи на потражној страни тих рачуна. На основу тих података врло лако могу да се утврде укупни приливи и укупни одливи готовине у току обрачунског периода, док је у пракси скоро постало правило да рачуновође на тај начин сачињавају тзв. „пробни извјештај”. Међутим, приликом спровођења овог поступка,

мора да се води рачуна о интерном међусобном преносу готовине између рачуна, између рачуна и благајне и слично, што у укупном збиру повећава износе готовине и готовинских еквивалената. Због тога се, као што је раније наглашено, пренос готовине и готовинских еквивалената између појединих рачуна у оквиру истог правног лица не сматра током готовине. Из тог разлога је потребно идентификовати такве трансакције, а из укупних износа исказаних на пословним рачунима и благајни искључити износе који се односе на интерне преносе готовине који су књиговодствено обухваћени на прелазним рачунима. Припрему података за провјеру и контролу извјештаја о токовима готовине по претходно описаном поступку умногоме могу да олакшају уредне и ажурне евиденције и табеларни прегледи отворени у рачуноводству привредног друштва.

Сабирањем истоврсних колона у датим прегледима и табелама добију се одговарајући износи података за унос на прописане позиције при сачињавању „пробног извјештаја о токовима готовине”¹⁰.

У Анексу 1б овог модула под насловом „Практични примјери и рачуноводствена пракса” дат је практичан примјер сачињавања контролног „пробног извјештаја”.

Извјештај о промјенама на капиталу

Извјештај о промјенама на капиталу (у даљем тексту: Извјештај) је књиговодствени инструмент који се саставља с циљем да корисницима финансијских извјештаја пружи информације о промјенама на капиталу које су се десиле у току године код привредног друштва. Те промјене на капиталу настају по више основа:

- додатним улагањем или повлачењем капитала од стране власника,

10 Умјесто ручне израде и вођења наведених прегледа и табела, у условима примјене рачунара, све те и друге евиденције могу да се програмски ријеше и помоћу софтвера сортирају подаци о промјенама на готовини и готовинским еквивалентима, с омогућеним шифровањем приликом уноса података и књижења, те израде захтијеване рекапитулације и штампају ти прегледи и табеле, па чак и цјелокупан извјештај о токовима готовине, што у великој мјери олакшава и смањује вријеме за бројна мануелна израчунавања и вођења прегледа и табела.

- остваривањем прихода и расхода (на основу којих се утврђује резултат),
- расподјелом добити (или покрићем губитка),
- превредновањем средстава која се мјере по фер вриједности,
- признавањем ефеката промјена рачуноводствених политика и исправком материјално значајних грешака.

Дакле, укупна повећања и смањења нето имовине (капитала) посљедица су настанка прихода и расхода исказаних у билансу успјеха, али и износа повећања или смањења нето имовине привредног друштва који су директно књижени на одговарајућим рачунима капитала (на примјер, на рачуну ревалоризационих резерви и слично). За процјењивање успјешности предузећа у одређеном временском периоду није довољно узети у обзир само остварене приходе и расходе тог обрачуноског периода, већ је неопходно узети у обзир и све остале трансакције које доводе до промјена на капиталу. Зато се и саставља посебан финансијски извјештај у ком ће се навести укупна повећања и смањења нето имовине (капитала) привредног друштва.

Међународни стандарди финансијског извјештавања не садрже захтјеве или правила о обавезној форми и садржини извјештаја о промјенама на капиталу. МСФИ или МСФИ за МСЕ садрже захтјеве само о минималној садржини и врсти информација које се презентују у извјештају. Законом о рачуноводству и ревизији прописано је да министар финансија доноси правилнике којим се прописује садржина и форма финансијских извјештаја. У Републици Српској и у Федерацији БиХ донесени су правилници о садржини и форми финансијских извјештаја¹¹ који су у потпуности усклађени. Правна лица своје финансијске извјештаје о промјенама на капиталу припремају на јединственим обрасцима, без обзира из ког су ентитета и које међународне стандарде примјењују (да

ли примјењују МСФИ или МСФИ за МСЕ).

Извјештај о промјенама на капиталу је формулисан на тај начин да обухвата стање и промјене на позицијама капитала с уписаним износима за два обрачуноска периода и то за претходну и за текућу годину и стање на свим позицијама капитала на крају обрачуноског периода (на дан 31. 12.). Износи промјена уносе се у одговарајућа поља с ознаком за АОП, исказани у конвертибилним маркама (КМ), без децималних мјеста.

Образац Извјештаја је тако формулисан да су у колони 1, по позицијама, односно редним бројевима, описно означена стања и врсте промјене на капиталу. У колони 2, по позицијама, уписане су одговарајуће ознаке за АОП, а у колонама од 3 до 10 исказује се стање и промјене по врстама (појавним облицима) капитала. Извјештај је прилагођен и правилима консолидованих финансијских извјештаја. У обрасцу Извјештаја су описно означене и остале промјене на капиталу према називима појединих позиција на редним бројевима од 1 до 22, на којим се исказује стање и промјене по врстама капитала „временски” - кроз одређени временски период у претходној години и у текућем извјештајном периоду.

Приликом попуњавања Извјештаја користе се подаци из прописаних образаца Биланса стања и Биланса успјеха, као и подаци наведени у напоменама уз финансијски извјештај.

Потребно је нагласити да је правилницима о садржини и форми образаца финансијских извјештаја у ФБиХ и РС прописано да правна лица над којим је отворен поступак стечаја или ликвидације састављају финансијске извјештаје на датум отварања, односно закључивања стечаја или ликвидације. У РС је Правилником прописана и обавеза сачињавања и презентације годишњих финансијских извјештаја. Због тога су у овом едукативном подмодулу и обрађене теме

11 Правилник о садржају и форми образаца Извјештаја о промјенама на капиталу („Службене новине ФБиХ”, бр. 82/10) и Правилник о садржини и форми обрасца Извјештаја о промјенама на капиталу („Службени гласник РС”, бр. 63/16).

које ће на практичан начин помоћи правним стручњацима да разумију и идентификују економске проблеме који се односе на токове

готовине и промјене на капиталу и да, помоћу ове и друге литературе, благовремено пронађу ефикасна и практична рјешења.

Резиме

У овом подмодулу су обрађени биланс токова готовине и извјештај о промјенама на капиталу, који су саставни и обавезни дио сета финансијских извјештаја које правна лица сачињавају и предају до одређеног датума надлежним службама. Као што је већ речено, поступци припреме и сачињавања, врсте, минимална садржина и форма наведених финансијских извјештаја садржани су у захтјевима и правилима МСФИ и МСФИ за МСЕ, првенствено у правилима МРС 1 – Презентација финансијских извјештаја и МРС 7 – Извјештај о токовима готовине. Законом о рачуноводству и ревизији и правилницима су прописани обрасци, садржина и форма, као и поступци и начини припремања, сачињавања и предаје финансијских извјештаја надлежним службама.

У извјештају о токовима готовине привредно друштво приказује своје токове готовине из пословних, инвестиционих и финансијских активности на најприкладнији начин. Класификација готовине према активностима пружа корисницима информације које им омогућавају да оцијене утицај тих активности на финансијски положај и на износе готовине и еквивалената готовине. Те информације могу такође да се користе и за процјену односа између наведених активности. Од велике је важности за кориснике да утврде да ли правно лице ствара и троши готовину обављајући своје основне (пословне) активности, или у каквим односима готовину ствара и троши обављањем пословних, инвестиционих и финансијских активности, како се троши вишак готовине, или из којих извора се финансира недостатак готовине, какав је квалитативни однос између остварене нето добити и нето новчаног тока, итд. Токови готовине и на њима засноване пројекције незаобилазан су основ корисницима финансијских извјештаја за

процјену вриједности привредног друштва у функцији доношења одлука о продаји, куповини, спајању, стечају, итд.

Извјештај о промјенама на капиталу је такође саставни дио сета финансијских извјештаја, који је састављен у складу с МРС 1 – Презентација финансијских извјештаја, и првенствено је намијењен власницима капитала. Он садржи информације о капиталним трансакцијама (о накнадним улозима и повлачењу улога), о салдима акумулисаног добитка или губитка на почетку и на крају периода и стања на свакој класи капитала на почетку и на крају периода. Подаци о промјенама властитог капитала на почетку и на крају обрачунског периода показују да ли је дошло до повећања или смањења у обрачунском периоду, а те информације су од великог значаја за власнике капитала. Образац Извјештаја о промјенама на капиталу је тако формулисан да математички збирови морају бити тачни и „хоризонтално” и „вертикално”. Поједине врсте (сегменти) капитала и укупне вриједности (колона 3-7 и 8) на те датуме морају одговарати вриједности и структури капитала која је исказана у пословним књигама и билансу стања.

Треба нагласити и то да се у пракси увијек не може постићи потпуна математичка тачност свих појединачних позиција, поготову код извјештаја о токовима готовине гдје се израчунавање износа појединачних позиција прилива или одлива врши на индиректан начин, тј. врше се одређена усклађивања или корекције. У тим случајевима пажњу треба обратити на „материјално значајан износ”, тј. однос између „значајности” ставке и „користи” од уложеног труда у откривање грешке. Поштујући принцип економичности, трошкови уложеног труда не могу да буду већи од користи откривања грешке. То би практично

значило да приликом сачињавања извјештаја, а ради постизања обавезне математичке тачности, безначајна неслагања, чије откривање захтијева „прекомјеран труд”, неће се

откривати већ их треба књиговодствено кориговати на некој другој ставци, нпр. на некој од ставки „осталих” прилива и одлива.

Рјечник економских термина

Токови готовине	Токове готовине чине приливи и одливи готовине и готовинских еквивалената.
Готовина	Готовина обухвата готовину на рачунима (депозите по виђењу) и готовину у благајни.
Готовински еквиваленти	Готовински еквиваленти представљају краткорочна високоликвидна улагања која могу врло брзо да се конвертују у познате износе готовине, уз безначајан ризик од промјене вриједности.
Дан тока готовине	Дан тока готовине је дан на који се саставља извјештај о токовима готовине, односно дан на који се завршава период за који се саставља тај извјештај.
Датум биланса	Датум биланса је дан на који се сачињавају финансијски извјештаји, односно дан на који се завршава извјештајни (обрачунски) период за који се сачињавају финансијски извјештаји. Тај дан је најчешће 31. 12. или неки други дан на који се састављају периодични финансијски извјештаји у току године.
Токови резултата	Токове резултата чине с једне стране приходи (који повећавају резултат), а с друге стране расходи (који смањују резултат).
Позитиван ток готовине	Позитиван ток готовине значи да је стање готовине на крају обрачунског периода веће него на почетку.
Негативан ток готовине	Значи да је стање готовине на крају обрачунског периода мање него на почетку.
Трансакција	Трансакција представља пословну активност привредног друштва нпр. продаја робе или услуга купцима, наплата потраживања од купаца, измирење обавезе према добављачима итд.
Неготовинске трансакције	Неготовинске трансакције су оне трансакције које не доводе ни до прилива ни до одлива готовине у привредно друштво, нпр. обрачунавање амортизације, стицање средстава на поклон или уз финансијски лизинг, конверзија дуга у акције итд.
Пословне активности	Пословне активности су главне и друге активности које доводе до стварања прихода или расхода привредног друштва, осим

финансијских и инвестиционих.

Инвестиционе активности Инвестиционе активности су активности прибављања и отуђивања дугорочне имовине и других улагања која нису укључена у еквиваленте готовине.

Финансијске активности Финансијске активности су активности које доводе до промјена величине и структуре основног капитала привредног друштва и његовог задуживања.

Извјештавање о токовима готовине на бруто основи Извјештавање о токовима готовине на бруто основи означава да се у извјештају о токовима готовине у вези с неким готовинским током приказују двије ставке, прилив готовине и одлив готовине.

Извјештавање о токовима готовине на нето основи Извјештавање о токовима готовине на нето основи означава да се у извјештају о токовима готовине у вези с неким током готовине приказује само једна ставка, или повећање или смањење готовине по неком основу.

Добици Добици су врста прихода. Ради се о повећању капитала (нето средстава) по основу нередовних (ванредних) трансакција привредног друштва, осим оних које произилазе из прихода или улагања од стране власника, нпр. добаци по основу продаје сталних средстава и материјала, нереализовани добаци који произилазе из повећања књиговодствене вриједности одређених дугорочних средстава и ревалоризације хартија од вриједности.

Губици Губици су врста расхода. Ради се о смањењу капитала (нето средстава) по основу нередовних (ванредних) трансакција привредног друштва, осим оних које произилазе из расхода или расподјела власницима, нпр. губици по основу продаје сталних средстава и материјала, губици који настају из догађаја као што су пожари, земљотреси, поплаве и сл.

Материјално значајна ставка Материјално значајна ставка је она која значајно утиче на доношење пословних одлука од стране корисника финансијских извјештаја. Утицај материјално значајне ставке може да буде двојак:

- кроз изостављање ставке у неком финансијском извјештају - да ставка није изостављена, корисник финансијских извјештаја би донио другачију одлуку,
- кроз исказивање ставке у погрешном износу, тј. у износу који се толико разликује од исправног износа да би због тога корисник финансијских извјештаја донио погрешну одлуку.

Материјалност (значајност) зависи од величине и природе изостављене или погрешно исказане ставке (односно њихове комбинације) у контексту присутних пратећих околности.

Подмодул 2

Попис и процјена

Аутор: Енис Џиханић

Увод

У току прве фазе ангажмана економских стручњака на анализи стратификованог узорка архивираних стечајних предмета у бх. судовима, кроз аналитички рад на предметима, те на основу спроведених интервјуа са стечајним судијама, указала се потреба да се радње пописа и процјене дужникове имовине, које предузима стечајни управник, посебно обраде и приближе стечајним судијама, како би они имали увид и у њихове практичне и економске аспекте, из ког разлога је Подмодул 2 – „Попис и процјена” уврштен у овај модул за обуку. Разумијевање радњи које предузима стечајни управник у току пописа и процјене имовине стечајног дужника, као и утицаја који на даљи ток стечајног поступка имају начини и технике којима се те радње обављају, може у значајној мјери да допринесе унапређењу спроведбе стечајног поступка у цјелини.

Попис и процјена имовине дужника најприје представљају основ на ком ће привремени стечајни управник засновати свој извјештај о постојању разлога за отварање стечајног поступка, као и своје стручно мишљење о томе да ли ће имовина стечајног дужника да покрије трошкове стечајног поступка, а на основу чега стечајни судија доноси одлуку о отварању стечајног поступка. Утврђивање обима, квалитета, карактеристика и стања имовине и њене вриједности је основ за доношење одлука од стране стечајног судије и повјерилаца у току стечајног поступка. Идентификацијом имовине која је потенцијално доступна за уновчавање у стечајном поступку може оквирно да се предвиди обим намирења повјерилаца у току стечаја, односно могућност реорганизације стечајног дужника и наставак пословања, те да се открије

евентуално незаконито пословање дужника, скривање имовине или преноса власништва те имовине који нису у складу с прописима.

Несумњиво је да ће од ефикасности и стручности стечајног управника у радњама пописа и процјене имовине зависити ток цјелокупног стечајног поступка, а у крајњем случају и остварење циља истог. Узимајући у обзир да су ове радње највећим дијелом економског карактера, за сваког стечајног судију ком је циљ да поступак спроведе досљедно, свеобухватно и правилно, од нарочитог је значаја да буде упознат с истима, те да на тај начин може да врши надзор над радом именованог стечајног управника.

У подмодулу ће се најприје појмовно одредити термин пописа, како га схвата економска струка, његове врсте и принципи по којима се спроводи у нормалним условима пословања, а затим ће он бити стављен у контекст стечаја економског субјекта, при чему ће се посебна пажња посветити специфичностима његовог спровођења које намеће ванредно стање стечајног дужника.

У другом дијелу подмодула биће обрађена процјена пописане имовине, њен појам, методе којима се утврђују имовинске вриједности и врсте процјене, како би се стечајним судијама приближио овај аспект стечаја.

Међутим, потребно је нагласити да су ове двије радње стечајног дужника, попис и процјена, међусобно уско повезане и међусобно се испреплићу, па ће одређивање вриједности некада зависити од начина пописа одређене врсте имовине или од потреба

њене брзе продаје и слично. У великом броју случајева њихова успјешност зависи од стручности и снажљивости стечајног управника. Ово посебно из разлога што ниједан стечај није исти, па ће се у појединим ситуацијама рад управника свести само на констатовање непостојања те имовине, док ће се у другима попис и процјена имовине, због њене обимности, сложености или прикривања документације, протегнути на цијели поступак, приморавајући стечајног управника, али и повјериоце, да активно учествују у изналажењу начина да пронађу и, по могућности, врате имовину у стечајну масу.

Осим наведеног, у подмодулу је дефинисано појмовно одређење фер вриједности и дат акценат на процјену, односно на вредновање имовине, која има изузетну улогу приликом утврђивања стечајне масе у поступку спровођења стечајног поступка над стечајним дужником.

Појам пописа

Попис имовине и обавеза или инвентура је поступак утврђивања стварног стања имовине и обавеза предузећа, те упоређивање с књиговодственим стањем.¹²

Попис, дакле, подразумијева фактичко пописивање цјелокупне имовине и свих обавеза субјекта, укључујући дуготрајну нематеријалну имовину, дуготрајну финансијску имовину, разграничења и резервисања, залихе, новчана средства и хартије од вриједности, потраживања и обавезе итд.

Појам имовине подразумијева све ресурсе којима економски субјекат располаже и које користи у обављању своје дјелатности, како би остварио економску корист. Према функцији и времену трајања, уобичајена је њена подјела на дуготрајну имовину, коју чине: материјална имовина, нематеријална имовина, финансијска имовина и потраживања, те краткотрајну имовину, коју чине: залихе, краткотрајна

потраживања, финансијска имовина и новац на рачуну и у благајни.

У редовном пословању привредног субјекта попис имовине и обавеза се обично обавља годишње и он подразумијева сачињавање пописних листи цјелокупне имовине и свих обавеза тог субјекта на фер и истинит начин. Током пописа сва имовина се означава на јединствен начин како би касније могла лако да се идентификује и под тим ознакама се пописује на пописне листе, које, осим количине и вриједности, садрже и коментаре о стању, квалитету, мањковима и сл.

Пописна комисија даје приједлог књижења утврђених разлика, оштећене и некурентне робе, смањења вриједности одређене врсте залиха или дугорочних средстава, смањења или отписа евидентираних спорних потраживања, те отписа обавеза.

Циљ пописа је да се утврди стварно стање имовине и обавеза привредног субјекта како би се, након њега, могло да изврши упоређивање с подацима унесеним у пословне књиге које је субјекат дужан да води, те да се утврди слагање односно неслагање с истима. Попис истовремено представља контролни и корективни инструмент. Контролни из тог разлога што ће се физичким радњама пописивања имовине и обавеза утврдити да ли су пословне књиге правилно вођене у контролисаном периоду, односно да ли оне одговарају стварном стању имовине и обавеза, а корективни инструмент из тог разлога што ће се, након његовог спровођења, уколико се утврди неслагање с књиговодственим евиденцијама, морати приступити њиховом исправљању и усклађивању са стварним стањем на терену. То је свакако услов за сачињавање тачних финансијских извјештаја, који ће коначно дати тачне информације о финансијском положају субјекта.

Спровођењем инвентуре се омогућава својеврсна анализа укупног пословања

12 Дражић-Лутилску, Ивана и др., Рачуноводство, Хрватска заједница рачуновођа и финансијских дјелатника, Загреб, 2010., стр. 179

економског субјекта, те се добија информација о квалитету руковања имовином и ажурности у испуњавању доспјелих обавеза од стране управе и овлашћених лица. Може се рећи да ће се пописом имовине и обавеза обезбиједити најтачније извјештавање о имовинском положају привредног субјекта.

Сваки правни субјекат треба да донесе свој акт о вршењу пописа у којем ће одредити поступке, радње и методологију спровођења, како припремних радњи тако и самог пописа имовине и обавеза, а све с циљем да се попис спроведе благовремено и свеобухватно, те како би се испоштовали законски рокови и створили услови за сачињавање финансијских извјештаја. С обзиром на обим имовине која се пописује и потребу да се попис заврши што прије, формира се комисија за попис.¹³

Врсте пописа

У рачуноводственој пракси постоји више критеријума на основу којих може да се изврши подјела пописа имовине и обавеза, а за потребе овог подмодула најзначајнија је подјела према времену пописа и предмету пописа.

Према времену, попис може да се подијели на:

- Редовни годишњи попис,
- Ванредни попис.

Редован годишњи попис – О овој врсти пописа раније је већ било ријечи. То је, дакле, како му и само име каже, попис који се редовно обавља једанпут годишње према унапријед утврђеним временским роковима, крајем сваке календарске године и који су дужни да спроводе сви правни субјекти. Том приликом пописују се све врсте имовина и обавеза које субјекат има.

Закон о рачуноводству и ревизији Федерације БиХ¹⁴ и Републике Српске¹⁵

прописује да су сва правна лица дужна најмање једном годишње, са стањем на дан када се завршава пословна година, извршити попис имовине и обавеза с циљем да се утврди њихово стварно стање. Попис се, наравно, може вршити и више пута у току године када се за то укаже потреба, међутим, ти пописи не ослобађају правно лице од пописа на крају пословне године.

Ванредни попис – Овај попис представља такву врсту пописа имовине и обавеза која се обавља када се у току пословања правног субјекта појави објективна потреба за истим, односно када је то због посебних пословних прилика потребно. Такви пописи су нпр. попис због промјене цијена производа и робе, статусних промјена правног субјекта (спајање, припајање или дијељење) или отварања стечајног или ликвидационог поступка. У наведеним случајевима се попис спроводи с датумом настанка промјене која га је иницирала.

Дакле, попис који се обавља у стечајном поступку представља врсту ванредног пописа. С даном отварања стечаја потребно је направити пресјек постојећег пословног стања правног лица, његове имовине и обавеза, како би се створили услови за спровођење поступка стечаја и основ за доношење одлука стечајног судије и повјерилаца. Правна лица у стечају нису обавезна да подносе редовне годишње извјештаје.

Према предмету, попис може да се подијели на:

- Попис дуготрајне материјалне имовине,
- Попис дуготрајне нематеријалне имовине,
- Попис дуготрајне и краткотрајне финансијске имовине,
- Попис дуготрајних и краткотрајних потраживања,
- Попис дугорочних и краткорочних обавеза,
- Попис залиха робе, инвентара,

13 Одређени образци у вези са наведеним доступни су као Анекс 2 на интернет страници ВСТС БиХ.

14 „Службене новине Федерације БиХ”, број 83/09

15 „Службени гласник Републике Српске”, број 94/15

материјала, полупроизвода и готових производа.

Попис дуготрајне материјалне имовине – подразумејева сљедећу врсту имовине: земљишта, грађевинске објекте; постројења и опрему; алат, погонски и канцеларијски инвентар, возила и транспортне уређаје, вишегодишње засаде и основна стада. Дуготрајна материјална имовина назива се **основним средствима** јер обухвата сва она средства која су неком економском субјекту потребна да би могао да врши своју дјелатност. То су углавном пословни простори, фабрике, погони, машине, рачунари, возила и друга слична средства која трајно служе економском субјекту у пословном процесу чија сврха постојања није препродаја. Дуготрајна имовина је сва она имовина чији рок употребе је дужи од једне године. Употребом се дуготрајна имовина троши и њена књиговодствена вриједност се смањује, односно амортизује.

Попис дуготрајне нематеријалне имовине – ова имовина је саставни дио дуготрајне имовине која нема физички облик. Употребом нематеријалне имовине економски субјекат остварује приходе на основу искључивог права употребе, заштите и повластица у свом пословном процесу. Према Међународним рачуноводственим стандардима (МРС)¹⁶, под дуготрајном нематеријалном имовином се подразумејева имовина која није новац и нема физичко обиљежје а чине је: издаци за истраживања и развој, *goodwill*, права (патенти, лиценце, концесије, франшизе и сл.) и предујмови за дуготрајну нематеријалну имовину. Приликом пописа ове врсте имовине, а на основу увида у књиговодствена стања, провјерава се да ли су она заснована на фактурама, уговору или споразумима о употреби, а провјеравају се чињенице које се тичу тога када је она набављена, да ли постоје аванси за набавку, да ли је исправно амортизована, када наступају услови за њен престанак, да ли постоје улагања у развој и сл.

Попис дуготрајне и краткотрајне финансијске имовине – финансијску имовину чине удјели у другим економским субјектима, зајмови, хартије од вриједности, кредити, депозити и кауције, властите дионице и сл. Приликом пописа ове имовине, увидом у одговарајућу документацију, провјерава се њена основаност и реалност. Уколико се нека од те имовине не може да наплати или утужи (застара, стечај другог субјекта), предлаже се отпис исте. Попис ове имовине се, у правилу, спроводи почетком године, када су сви пословни догађаји који се односе на претходну годину већ евидентирани у пословним књигама.

Попис дуготрајних и краткотрајних потраживања – ову имовину чине потраживања од повезаних правних лица, потраживања од купаца, потраживања за више исплаћену добит, потраживања од запослених, потраживања од државе и других институција и остала потраживања. Приликом пописа ове имовине у пословним књигама се провјерава како је она настала, да ли је извјесна наплата, те се утврђује потреба евентуалног отписа оних потраживања која су неутужива или ненаплатива. Приликом пописивања потраживања требало би их класификовати према старости, тј. доспијећу истих. Провјера статуса потраживања врши се и путем ИОС-а (изводом отворених ставки). Слањем ИОС-а може да се прекине ток застаре потраживања у случају да дужник призна дуг, а усклађење потпише законски одговорно лице.

Попис дугорочних и краткорочних обавеза – подразумејева попис свих насталих обавеза економског субјекта до момента сачињавања пописа (обавезе за кредите, обавезе према добављачима, обавезе према запосленицима, обавезе на име порезних обавеза, итд). Попис ове имовине се обавља увидом у рачуне (конта) обавеза у пословним књигама, рачунима и уговорима на основу којих су обавезе настале. Обавезе се такође усклађују путем ИОС-а с добављачима.

Попис залиха робе, инвентара, материјала, полупроизвода и готових производа – обухвата попис залиха сировина и материјала, резервних дијелова, ситног инвентара, амбалаже, производње у току, готових производа, те трговачке робе. Приликом пописа ове имовине потребно је одвојити неупотребљиву робу, оштећену, шкарт, застарјелу, некурентну, робу којој је истекао рок употребе и томе слично. Једнако тако, потребно је издвојити туђу робу која још није преузета или је у рекламацији, а приказује се на посебним пописним листама.

Код ове врсте имовине су честа неслагања књиговодственог и стварног стања, односно мањкови робе. За утврђени мањак у складишној евиденцији смањује се количинско стање залиха, које се евидентира у материјалном књиговодству, те врши корекција његове новчане вриједности. У финансијском књиговодству утврђени мањак представља трошак. Вишак ће се утврдити када је књиговодствено стање мање од стварног стања. То значи да ће се у складишној евиденцији залихе количински повећати (задужити), док ће се у материјалном књиговодству залихе задужити количински и вриједносно. У финансијском књиговодству вишак представља приход.

Принципи пописа

Попис имовине и обавеза, да би испунио циљ због ког се обавља, врши се у складу с обавезујућим принципима уредног инвентарисања и то: појединачно обухватање, потпуност, истинитост, респект економске својине, потпуна идентификација, могућност провјере/контроле.

Принцип појединачног обухватања подразумева да сваки имовински предмет и обавеза буду појединачно пописани и процијењени.

Принцип потпуности налаже да се инвентуром обухвате све имовинске вриједности које се на дан пописа налазе код економског субјекта, као и имовина која се на дан пописа

налази код других субјеката. Потпуност је услов за тачност.

Принцип истинитости налаже да се приликом пописивања евидентирају само оне имовинске вриједности које заиста и постоје, те да се оне вреднују у складу с принципима уредног билансирања.

Принцип респекта економске својине подразумева да се приликом пописа у инвентар унесу сва имовинска средства којима економски субјекат присваја користи од њихове употребе и сноси све ризике и трошкове које то средство изазива.

Принцип потпуне идентификације или принцип тачног означавања подразумева да сав инвентар буде јасно означен на тај начин да омогући упоређивање с књиговодственим стањем.

Принцип могућности провјере захтијева да се приликом инвентарисања сачува сва изворна документација која настане при инвентарисању (радни папири, обрачуни вриједности и сл.) како би она омогућила накнадне контроле уколико буду потребне, као и утврђивање одговорности и тачности података.

Сваки попис би требао да се спроводи у складу с наведеним принципима да би његов резултат био тачан, јасан и поуздан инвентар неког економског субјекта, а посредством тога да се створе неопходни услови за сачињавање финансијских извјештаја. У том смислу, попис у поступку стечаја не разликује се од редовног пописа који се обавља у условима уобичајеног пословања и он мора да се спроводи у складу с наведеним принципима.

Попис у стечајном поступку

Законодавство у области стечаја је у надлежности ентитета, односно Брчко дистрикта па је, дакле, уређено одредбама три закона¹⁷. Сва

17 Закон о стечају у Републици Српској („Службени гласник РС”, бр. 16/2016), Закон о стечају Федерације БиХ („Службене новине ФБиХ”, бр. 29/2003, 32/2004, 42/2006, 4/2017 - одлука УС и

три закона идентично уређују питања која се односе на попис у стечајном поступку, с тим што су у Републици Српској¹⁸ и у Брчко дистрикту БиХ¹⁹ донесени правилници о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом у идентичном тексту. Ти правилници у свом стандарду II – стандард о попису имовине и обавеза стечајног дужника, процјени вриједности имовине стечајног дужника и почетном стечајном билансу стечајног дужника – нешто детаљније уређују ова питања и у прилогу садрже обрасце за попис имовине и обавеза. Наведени стандард II има за циљ да обезбиједи потпун и свеобухватан попис имовине и обавеза стечајног дужника у роковима које прописују стечајни закони, као и процјену вриједности имовине, а све у циљу израде почетног стечајног биланса. Иако је олакшавајућа околност имати детаљнији пропис који уређује радње у току пописа и процјене у стечају, само спровођење пописа у највећој мјери се обавља према прописима и правилима економске струке.

Напријед образложене особине, начин и принципи вршења пописа вриједи и приликом пописа имовине и обавеза у стечајном поступку. Међутим, с обзиром на то да је стечај посебно стање економског субјекта и да је циљ пописа код стечаја не само уобичајено попуњавање пописних листи у условима нормалног економског пословања, већ и упоредно проналажење начина да се та имовина заштити, увећа и да се спријечи њено отуђење, на овом мјесту потребно је истаћи неке специфичности о којима је стечајни управник дужан да води рачуна приликом његовог спровођења, а које и стечајни судија треба да надзире. Свакако не треба заборавити да је основни циљ сачињавања пописа у стечајном поступку да се квантитативно и квалитативно конституише стечајна маса, јер ће од тога зависити ток и трајање поступка. Уз то, сам попис ће

представљати срж извјештаја који је стечајни управник дужан да достави суду, а чине га, између осталог, попис предмета стечајне масе с наведеном процијењеном ликвидационом вриједношћу предмета и пописом познатих повјерилаца, до којих је стечајни управник дошао увидом у пословне књиге.

Након отварања стечајног поступка стечајни управник је дужан одмах да уђе у посјед цјелокупне имовине стечајног дужника која улази у стечајну масу и да њоме управља. Закон истиче да је та обавеза стечајног управника хитног карактера, и то с разлогом, с обзиром на то да се може десити да стечајни дужник нпр. располаже кварљивом робом коју је потребно хитно збринуту или у случајевима у којима производња још није обустављена да би се спријечило умањење те имовине и сл. Због специфичности стања у ком се налази стечајни дужник, неријетко је извршење овог задатка отежано и онемогућено од стране раније одговорних лица, па је стечајни управник у ситуацији да се користи свим средствима која му стоје на располагању како би обавио своју дужност. Искуство стечајног управника у овом моменту игра значајну улогу. Провјером стања имовине код надлежног МУП-а, земљишно-књижне канцеларије, регистра хартија од вриједности и сл., стечајни управник може доћи до додатних информација о имовини друштва која је била „скривена” и није приказана у пословним књигама.

Према стандарду II Правилника о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом, стечајни управник ће пописати:

- сваки појединачни дио имовине који затекне на локацијама стечајног дужника, без обзира на власнички статус имовине,
- дијелове имовине која јесте у власништву стечајног дужника, али тренутно није у његовом посједу,

52/2018) и недавно усвојени Закон о стечају Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ”, број 16/2019).

18 Правилник о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом („Службени гласник РС”, број 54/17)

19 Правилник о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ”, број 3/20)

- потраживања стечајног дужника,
- удјеле или дионице код других правних лица,
- готовину и еквиваленте готовине,
- лиценце, патенте и другу нематеријалну имовину и
- обавезе стечајног дужника.

Да би управник утврдио која имовина чини стечајну масу, неопходно је да прегледа сву дужникову пословну и књиговодствено-рачуноводствену документацију и то: посљедње билансе стечајног дужника, стање на рачунима, уговоре о отуђењу имовине и њихов правни статус, земљишнокњижне евиденције, евиденције парничних и извршних поступака који се воде а имају везе с дужниковом имовином итд. У оквиру тих радњи, које фактички стварају предуслове за квалитетно обављен попис и његову предају стечајном судији у законском року од 45 дана од дана именовања, стечајни управник би требао да:

- прибави пословне књиге и што више документације која је у вези с пословањем субјекта, раније билансе, пописе имовине и обавеза. Та документација ће стечајном управнику у току и након пописа послужити као основ за упоређивање с његовим налазима, а посебно за откривање мањкова, несавјесног пословања и преваре, па тако нпр. када се упоређивањем ранијег пописа и стечајног пописа установе велики мањкови, недостатак средстава и сл., то може да буде сигнализатор намјерног отуђења имовине;
- прибави доказе да имовина припада стечајном дужнику. Под доказима се подразумијевају исправе којима се доказује власништво и друга стварна права (уговори, споразуми, изводи из регистара, изводи из земљишних и других јавних књига, исправе о дионичама). На основу одговарајућих исправа, стечајни управник ће бити у могућности да утврди да ли је стечајни дужник власник или има неко друго стварно право, да ли је имовина оптерећена правима трећих лица или заложним правом, да ли постоје друга оптерећења на имовини и сл. Од тих чињеница ће зависити утврђивање вриједности поједине имовине;
- прибави исправе које се тичу права индустријског власништва, стања тих права и њиховог трајања, могућности њиховог преноса и уновчавања;
- провјери и прибави доказе о посједовању одобрења и сагласности надлежних органа, уколико су она потребна за обављање дјелатности, посебно ако постоји могућност продаје дужника као цјелине или могућност за реорганизацију стечајног дужника;
- прибави потребне исправе које доказују власништво трећих лица над стварима које се налазе у посједу стечајног дужника;
- утврди потраживања и прибави документацију на основу које ће утврдити стање тих потраживања. У пракси, стечајни управник најчешће ову радњу спроводи слањем извода отворених ставки, тј. ИОС-а, повјериоцима стечајног дужника. Уколико не располаже ваљаном рачуноводственом документацијом, могућност утврђивања износа потврђивања зависиће од воље друге стране да потврди тачне износе дуговања према стечајном дужнику.

У пракси, највећи број стечајева се спроводи над имовином правних лица која немају никакву имовину или је та имовина јако мала, па се код таквих поступака рад стечајног управника на прикупљању документације о имовини најчешће своди на то да стечајни управник тражи информације од надлежног органа за евиденцију моторних возила, надлежне земљишно-књижне канцеларије о непокретној имовини и надлежног суда о судским споровима. Обично су те информације саме по себи довољне да потврде непостојање имовине уколико и пословне књиге стечајног дужника потврђују такво имовинско стање дужника.

Кроз цијели поступак пописа имовине и обавеза стечајног дужника, спроводећи

радње идентификације средстава која улазе у стечајну масу, управник мора да има на уму њихову вриједност, разлоге који могу да утичу на промјену њихове вриједности и да предузима радње на заштити и осигурању те имовине, како стечајна маса не би била умањена. Из тог разлога сам попис имовине и обавеза стечајног дужника није уобичајена економска категорија, односно само рачуноводствена радња, већ је много више од тога. Он мора, од случаја до случаја, да доноси одлуке о техникама и методама пописа које су најефикасније да се одржи и увећа стечајна маса, па ће у одређеним случајевима стечајни управник на почетку гледати да идентификује основна средства дужника и ону имовину која има највећу вриједност за стечајну масу, јер ће му она дати информације о постојању довољно средстава за спровођење стечајног поступка и трошковима које ће поступак произвести, док ће се у другим случајевима предијелити најприје за попис нпр. кварљивих производа или имовине која може лако да се отуђи.

Како се у стечајном поступку попис врши с даном отварања стечаја и то што хитније, најбоље је попис организовати на тај начин да се обави одједном и свеобухватно, како би се избјегли пропусти и грешке, а то је посебно битно код стечаја великих економских субјеката или оних који још увијек обављају дјелатност. За потребе пописа велике имовине стечајни управник може да оформи комисију за попис и да ангажује запосленике стечајног дужника као испомоћ. Ипак, не треба заборавити да за тачност пописа имовине и обавеза стечајног дужника одговара стечајни управник. Стечајни управник може да се консултује са запосленицима и бившим запосленицима дужника ради давања информација о имовини и њеним ранијим располагањима, јер су они врло често извор значајних информација.

Узимајући у обзир да стечајни судија надзире рад стечајног управника, у контексту вршења пописа, он може да:

- тражи од управника да њега и скупштину повјерилаца, односно одбор повјерилаца

информише о утврђеним разликама између стварног стања које је он утврдио пописом и књиговодствених стања, односно о тзв. пописним разликама. Стечајни управник је дужан да утврди због чега су те разлике настале.

Пописне разлике могу да се јаве у виду инвентурних вишкова или инвентурних мањкова и разлози им могу бити у распону од случајне грешке у књижењу до несавјесног руковања имовином;

- пита управника да ли је у току пописа пронашао промјене у погледу опреме, возила, некретнина и уопште имовине дужника, које нису књиговодствено објашњене или за које не постоји валидна документација која их оправдава;
- пита управника да ли је испитао у које вријеме су вршени преноси имовине и да ли је књиговодствена документација коју је прикупио приликом пописа о тим преносима рачуноводствено валидна;
- пита управника да ли је у току пописа испитао да ли постоје правне радње располагања имовином које испуњавају услове за побијање у складу са стечајним законодавством. У пракси су врло честе ситуације конституисања заложног права на некретнинама непосредно пред отварање стечајног поступка, давања зајмова повезаним лицима, продаје имовине испод њене вриједности, уништавања и нестанка залиха, великих кварова на опреми и транспортним средствима итд.

Дакле, спровођење пописа имовине и обавеза стечајног дужника можда је најзначајнија радња стечајног управника јер утиче на даљи ток стечајног поступка и одлуке које се доносе у току тог поступка. Због тога би се и стечајни судија требао активно укључити у надзор над овом радњом.

Појам процјене

Процијенити нешто значи апстрактно одредити његове параметре у одређеном моменту попут: површине, капацитета,

локације, намјене, врсте, категорије, квалитета, евентуалних адаптација, степена амортизације, степена наплативости, могућности промјене намјене и ограничења употребе и сл.

Вриједност, схваћена као економски концепт, јесте величина корисности, пожељности, прикладности одређене ствари, активности и способности да, при датом стању расположивости, својим физичким, хемијским, естетским, интелектуалним и другим својствима може да задовољи људске потребе и жеље или може да буде размијењена за друге корисне и пожељне ствари или активности.²⁰

Процијенити вриједност неке ствари значи на основу њених карактеристика одредити цијену која ће се највјероватније постићи између купца и продавца у одговарајућем временском тренутку размјене те имовине.

Процјена подразумијева идентификацију предмета процјене, одређивање сврхе за коју се ради процјена (дефинисање ангажмана), прикупљање потребних података и одабир одговарајуће методе која ће довести до тачног и објективног закључка интересне групе о вриједности онога што се процјењује.

Одређивањем сврхе за коју се врши процјена вриједности истовремено ће се дефинисати и вриједност која се тражи, па тако нпр. уколико се процјена врши за потребе плаћања пореза на промет некретнина, тражиће се тржишна вриједност, за потребе распродаје имовине тражиће се ликвидациона вриједност и сл.

У економској теорији су уобичајени сљедећи концепти/стандарди вриједности:

- Књиговодствена вриједност
- Тржишна (фер) вриједност
- Инвестициона вриједност
- Економска вриједност
- Ликвидациона вриједност

Књиговодствена вриједност имовине представља њен историјски трошак (ревалоризована набавна вриједност) умањен за амортизацију. То је уствари, када се посматра с аспекта имовине, вриједност нето имовине односно чисте имовине, представљена као разлика између активе и пасиве. Основ за процјену књиговодствене вриједности су пословне књиге. Ова вриједност се сматра објективном, али због своје оријентисаности на прошлост не може да буде одраз текуће економске вриједности. Књиговодствена вриједност је блиска тржишној вриједности имовине у вријеме њеног настанка, али с временом долази до отклањања економске од књиговодствене вриједности²¹ из ког разлога је ова вриједност углавном само рачуноводственог карактера.

Тржишна (фер) вриједност имовине представља вриједност која се постиже у тренутку размјене између довољно обавијештеног купца и продавца при чему ниједна страна није присиљена купити, односно продати. У теорији се назива још и фер вриједношћу. За разлику од књиговодствене вриједности, оријентисана је на садашњост, али с обзиром на то да настаје као резултат надметања на тржишту, често не представља реалну вриједност.

Инвестициона вриједност имовине је вриједност за одређеног инвеститора из личних инвестиционих разлога.

Економска вриједност имовине је заснована на способности имовине да у будућности обезбиједи сигурне и чисте новчане приливе. У односу на књиговодствену вриједност, која је оријентисана на прошлост, и тржишну вриједност, оријентисану на садашњост, ова вриједност је усмјерена на будућност.

Ликвидациона вриједност имовине представља вриједност имовине у случају распродаје која може да се постигне у

20 Хрватска енциклопедија, мрежно издање. Лексикографски завод Мирослав Крлежа, 2020. Приступљено 28. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65496>>

21 Орсаг, С. Вредновање подuzeћа. Загреб: Инфоинвест, 1997., стр. 18

најповољнијем сценарију продаје умањена за трошкове ликвидације. У случају стечаја, ова вриједност је обично тржишна вриједност у условима убрзане продаје. Ликвидациона вриједност се не може узети као тачан одраз вриједности имовине. Будући да је концепт ликвидационе вриједности карактеристичан за предузећа у кризи, може да представља само процјену степена сигурности улагања у финансијске инструменте предузећа, али не и основ процјене њихове вриједности.²²

Дакле, усвојена дефиниција вриједности у поступку вршења процјене утицаће на сам резултат процјене, па се може рећи да не постоји једна вриједност већ да она зависи од сврхе и одабира методе процјене.

Методe процјене

Метода процјене вриједности је посебан поступак, заснован на једном или више приступа процјени вриједности које користи процјенитељ да би дошао до процијењене вриједности. У економској теорији постоје различите класификације метода процјене вриједности, а за потребе овог подмодула најинтересантнија је и истовремено најчешће коришћена подјела на:

- Тржишну методу вредновања;
- Приносну методу вредновања;
- Трошковну методу вредновања.

Тржишна метода вредновања је приступ процјени вриједности гдје се до процјене дошло поређењем предмета вредновања с истим или сличним предметима који на тржишту већ имају одређену вриједност. Код процјене вриједности тржишном методом анализирају се упоредљиви подаци до којих се дошло на основу тржишних трансакција, који испуњавају критеријуме да буду релевантан основ процјене. У складу с *EVIP 5 (European Valuation Information Paper)* став 6.2.1, тржишна/компаративна метода обезбјеђује најдиректнију везу са стварним тржишним

трансакцијама и требало би је примјењивати гдје је то могуће и прихватљиво. Поред анализирања предмета који се вреднује, потребно је идентификовати упоредљив предмет ком је тржиште већ одредило цијену, свести тржишну цијену на заједничку варијаблу како би се формирала стандардизована цијена која може да се упоређује и прилагодити разлике између предмета код упоређивања стандардизованих величина.

Ова метода вредновања је једна од најједноставнијих и најчешће коришћених, али при њеној примјени се често јављају проблеми попут потешкоћа у проналаску упоредљивих предмета и прикупљању релевантних података који ће у довољној мјери указивати на највећу могућу сличност између њих. С друге стране, цијене на тржишту могу да буду и погрешно одређене, што може да утиче на процјену.

Приносна метода вредновања је приступ процјени вриједности гдје се до вриједности долази капитализацијом или дисконтовањем процијењеног будућег прихода који ће предмет процјене донијети. Овдје се вриједност предмета процјене посматра као функција очекиваних новчаних токова од тог предмета односно имовине, а затим се ти будући новчани токови дисконтовањем свде на садашњу вриједност. Дисконтна стопа зависи од ризичности и очекивања, а одраз је преузетог ризика и награде. Теоретски посматрано, примјеном ове методе може да се добије можда и најтачнија процјена вриједности, али је утолико она и захтјевнија јер је за њену примјену неопходно пуно више података него код других метода, те је због свог спекулативног карактера њен резултат доста несигуран.

Трошковна метода вредновања је приступ процјени вриједности који обезбјеђује индикаторе вриједности засноване на економском принципу да купац за предмет вредновања неће платити више него што би то био трошак набављања неког другог предмета

сличне намјене. Ова метода мора да узме у обзир све трошкове који би настали за типичног учесника, а који се разликују зависно од врсте имовине која се процјењује, с тим да укључују све директне и индиректне трошкове потребне за замјену, односно репродукцију имовине од дана процјене вриједности. У теорији се наводи више подврста ове методе вредновања, али се оне углавном користе комбиновано како би процјена била што реалнија.

Теоретски посматрано, одабир методе не би требао да утиче на процјену вриједности, али у пракси то наравно није случај. Процјенитељ је свјестан да ће избор методе у коначници утицати на резултат и због тога је потребно да приликом процјене вриједности користи више метода како би се добила тачна и што објективнија процјена.

У зависности од тога која се имовина процјењује и која метода се користи, процјенитељ ће при процјени вриједности најчешће морати да располаже одређеним параметрима. У том смислу то су:

- Код процјене земљишта: локација, намјена земљишта (градско грађевинско земљиште, пољопривредно земљиште), имовинска права, квалитет земљишта, површина, удаљеност од других објеката од интереса (саобраћајнице, урбане средине, болнице, маркета, превоза и сл.), постојање комуналне инфраструктуре;
- Код грађевинских објеката: врста објекта, локација, имовинска права, врста и квалитет градње, оштећеност објекта, комунална инфраструктура, повећање вриједности објекта кроз доградњу, оријентација објекта, унутрашњи распоред, начин коришћења, могућност увећања и проширења и сл.;
- Код машина и опреме: година производње, оперативност и

тачност рада, режим рада, степен искоришћености, кварови, дефекти и поправке, савременост и сл.

У контексту прописа у Босни и Херцеговини који се односе на методологију вршења процјене, потребно је нагласити да у области процјенитељске дјелатности вјештака итекако каскамо за другим земљама и да се наши вјештаци при сачињавању извјештаја и мишљења, када су у питању смјернице, принципи или методе, углавном ослањају на међународне стандарде у овој области које ствара Савјет за међународне стандарде за процјену вриједности (IVSC) односно Европска група удружења процјенитеља (TEGoVA), као и на стечену праксу у пољу процјене. У Федерацији БиХ на снази је Уредба о процјењивању економске вриједности правних особа, имовине, обавеза и капитала²³, у Републици Српској усвојен је Закон о вјештацима²⁴ и Правилник о сталним судским вјештацима у Брчко дистрикту БиХ²⁵. Том уредбом и правилницима се уређују услови за обављање послова вјештачења, поступак њиховог именовања и разрјешења, као и права и обавезе лица која обављају вјештачење.

Дужност овлашћених вјештака је да се придржавају принципа законитости, савјесности и стручности, у супротном могу да одговарају дисциплински према одредбама Етичког кодекса овлашћених процјенитеља, али и кривично за давање лажног исказа.

Имајући на уму напријед наведено о методама процјене, потребно је осврнути се на оно што у овом контексту прописује стечајно законодавство. Стечајни закони прописују да је, уз попис имовине и обавеза стечајног дужника код састављања пописних листи, стечајни управник дужан да уз сваки предмет наведе и очекивани износ уновчавања као и његову књиговодствену вриједност²⁶. Да би

23 „Службене новине Федерације БиХ”, број 70/13

24 „Службени гласник Републике Српске”, број 74/2017

25 „Службени гласник Брчко дистрикта БиХ”, број 15/20

26 Сва три стечајна закона која су на снази у БиХ користе исту терминологију: „очекивани износ уновчавања” и „књиговодствена вриједност”, с тим што Правилник о утврђивању стандарда

обавио своју дужност стечајни управник ће морати, упоредо с пописивањем предмета стечајне масе, извршити и процјену сваког предмета стечајне масе, како би дошао до њихове тржишне вриједности и очекиваног износа уновчења, а у случају да вриједност имовине варира у зависности од наставка пословања стечајног дужника, у обавези је навести и трећу вриједност, тзв. оперативну вриједност имовине.

Да ли ће ту процјену извршити сам стечајни управник или ће за то ангажовати стручњака процјенитеља, зависи од тога да ли управник посједује знање из области процјењивања, те да ли на основу њему доступних података може да донесе суд о вриједности појединих предмета. Закон каже да „ако је то потребно, процјена појединих дијелова имовине може да се повјери вјештацима”, што имплицира да би процјену вриједности имовине преваходно требао да врши сам стечајни управник. Међутим, у пракси стечајни управници доста ријетко сами врше процјену вриједности, посебно уколико нису истовремено и овлашћени вјештаци. Најчешће ће стечајни управник сам процијенити вриједност оне имовине за коју у току пописа и прегледа пословних књига стечајног дужника може да дође до информација о њеној вриједности (нпр. постоји процјена вриједности некретности коју је извршила надлежна пореска канцеларија и која може да се сматра актуелном) или оне имовине која није велике вриједности, па је ангажовање вјештака бесмислено, јер увећава трошкове стечајног поступка.

За потребе утврђивања књиговодствене вриједности имовине стечајни управник може да се ослони на податке из пословних књига, уколико су му оне доступне и ажурне, као и из попутне књиговодствене документације. Наравно, некада ће прво бити потребно уредити пословне књиге према рачуноводственим прописима, јер су оне код стечајних дужника

углавном неуредне. Међутим, одређивање уновчиве вриједности имовине може да представља нешто тежи задатак.

Уновчива вриједност имовине, или тзв. очекивана вриједност уновчења, би била процјена максималне цијене за коју је, уз највећу вјероватноћу, могуће продати имовину стечајног дужника. Уновчива вриједност, као метода процјене вриједности, може да се заснива на концепту ликвидационе вриједности, у ком случају се имовина процјењује уз претпоставку да се треба одмах продати, или *going-concern вриједности*, у ком случају се вриједност имовине процјењује уз претпоставку њене континуиране употребе. Уновчива вриједност имовине заснована на концепту ликвидационе вриједности је, у својој суштини, доња граница процјене вриједности, односно минимална вриједност. Неопипљива имовина која није утужива се у овој методи процјене искључује из процјене.

Правилници о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ, у стандарду IV, наводе да је за потребе утврђивања процијењене вриједности у поступку продаје, поред ликвидационе вриједности, могуће користити приносне методе (и то обавезно методу дисконтованих новчаних токова), као и друге методе које су у складу с Међународним рачуноводственим стандардима.

Метода дисконтованих новчаних токова је подврста приносне методе вредновања. Предност коришћења ове методе је могућност детаљне разраде новчаних токова за потребе друштва приликом доношења битних одлука (спајања, припајања). Ова метода је независна од тржишне вриједности других предузећа и примјена ове методе у случајевима негативних новчаних токова је тешко примјенљива.

Дакле, закони о стечају предвиђају да извјештај стечајног управника, који он припрема

за управљање стечајном масом Брчко дистрикта БиХ и Републике Српске уводи појам „ликвидационе вриједности”, док се у обрасцима који су у прилогу Правилника у табелама не оставља поље за унос књиговодствене вриједности.

за потребе извјештајног рочишта, већ садржи процијењене вриједности предмета стечајне масе. Међутим, то не значи да се у току поступка стечаја не могу поново процијењивати поједини или сви предмети стечајне масе, уколико се за то укаже потреба, а посебно уколико се ради о вреднијој имовини коју за потребе извјештајног рочишта није процијењивао вјештак одговарајуће струке. У том смислу и правилници о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ, у стандарду IV, наводе да се процјена вриједности имовине или стечајног дужника као правног лица може да разликује од процјене вриједности појединачне имовине или стечајног дужника као правног лица, која

је утврђена приликом пописа за потребе израде извјештаја о економско-финансијском положају стечајног дужника, те да прије него што се приступи продаји, стечајни управник врши процјену, уз помоћ именованог вјештака ако је то потребно. Из наведених одредби може да се закључи да процјена коју стечајни управници сами ураде за потребе извјештајног рочишта не мора да буде нити апсолутна, нити коначна. Суд би требао да тражи вјештачење вриједности предмета стечајне масе увијек када је у поступку потребно такво стручно знање које значајно прелази ниво знања самог суда, односно ниво знања општег образовања и искуства судије.

Резиме

Попис и процјена имовине стечајног дужника у току стечајног поступка су можда један од најбитнијих аспеката стечаја. Од квалитетно обављеног посла стечајног управника у фази пописа предмета стечајне масе у значајној мјери ће зависити одлуке које ће се доносити у поступку, а тачна процјена вриједности тих предмета скратиће вријеме потребно за уновчавање имовине и омогућиће максимално намирење повјерилаца у стечају. У току обављања тих дужности, стечајни управник ће, у највећој мјери, показати своју стручност и умјешност, а то посебно у контексту увећања стечајне масе.

За потребе извјештајног рочишта стечајни управник би могао сам да донесе суд о уновчивој вриједности имовине коју је дужан да унесе у извјештај о економско-финансијском положају стечајног дужника, а вјештак одговарајуће струке за процјену одређене имовине би се могао именовати уколико би се у току поступка за тим указала потреба. Наравно, при

коришћењу услуга вјештака увијек је потребно водити рачуна о томе да ли је то исплативо, односно да ли ће трошак вјештачења у односу на претпостављену вриједност те имовине бити превелик.

Основни значај познавања начина и метода рада стечајног управника, а евентуално и вјештака, у поступку пописа и процјене предмета стечајне масе, огледа се првенствено у повећању степена повјерења у обављене радње и извјештаје, а истовремено омогућава стечајном судији минимум познавања економских аспеката истих, како би могао да врши контролу над радом управника и вјештака. У крајњем случају, то ће унаприједити спровођење стечајних поступака и смањити могућност малверзација у поступцима стечаја који су већ, сами по себи, у довољној мјери изазовни.

Ријечник економских термина

Попис имовине	Попис имовине и обавеза или инвентура је поступак утврђивања стварног стања имовине и обавеза предузећа, те упоређивање с књиговодственим стањем.
ИОС образац	ИОС (извод отворених ставки) је образац за усаглашавање потраживања и обавеза између двају привредних субјеката, који се заснива на упоређивању података из њихових књиговодствених евиденција.
Процјена	Процјена је утврђивање вриједности одређене имовине на основу њених карактеристика, односно одређивање цијене која ће се највјероватније постићи између купца и продавца у одговарајућем временском тренутку размјене те имовине.
Књиговодствена вриједност	Књиговодствена вриједност имовине представља њен историјски трошак, умањен за амортизацију.
Тржишна (фер) вриједност	Тржишна (фер) вриједност имовине представља вриједност која се постиже у тренутку размјене између довољно обавијештеног купца и продавца, при чему ниједна страна није присиљена купити, односно продати.
Инвестициона вриједност	Инвестициона вриједност имовине је вриједност за одређеног инвеститора из личних инвестиционих разлога.
Економска вриједност	Економска вриједност имовине је вриједност заснована на способности имовине да у будућности обезбиједи сигурне и чисте новчане приливе.
Ликвидациона вриједност	Ликвидациона вриједност имовине представља вриједност имовине у случају распродаје која се може постићи у најповољнијем сценарију продаје умањена за трошкове ликвидације.

Подмодул 3 - Анализа финансијских извјештаја

Аутор: Захида Карић

Увод

У претходним поглављима упознали смо се с темељним годишњим финансијским извјештајима²⁷ који обезбјеђују оквир за информације које су укључене у финансијске извјештаје и одређују како информације требају да буду презентоване. То је јако битно, с обзиром на то да ти извјештаји обезбјеђују конзистентност и омогућавају да се информацијама користе и лица којима рачуноводство није блиско јер знају да ће одређене податке увијек наћи на истом мјесту у финансијским извјештајима. Због тога уложите додатни напор да запамтите гдје се одређена врста података налази.

Након што се евидентирају све пословне промјене у пословне књиге привредног субјекта, приступа се изради финансијских извјештаја, па се због тога каже да је **финансијско извјештавање завршни корак** у рачуноводственом процесу. Извјештаји обједињавају информације о финансијском положају, рентабилности, промјенама на капиталу и новчаним токовима једне компаније. Тако обједињени скуп информација показује да финансијски извјештаји нису ништа друго него функционално и временски заокружена цјелина пословних процеса који су се догодили у једној компанији и који као такви чине подлогу сваке рационалне анализе.

Анализа финансијских извјештаја је најважнији дио цјелокупне анализе пословања

предузећа. Многи корисници финансијских извјештаја често кажу да на основу њих не могу да оцијене бонитет привредног субјекта и да извјештаји служе само за задовољавање законских захтјева. Међутим, на основу добре анализе може да се донесе мјеродаван суд о бонитету посматраног субјекта. Анализа омогућава одговор на питање како је предузеће пословало у претходном периоду и како побољшати пословни резултат у наредном периоду. Због тога кажемо да је **циљ финансијских извјештаја да задовоље информационе потребе** корисника финансијских извјештаја, док је **њихова сврха** да корисницима **учине доступним информације** о финансијском положају, успјешности и новчаном току друштва.

Оно што треба да се зна јесте да исказана добит у финансијским извјештајима може знатно да одступа од реалног стања, односно приказани извјештаји могу да крију веће губитке или добитке (ово задње рјеђе, осим ако намјере субјекта нису порезно избегавање), што је опет условљено начинима обрачуна. Да би **финансијски извјештаји** испунили наведене циљеве и сврху морају да буду објективни и реални, што се **обезбјеђује** њиховом **ревизијом**, коју спроводе независни ревизори. Осим претпостављене реалности и објективности, финансијски извјештаји треба да се припреме и ставе на располагање **благовремено** како би се испунили утврђени циљеви и сврха извјештавања.

27 Члан 36. став 1. Закона о рачуноводству: 1) Биланс стања - Извјештај о финансијском положају на крају периода, 2) Биланс успјеха - Извјештај о укупном резултату за период, 3) Извјештај о готовинским токовима - Извјештај о токовима готовине, 4) Извјештај о промјенама на капиталу, 5) Биљешке уз финансијске извјештаје.

Што је финансијски резултат реалније утврђен, биће боље и квалитетније одлуке које се на основу њега доносе. Зато је неопходно примијенити такав начин утврђивања сваког дијела прихода и сваког елемента расхода који ће дати максимално тачан обрачун, односно максимално могућ реалан финансијски резултат.

Анализа финансијског резултата се, као и анализа других релевантних појава у предузетљу, обавља за краће и за дуже периоде. Анализира се настанак (формирање) прихода и расхода, односно трошкова те свих фактора који утичу на величину и динамику пословних сегмената, као и на финансијски резултат.

Квалитативна и квантитативна анализа финансијских извјештаја

У нашем окружењу је врло честа појава да се анализом финансијских извјештаја бавимо само када имамо проблем, и то озбиљан. Међутим, у развијеним економијама то је дио корпоративне културе који се обавља рутински јер се на тај начин задовољавају циљеви, који се због јасноће могу да подијеле на опште и посебне. **Општи циљеви** се односе на сагледавање способности компанија да зараде и какав им је финансијски положај. **Посебни циљеви** анализе финансијских извјештаја се односе на задовољавање информационих потреба заинтересованих страна, нпр. власника, кредитора, друштвене заједнице и сл. При томе, најзначајније заинтересоване стране припадају реду инвеститора у капитал предузетља као и кредитора, односно оних који обезбјеђују финансијске изворе. Не треба заборавити ни органе друштвене заједнице, разне порезне органе, који у условима лоше вођених пословних књига доносе рјешења, врло „болна” за привреднике.

Основни постулат анализе је поређење, а ништа бољег нема него да се поређење уради с конкуренцијом, локалном или глобалном (ово

задње само ако је у питању водеће предузетље и жели или је већ на иностраном тржишту). Такође, ако желите и да оцијените управу и њене способности, најбоље је да урадите поређење пословања самог предузетља кроз године његовог постојања.

Најлакше, а истовремено и најдјелотворније је **погледати финансијски резултат** који показује општи бонитет пословања привредног субјекта. Ако је индикатор лош (односно губитак), тада се врста и обим анализе значајно разликују од опуштене ситуације у којој имамо добар финансијски резултат. И зато кажемо, аналитичар обично на основу опште спознаје о пословању привредног субјекта израђује свој редослијед аналитичких поступака.

Да би тај задатак обавио, финансијским аналитичарима на располагању стоје сљедеће методе анализе:

1. Хоризонтална анализа
2. Вертикална анализа
3. 3. Анализа тренда
4. Анализа помоћу финансијских показатеља – тзв. рацио анализа

Хоризонтална анализа: представља поређење билансних позиција текуће и претходне године. Ријеч је о компаративној (упоредној) анализи. То је анализа²⁸ финансијских извјештаја која омогућава упоређивање података у дужем временском периоду, да би се откриле тенденције и динамика промјена појединих билансних позиција. Промјене између текуће и претходне године могу да се изразе: у апсолутном износу (разлика = текућа година – претходна година) и у релативном износу (разлика/претходна година)х100).

Вертикална анализа биланса стања и биланса успјеха је значајна зато што се у овој анализи²⁹ одређене билансне позиције исказују као

28 Према другом схватању, хоризонтална анализа представља поређење једног предузетља с другим предузетљима у истој дјелатности или с просјечним вриједностима у одређеној дјелатности.

29 Према другом схватању, вертикална анализа представља поређење монетарних износа за текућу

100%, а онда се све остале позиције исказују као % од те основне позиције. Ријеч је о структурној анализи финансијских извјештаја. Најчешће се као основне позиције третирају укупна актива и укупна пасива у билансу стања и укупан приход у билансу успјеха као што ће то бити случај код нас.

Анализа тренда: за боље разумијевање финансијске позиције предузећа потребно је прегледати тренд резултата. Ова анализа се назива и анализом индекса, јер приказује релативну промјену неке ставке или показатеља у односу на базну величину. Оваква анализа се обично приказује помоћу дијаграма, те на тај начин аналитичари врло лако могу да уоче и предвиде смјер кретања поједине варијабле кроз вријеме. Ријеч је о промјенама у процентима, али не само за двије, већ за низ година (по правилу најмање пет, али и више). Међутим, како код нас предузећа имају кратку историју пословања, као што је то случај с многим фирмама облика д.о.о., то је анализу на овај начин тешко примијенити. Крајност чине велике компаније које потичу из доба ех-Уу код којих ова анализа показује само тренд пада у пословању без икаквих назнака побољшања. Па зато треба размислити има ли се смисла исцрпљивати у дубљим анализама када нам многи показатељи недвојбено указују на безизлазну ситуацију односно високу профитабилност.

Анализа помоћу финансијских показатеља или РАЦИО АНАЛИЗА или КОЕФИЦИЈЕНТИ: једна је од најпознатијих и најчешће коришћених анализа финансијских извјештаја јер даје добар преглед предузећа и може да нагласи његове слабости и снаге. Коефицијенти или рацио бројеви представљају однос између двију билансних позиција и они имају вриједност само када су правилно протумачени.

Битно је знати да израчунати коефицијенти сами за себе не говоре много. Да бисмо могли оцијенити да ли су величине неких показатеља

задовољавајуће или не, потребно је упоредити те показатеље с одређеним величинама, које уствари представљају базу упоредбе. Најчешће коришћене величине за поређење тих показатеља су:

1. Планирани показатељ за период који се анализира,
2. Кретање величине одређеног показатеља током одређеног времена у истом предузећу,
3. Величина тог показатеља у сличном предузећу, при чему показатељ припада истој групи,
4. Просјечна вриједност одређеног показатеља, при чему показатељ припада истој групи.

Зашто користити коефицијенте без страха: коефицијенти се врло лако рачунају, нарочито с ручним калкулатором, једноставно се користе и они показују бројне информације које не можете да добијете нигдје друго. Међутим, треба да се зна да коефицијенти не могу да заузму мјесто искуству или да замијене добру управу у привредном субјекту, али они ће учинити да добра управа буде боља. Предност показатеља у односу на апсолутне вриједности је њихова независност од величине предузећа. На примјер, величина предузећа може да се удвостручи у року од неколико година, али ће показатељи у временски различитим финансијским извјештајима још увијек бити упоредљиви.

Како коефицијенти подразумевају примјену формула у израчуну, то они који нису склони формулама могу да питају зашто да користе анализу путем коефицијената? У свакодневном животу коефицијенти су уобичајени у употреби. Користе се сваки дан. На примјер, стопа незапослености презентована као проценат се једноставније усваја него цифра о броју незапослених (податак о броју незапослених особа у БиХ из новембра 2019: 36,9%, односно 308.214 особа). Или још један примјер, коефицијенти се користе када

годину с износима из претходне године, односно поређење обрачунских периода.

тражимо повољнију цијену по јединици, на примјер, на пијаци за воће/поврће или када се пореде трошкови изградње стана по метру квадратном.

5 БАЗИЧНИХ ПРАВИЛА

1. Да бисте одредили проценат промјена, увијек будите сигурни да знате шта вам је основа. На примјер, продаја се повећава 25% првог мјесеца у години и 37% другог мјесеца. Било би погрешно рећи да је повећање продаје било 12% (25-37). То је из тог разлога што су оба процента пораста израчуната користећи исту основицу (у овоме случају 100).
2. Када се пореди дио у односу на цјелину, као што је то нето добит у односу на укупну продају, цјелина је увијек основица. То је однос нето добит/продаја.
3. Процент нечега може да се повећа за више од 100%, али не може да се умањи за више од 100%. Мислите ли о томе на тај начин, ви можете да удвостручите вашу зараду 200%, али ви можете да изгубите само 100% од тог износа.
4. Коефицијенти губе значај и тачност када постану претјерано детаљни. Што значи да ви не треба да користите толико детаљне податке или цифре за анализу коефицијената. Врло често је анализа корисна ако је „угрубо” урађена.
5. Запамтите – коефицијенти ће вам помоћи код доношења одлука, али неће донијети одлуке за Вас.

Када користите коефицијенте, имајте на уму следеће:

1. **Имајте објективан приступ:** не користите коефицијенте да подрже унапријед дефинисане закључке. Њих треба да користите да вам помогну да боље разумијете, а касније и да закључите.
2. **Не користите погрешне цифре:** на примјер,

када посматрате раст цијена са 2 на 3 КМ, цифра коју желите да поредите је 1 БАМ, и њу поредите са 2 БАМ, које ће показати повећање од 50%.

3. **Не поредите бројеве који не значе ништа:** на примјер, не поредите трошкове с основним средствима, врло је лако сачинити поређење, али добијени резултат не значи ништа.

Пет врста коефицијената

Први сет коефицијената је назван **коефицијентима ликвидности**, јер мјере износ готовине расположив да покрије трошкове, и текуће и дугорочне. Ови коефицијенти су битни да би се посао привредног субјекта одржао живим. Изостанак плаћања рачуна који су доспјели је најбржи начин да се изгуби фирма. Кредитне институције врло често вам неће позајмити новац, онда када је фирми најпотребнији. Зато је битно да се кредитне линије обезбиједи добро унапријед, и то онда када посао изгледа најбоље. Зато је сваки пропали пословни подухват неликвидан. Пазите да **не помијешате неликвидност са солвентношћу!**

Други сет коефицијената је назван **коефицијентима профитабилности**. Ови коефицијенти мјере и помажу код контроле прихода. То се остварује било кроз већу продају, веће марже, добијање више за исту суму новца коју плаћате или као комбинација наведених метода. Оно што је законитост јесте да **фирме које генеришу губитак дугорочно не могу да буду и ликвидне**. Или још боље речено, немојте да мислите да сте профитабилни ако имате ликвидних средстава. Типичан примјер тога је угоститељство, сваки дан доноси дневни обрт новца, али то не значи да има и зараду при обрту.

Трећи сет коефицијената је назван **коефицијентима ефикасности**. Коефицијенти ефикасности мјере и помажу код контроле пословних операција које се изводе у склопу пословних активности. Они додају још једну димензију када разматрамо могућност повећања прихода на тај начин

да се процјењују битне трансакције као што је коришћење кредитних линија, контрола залиха и управљање имовином. **Врло често фирме које лоше послују** (тј. нагомилавају губитке) **имају велике залихе**. Мислите да ће се распродајом залиха поправити ликвидност, ако ништа барем краткорочно. Међутим, врло брзо долазите до информације да су залихе застарјеле и неупотребљиве. Због тога сагледајте помоћу ових коефицијената колико дуго се чувају тако велике залихе па ћете и прије почетка продаје моћи формирати очекивање да ли ће бити готовине по основу те имовине.

Четврти сет коефицијената је назван **тржишним коефицијентима**. Коефицијенте тржишта првенствено користе инвеститори када одлучују да ли да купе дионице или не. И ако узмете новине, видјећете да се неколико коефицијената из овог домена стално објављује. Међутим, за јако мале фирме они су безначајни, али је добро уколико се разумије начин на који се рачунају. Али за сада ћемо ове коефицијенте „прескочити” из тог разлога што: имамо валутни одбор за случај пословања с различитим валутама, варијабилне камате се везују за дугорочне кредите а рочна усклађеност активе и пасиве је ставка коју ћемо привремено замијенити с коефицијентима ликвидности, иако суштински рочна усклађеност је много комплекснији случај, а јако битан рецимо у банкарском сектору.

Пети сет коефицијената су коефицијенти задужености или солвентности и показују способност компаније да плати своје дугорочне обавезе. Ови омјери испитују зависност предузећа од дуга за његово пословање и вјероватност отплате тих обавеза.

Будући да су могућа преклапања информација које нам пружају показатељи, потребно је бити селективан у њиховој примјени и одабрати показатеље који имају

највећу моћ објашњења. Због тога, **у почетку идите такозваним „утаганим стазама”** и касније када научите на њих, сами ћете изводити своје варијације на тему обрачуна. Јер у овом модулу је већ напоменуто да су аналитичари ти који дефинишу шта им је битно код анализе те с тим у складу и врше избор позиција из финансијских извјештаја. Али, ипак да не идемо у крајност, код израчуна потребно је поштивати одређена правила како се рачунају коефицијенти, због чега основне формуле за њихов извјештај дајемо у овом документу у дијеловима који слиједе доле.

Тумачење показатеља врши се **у односу на одређене стандарде**. Стандарди за поређење и тумачење могу да буду: стандарди које поставља сам аналитичар, а који су одраз његовог искуства; просјек гране у којој предузеће послује; историјски показатељи датог предузећа (из претходних година); показатељи садржани у плановима предузећа; стандарди уобичајени у стручној литератури, итд.

Основни критеријуми доброг **пословања** су критеријум безбједности и **критеријум успјешности**. При чему су:

- показатељи ликвидности, задужености и активности - **показатељи безбједности пословања**
- показатељи економичности, профитабилности, инвестирања – **показатељи успјешности пословања**.

Коришћење и ограничења рацио анализе – Поред неспорне корисности у анализи финансијских извјештаја, рацио анализа има бројна ограничења која ваља имати у виду. Главна од њих су: нарушавање упоредљивости информација између двију фирми услед алтернативне примјене рачуноводствених стандарда *GAAP*-а³⁰ или *MPC*³¹; већина финансијских извјештаја се припрема на основу стварне или реалне цијене, па се ефекат инфлације не узима

30 *GAAP* - Generally Accepted Accounting Standards (Општеприхваћени рачуноводствени стандарди које примјењују фирме у US).

31 *MPC* - Међународни рачуноводствени стандарди који се примјењују у европским земљама и код нас.

у обзир; финансијски извјештаји могу да садрже произвољне процјене и цифре које се заснивају на просуђивању (одређивање вриједности залиха и неиспуњених уговора); на моћ зарађивања предузећа могу да утичу фактори који нису приказани у финансијским извјештајима (јака управа, обучена радна снага...); тешко је генерализовати да ли је неки рацио „добар” или „лош”, с обзиром да то зависи и од врсте фирме и од области у којој фирма послује, и слично.

Тумачење добијених резултата

Циљ овог поглавља је да помогне код интерпретације финансијских извјештаја уз коришћење финансијских коефицијената, а ради евалуације перформанси пословања неког привредног субјекта.

Процијенити бонитет привредног друштва значи процијенити његово „здравље” - способност да, гледајући дугорочно, преживи. Бит постојања сваког привредног субјекта јесте претварање одређених ресурса, често називаних инпутима (капитал, дуготрајна материјална имовина, сировине, идеје, рад...), у аутпуте (производе, услуге) уз постулат да вриједност коначног аутпута треба да буде већа од збира инпута потребних за њихову производњу. Па тако, ако је укупан приход мањи од укупних трошкова, тада је сигурно да ће прије или касније тај пословни подухват пропасти. Међутим, врло ријетко се дешава да је проблем у пословању тако очигледан. Кад он постане очигледан, тада је и касно за такво предузеће да се спаси. И због тога се користи низ „алата” којим се прикупљају информације о пословању да би се извукао

закључак о статусу посматраног предузећа и процијенио ризик „непрекидног пословања”³². Због тога ћемо анализу започети коришћењем финансијских коефицијената. Јако је велики број коефицијената који су дефинисани у економској теорији, међутим, јако је битно да се одреди који ће се кључни економски индикатори користити код евалуације, нпр. код дефинисања предуслова за покретање (пред)стечајног поступка. Да би се обезбиједио унифициран поступак оцјене платежне способности стечајног дужника, више је него препоручљиво користити коефицијенте и њих валоризовати при доношењу одлуке о даљем току поступка. Такође, битно је изабрати коефицијенте који ће се користити за вредновање као и одредити на који начин ће се они израчунавати³³. Па тако је препорука да се у стечајном поступку за „избор” коефицијената користи члан 9. као и 43. став (1) Закона о стечајном поступку ФБиХ, при чему први члан говори о ликвидности а посљедњи члан о солвентности. Дио који је „тешко дефинисати”³⁴ јесте коју висину вриједности посматрани коефицијент треба да има да би се знало да ли је добијена вриједност „добра” или „лоша”. Ово је из тог разлога што у теорији корпоративних финансија нема универзалног правила, с обзиром на то да вриједност коефицијената зависи од земље, сектора и временског периода у којем се израчун ради. Примјера ради, у БиХ у којој је неликвидност општа појава не могу да се користе универзални стандарди код дефинисања прихватљивих вриједности. Тај проблем се рјешава на тај начин да се уради тзв. извјештај *PEER* групе у ком се приказују финансијски показатељи неколико типичних фирми из тог сектора у тој

32 Ризик непрекидног пословања (енглески: *on going concern*) - ризик да посао који функционише нема пријетње од ликвидације у догледној будућности, што се обично сматра барем наредних 12 мјесеци. Једноставно речено, стална брига је способност предузећа да испуни своје финансијске обавезе када доспију. Такође, „непрекидно пословање” подразумијева и основну изјаву о могућности односно намјери да настави дјеловати барем сљедећу годину, што је основна претпоставка за припрему финансијских извјештаја који разумију концептуални оквир МСФИ-ја.

33 Још једном да напоменемо, позиције биланса стања и биланса успјеха могу да се коригују на тај начин да се поједини дијелови умање са ставкама за које аналитичар сматра да искривљују слику предузећа у поступку израчуна коефицијената (на примјер, текућа средства из биланса стања и нпр. активна временска разграничења чија садржина најчешће варира од предузећа до предузећа тј. од књиговође до књиговође).

34 Мисли се на то како одлучити које вриједности тако израчунати коефицијенти треба да имају.

земљи а вриједности које се добију користе се као „стандард” према ком се врши поређење.

За очекивати је да ће се у наредном периоду (период након овог пројекта) сачинити извјештаји по методи *PEER* група за различите индустрије у БиХ и да ће се они презентовати стечајним управницима/судијама „по принципу најбоље праксе” с препорукама за коришћење истих код стицања суда о вриједностима показатеља за предузећа за која они доносе одлуке. Међутим, оно што је још битније јесте интерпретирати значење тих коефицијената у одлуку везану за предметни стечајни поступак. На примјер, када књиговодствена вриједност имовине у односу на висину обавеза чини неки мали проценат нпр. 4% од укупне вриједности обавеза, код тако мале вриједности стечајне масе која се може генерисати у поступку стечаја оправдано би било отворити стечајни поступак јер су испуњени услови Закона о стечајном поступку, али истовремено и донијети одлуку да се оконча тај поступак из разлога недостатка стечајне масе јер имовина чини само 4% обавеза те је очекивати да би се иста користила само за покриће трошкова стечајног поступка.

С тим у складу, фокус у (пред)стечајном поступку треба да буде на коефицијентима ликвидности и солвентности као и на градацији ликвидности због потребе дефинисања да ли постоји стечајна маса и шта се из ње може покрити.³⁵

Коефицијенти ликвидности

Ликвидност је показатељ који се најраније почео користити у анализи финансијских извјештаја. Показатељи ликвидности се користе за процјену **способности** предузећа да **подмири своје доспјеле краткорочне обавезе**. Добављачи производа и услуга, као и повјериоци који одобравају предузећу

краткорочне кредите, заинтересовани су за процјену способности предузећа да удовољи обавезама које доспијевају на кратак рок (обавеза с роком доспијећа до годину дана). Међутим, није довољно само сервисирати доспјеле обавезе плаћања него је битно и одржавати потребну структуру средстава као и очување доброг кредитног бонитета. У случају неликвидности, долази до обуставе плаћања обавеза, блокаде текућег рачуна, губитка добављача и многих других проблема.

Разлози за ризик ликвидности:

- Авансирање робе или услуга,
- Изостанак очекиваног прилива,
- Ненамјенско трошење средстава,
- Гомилање залиха,
- Рочна неусклађеност активе и пасиве.

Најчешће коришћени коефицијенти ликвидности су:

1. Текућа ликвидност
2. Убрзана ликвидност
3. Финансијска стабилност

Коефицијент текуће ликвидности (*Current Ratio*)

Коефицијент текуће ликвидности:
Текућа средства / Краткорочне обавезе

Овим коефицијентом се мјери способност да се измире краткорочне обавезе.

Општеприхваћени стандард за висину коефицијента: текућа средства (или како се још називају обртна средства или имовина) треба да буду два пута већа од краткорочних обавеза (тј. однос 2:1). Пожељна је виша вриједност овог коефицијента, јер обезбјеђује бољу позицију дужника. Међутим, висок коефицијент може да се јави усљед високих

35 Код израчуна коефицијената приказаће се формула за њихов израчун. За све називе у формулама који су исказани великим почетним словом потребно је наћи дефиницију тог термина у рјечнику економских термина који је саставни дио овог документа. Дефиниција термина објашњава његово значење и истовремено даје приказ позиција финансијских извјештаја с којих се узимају вриједности за израчун.

залиха, или високог нивоа потраживања, односно високих нивоа готовине, па у тумачењу треба бити опрезан. Као и код свих таквих процјена, стандард прихватљивости зависи од много фактора као што су грана индустрије и њена даља перспектива, од врсте дјелатности и „зрелости” тог предузећа односно индустријске гране. Па тако нпр. ако предузеће има брз обрт залиха и може да наплати своју реализацију без проблема, прихватљив однос текућих средстава и краткорочних (или текућих) обавеза може да буде и нижи од горе наведеног стандарда. Медути, он никако не би требао да буде испод 1:1.

Посматрајући са стајалишта кредитора, већа вриједност показатеља текуће ликвидности требала би да им пружа заштиту од евентуалних драстичних губитака проузрокованих пословним промашајима дужника. Значајна превага краткорочне имовине над краткорочним обавезама требала би да заштити потраживања кредитора уколико би залихе морале да буду ликвидирани услјед присилне продаје и уколико би се код дужника појавили значајни проблеми у наплати потраживања.

Висок коефицијент: Иако је с аспекта ликвидности то добро, у дужем временском периоду може да доведе до јако ниске профитабилности јер се новац који се могао инвестирати у пословање држи „заробљен” у облику готовине, штедње или хартија од вриједности (обвезнице, трезорски записи). То је свакако сигнал лошег поступања менаџмента. У исто вријеме, наведена ситуација може да значи и да се не користе довољно могућности кредитирања од стране добављача.

Низак ниво коефицијента: То значи да привредни субјекат неће моћи измирити обавезе (рачуне) тако брзо као што би то требало (према уговорним терминима, према фактурама или према релевантним законским прописима, као што је то Закон о

финансијском пословању). Посљедице таквог стања су: сигурно неће добијати дисконте или друге повољности код набавке, незадовољни добављачи због чега квалитет услуге или врста робе коју привредни субјекат уговара није најбољег стандарда.

Како препознати проблем ликвидности а да се не ради израчун коефицијента: високе залихе значе и високе обавезе према добављачима.

Проблем тог концепта састоји се у чињеници да показатељ текуће ликвидности мјери уствари статичко стање и процјењује пословање под претпоставком ликвидације, а не узима у обзир „концепт непрекидног пословања”, који треба да буде главни приоритет менаџмента.

Коефицијент убрзане ликвидности (*Quick Ratio*)

Коефицијент убрзане ликвидности је варијација на тему коефицијента текуће ликвидности³⁶ и за разлику од претходног коефицијента, овај не садржи залихе из биланса стања. То значи да се за израчун текућих средстава у обзир узима само готовина и потраживања од купаца. Неки аналитичари, да би били сигурни да ће им израчунати коефицијент приказати реално стање, у случају потраживања од купаца исте умањују за 25% прије него што њихову вриједност уврсте у формулу за израчун. Код „вагања” одлуке да ли то урадити или не, зависи колико сте сигурни у наплативност потраживања од купаца која се исказују у бруто билансу. Овај коефицијент је јако добро примијенити код случајева стечаја из тог разлога што је брзина (односно могућност) продаје залиха јако ограничена, односно она је минимална.

Коефицијент се рачуна као:
(готовина + потраживања од купаца)
/ текуће обавезе

Овај показатељ је ригорознији од коефицијента текуће ликвидности, јер код процјене могућности удовољавања својим краткорочним обавезама употребљава само (односно рачуна на) своју најликвиднију имовину. Изузимајући залихе из израчуна, овај коефицијент добија на својој прецизности.

Овим коефицијентом се мјери висина ликвидности која је одмах на располагању, односно готовина с којом могу да се покрију обавезе које одмах морају да се плате.

Општеприхваћени стандард за висину коефицијента: висина која вам даје сигурност је минимално 1 или више, односно текуће обавезе не би смјеле да буду веће од збира износа новца и потраживања, премда има изузетака, зависно од индустрије.

Ако је показатељ висок, значи да је потребно да се унаприједи управљање готовином ради смањења сувишка готовине, поштри кредитна политика на тај начин да се умањи одгођено плаћање купаца или смањи краткотрајна имовина у корист дуготрајне имовине. Овај показатељ углавном користе банке и други кредитори, а служи као упозорење на опасност да дужник неће моћи измирити своје обавезе у року доспијећа.

Неки аналитичари код израчуна овог коефицијента из текућих средстава искључују активна временска разграничења (АВР³⁷) вјероватно оцјењујући основаност њиховог евидентирања. За разлику од њих, постоји мишљење да краткорочне пласмане треба укључивати у позицију текућих средстава.

Износ обртног капитала (*Working capital*)

Износ обртног капитала: Текућа средства
– Краткорочне обавезе

Параметар **се исказује у новчаном облику**, из разлога што се израчун ради као разлика између двије новчане позиције биланса

стања, тј. „текућа средства“ умањена за износ „краткорочних обавеза“. **Параметром се мјери** да ли располагете готовином односно обртним капиталом да можете без проблема финансирати свој процес пословне активности којим генеришете приход.

Општеприхваћени стандард за висину параметра: позитиван ниво обртног капитала. Предузеће које има већи износ обртних средстава аутоматски обезбјеђује и већи степен ликвидности. Овај показатељ посебно прате краткорочни повјериоци.

Коефицијент обртног капитала (промјене обртног материјала)

Коефицијент обртног капитала: Укупан приход (умањен за рабате, попусте) / Обртни капитал

Општеприхваћени стандард за висину коефицијента: укупан приход (нето) би требао да је 5 или 6 пута већи од обртног капитала. **Висок коефицијент:** може да значи да фирма неће имати довољно готовине да плати своје рачуне и обавезе. **Низак коефицијент:** може да значи да сте ликвидност везали за улог у краткорочне хартије од вриједности које доносе низак принос и ако вам буде затребало, нећете имати готовине.

Да мало закомпликујемо, али с циљем да покажемо како су коефицијенти међусобно повезани. Уколико је коефицијент текуће ликвидности низак, тада ће коефицијент промјена обртног капитала бити висок из простог разлога јер је висина обртног капитала ниска, па је препорука да се повећа опрезност код повећања обима производње/или услуга, јер предузеће можда неће бити у могућности да покрије рачуне везане за пословни процес као што су плате радницима, рачуни за струју и сл.

Запамтите

Зове се обртни капитал зато што је то износ потребан на дневном нивоу да би пословни процес текао. Обртни капитал је новац који се користи за плате, да се плате рачуни итд. Износ обртног капитала се мијења сваки пут када се изврши наплата потраживања, када се изврши продаја или када се плати обавеза било у готовини или преко рачуна.

Коефицијенти солвентности

Коефицијенти солвентности се врло често називају показатељима задужености или показатељима финансијске структуре. Укупна средства у активи се финансирају из обавеза или сопственог капитала. Структура пасиве може да буде компонована на различите начине, како би одговарала индивидуалним потребама компаније и њеној структури активе. Структурирање пасиве, тј. **однос између сопствених и позајмљених извора финансирања** назива **се финансијском структуром**.

Показатељи задужености показују у којој мјери се предузеће **финансира из туђих извора средстава** те говоре о односу дуга и имовине. Коефицијент задужености рачуна се као однос позајмљених извора и укупне пасиве. У правилу би вриједност **коефицијента задужености** требала да буде 0,5 или мања.

Висок показатељ задужености показује да се већи дио пословања финансира зајмовима, док низак ниво значи да већи дио дугорочног капитала представља сопствени капитал. Предузеће може да има висок коефицијент задужености ако остварује релативно стабилну добит и има средства која су погодна као гаранција за зајмове.

У анализи задужености важне су двије врсте показатеља задужености (финансијске полуге):

1. Показатељи на основу стављања у омјер рачуна биланса стања ради утврђивања размјера у којем се имовина финансирала посуђеним средствима,
2. Показатељи на основу рачуна биланса успјеха ради утврђивања колико су пута фиксне накнаде покривене добитком.
3. Најчешћи показатељи задужености су:
4. Показатељ задужености
5. Показатељ властитог финансирања
6. Показатељ финансирања
7. Показатељ покрића камата
8. Фактор задужености
9. Степен покрића I
10. Степен покрића II

Као што се може видјети, има их много, али у овом модулу је фокус само на основним показатељима.

Коефицијент односа дуга и капитала

Показатељ задужености показује колики удио средстава су обезбиједили кредитори односно показује до које мјере предузеће користи задуживање као облик финансирања. Што је већи однос дуга и имовине, већи је финансијски ризик, а што је мањи, нижи је тај финансијски ризик. У правилу би вриједност коефицијента задужености требала да буде 0,5 или мања.

Финансијски ризик представља:

1. ризик код фиксних трошкова финансирања (ризик да се оствареним финансијским резултатом неће покрити камате на дугове предузећа), и/или
2. ризик који произилази из степена задужености предузећа (ризик да предузеће неће бити у могућности да врати дуг).
3. Степен ризика се повећава упоредо са степеном задужености предузећа.

Коефицијент задужености: Укупан дуг / Капитал

Појашњење:

Укупан дуг је једнак укупним обавезама.

Капитал је једнак: укупна актива - укупне обавезе.

Овим коефицијентом се мјери однос између капитала који је обезбиједио кредитор (добављач и банка), путем ког је позајмљена готовина посматраном предузећу, и капитала који је потекао од власника.

Општеприхваћени стандард за висину коефицијента: Према неким аналитичарима, однос текућих обавеза и капитала не би требао да буде већи од 80% и дугорочни кредити у односу на капитал не би требали да прелазе 50%. Уколико је другачија ситуација и висина кредита у односу на капитал је виша, тада је за очекивати да је степен контроле предузећа од стране кредитора (банка, добављач) висок и да они преузимају контролу над пословањем. У таквим околностима може да се очекује да је имовина таквог предузећа заложена као осигурање за њихов поврат.

Низак коефицијент:

Низак коефицијент указује на дугорочну финансијску стабилност. Међутим, с друге стране то значи да су власници конзервативни и да „купују” само својим властитим новцем. У таквим околностима је развој спор, а профитабилност нижа јер се не користи „јефтине” новац за профитабилне инвестиције.

Висок коефицијент:

Висок коефицијент је предзнак за кредиторе да „буду опрезни” и у таквим околностима „држе на оку” фирму и њен менаџмент. У таквим околностима је јако тешко наћи нове изворе новца.

Коефицијент властитог финансирања

Показатељ властитог финансирања је комплементаран коефицијенту задужености и рачуна се на сљедећи начин:

Коефицијент властитог финансирања:
Капитал / Укупна актива

Показатељи властитог финансирања говоре у којем омјеру властито финансирање учествује у пословању предузећа. Показатељ је то бољи што је коефицијент већи од 0,50, јер онда то значи да се предузеће финансира из властитих извора, с више од 50%. Односно, можемо рећи, што је степен самофинансирања већи, то су повјериоци сигурнији и ризик пословања с тим предузећем је мањи.

Покриће трошкова камата је један од показатеља који говори о динамичкој задужености предузећа. Показује размјер у ком добит из пословања може да падне а да не доведе у питање плаћање камата, односно показатељ даје информацију о томе колико су трошкови камата покривени с добити прије опорезивања.

Коефицијент покрића трошкова камата:
 $EBIT^{58}$ / Годишњи трошкови камата

Код овог показатеља као средства која могу да се употријебе за подмирење годишњег трошка камата узима се добитак прије пореза и камата ($EBIT$) и укупан $EBIT$ је расположив за плаћање камата.

Пожељним се сматра што већи однос, јер је у том случају мања ризичност подмирења обавеза по доспјелим каматама.

Овај показатељ служи као оријентир за одлуку о задуживању код финансијских организација, тј. да ли је предузеће уопште у могућности да подмири трошкове камата за кредит који би евентуално затражило.

Резиме

- Коефицијенти ликвидности помажу да се утврди могућност фирме да плати обавезе.
- Коефицијент текуће ликвидности је јако битан јер он показује могућност фирме да измири обавезе које ОДМАХ доспијевају.
- Обртни капитал је разлика између текућих средстава и краткорочних обавеза. Битно је знати ту цифру јер она показује колико новца се има на располагању да се исплате плате или да се купе нове сировине односно да се набави нова услуга.
- Уколико се коефицијент промјена обртног капитал „држи” на адекватном нивоу, тада ће фирма моћи набављати по условима авансног плаћања и остваривати дисконте.
- Кредити дугорочног карактера не би требали да превазилазе 45% капитала.

Коефицијент ефикасности

Врло често ћете овај коефицијент сусрести под називом *показатељи пословне активности*. Ти коефицијенти мјере колико ефикасно предузеће употребљава своје ресурсе тј. ниво ангажовања имовине и степен њеног искоришћења. На тај начин стичемо представу о успјешности **употребе расположивих ресурса**. Опште правило говори како је **боље да је коефицијент обрта што већи број, тј. да је вријеме везивања укупне и појединих врста имовине што краће**. Обратите пажњу на разлику: цифре које показују обрт треба да буду веће, а број дана који показује везивање (задржавање) имовине треба да буде мањи, тј. вријеме везивања што краће.

Ради јасноће, потребно је знати да коефицијент обрта указује на брзину циркулације имовине у пословном процесу. Општи образац за израчунавање коефицијента обрта је:

Коефицијент обрта:
Промет / Просјечно стање

Приликом израчунавања просјечног стања обично се у обзир узима збир књиговодственог стања на почетку и на крају године и дијели са 2 [(претходна година+текућа година)/2].

Осим тога, ако је познат коефицијент обрта, тада је могуће израчунати и просјечне дане везивања средстава тј. просјечно трајање обрта.

Број дана везивања: 365 / Коефицијент обрта

Још једном да поновимо: с аспекта успјешности и безбједности, боље је да је коефицијент обрта што већи број, односно да је вријеме везивања што краће.

Најчешћи показатељи активности су:

1. Показатељ обрта укупне имовине
2. Показатељ обрта потраживања
3. Трајање наплате потраживања
4. Показатељ обрта залиха
5. Број дана везивања залиха

Коефицијент обрта потраживања (или дани наплате потраживања)

Показатељ обрта потраживања показује колико новчаних јединица продаје може да се оствари с једном КМ уложеном у потраживања.

Коефицијент обрта потраживања: Укупан приход (нето) / Просјечна потраживања

На основу коефицијента обрта потраживања, могуће је израчунати и **просјечно трајање наплате потраживања** на следећи начин:

Трајање наплате потраживања у данима:
365 / Коефицијент обрта потраживања

Коефицијент обрта купаца треба да се анализира у контексту кредитних услова

одобрених купцима. Ако уобичајени период кредитирања купаца износи 30 дана, просјечан период наплате треба да буде око 30 дана.

Пораст просјечног времена наплате потраживања (пад показатеља обрта потраживања) може да значи да предузеће има проблема с наплатом потраживања или да су потраживања сумњивог квалитета. Па тако видите да је период наплате потраживања корисно упоредити с условима кредитне политике предузећа.

Формула за скраћено израчунавање коефицијента:

Коефицијент обрта потраживања:
(Потраживања од продаје x 365) /
Укупан приход (нето)

Овим коефицијентом се мјери просјечан број дана колико се чека да би се наплатила потраживања од продаје купцима (израчун показује број дана).

Општеприхваћен стандард: јако је тешко дефинисати правило јер зависи од политике наплате потраживања коју је предузеће донијело. Уколико је то 30 дана, тада би израчун овог коефицијента требао да буде 30. Овдје бих упутила на Закон о финансијском пословању³⁹ у ФБиХ, члан 11. (Рокови извршења новчаних обавеза у пословним трансакцијама између предузетника) односно члан 3. Закона о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама⁴⁰ у Републици Српској.

Низак ниво коефицијента: значи велика брзина обрта потраживања, што указује на конзервативне политике предузећа или на „добре” купце. То је заиста ријеткост и може да опстане једино у монополским тржиштима на којима нема конкуренције, иначе пенетрација

конкуренције врло брзо измијени ситуацију на тај начин да се роба почне продавати на „кредит” тј. на одгођено плаћање.

Висок коефицијент: низак степен обрта и спорост у плаћању, што може да буде резултат великог броја лоших купаца (застарјела потраживања). Уколико је то случај, а производња односно услуге се пружају, тада је знак да неопходан новац за финансирање пословања долази од кредита.⁴¹

Коефицијент обрта залиха (или дани везивања залиха)

Овим коефицијентом се мјери колико пута се „обрну” почетне залихе у предузећу.

Коефицијент обрта залиха: Набавна
вриједност продате робе / Просјечна
вриједност залиха

Исказује се као мултипликатор.

Дани везивања залиха: 365 / Коефицијент
обрта залиха

Исказује се у данима.

Општеприхваћени стандард: овај коефицијент, поред тога што се разликује од индустрије до индистрије, такође зависи и од доба године (сезоне) у којој се рачуна. Међутим, може се рећи да је стандард за обрт залиха 6-7 пута годишње.

Низак коефицијент: индикатор је високих залиха, односно ситуације у којој никада нисте без залиха, можда као посљедица застарјелих залиха, или може да индицира јако низак степен ликвидности, односно припреме предузећа за период када је његова сезона производње/ продаје близу. Ниски показатељ имплицира да предузеће има високе опортунитетне трошкове

39 „Службене новине Федерације БиХ”, број 48/16 од 22. 6. 2016.

40 „Службени гласник РС”, бр. 119/2012, 68/2015, 113/2017 и 91/2019.

41 У нашим условима привреде, када постоји хронична неликвидност, овај показатељ је јако висок. Из тог разлога добро би било да се уради за интересантне секторе извјештај PEER групе с израчунатим коефицијентима.

тј. непродуктивно користи средства. Ниски показатељ обично указује и на неквалитетне (застарјеле, покварене) залихе.

Могуће је и да предузеће има на залихама дио старих залиха које се не користе, док се остале залихе добро обрћу, па би те залихе требало продати уз дисконт или ако то није могуће, треба их отписати.

Висок коефицијент: указује да су залихе увијек на јако ниском нивоу, можда као последица набавке само за производњу и у таквим околностима ликвидност је јако добра. Превисоки показатељ упућује, пак, да предузеће вјероватно често исцрпљује залихе и тако може да дође у позицију да губи купце јер их није у могућности „сервисирати” када му се јаве⁴².

Коефицијент обрта сталне имовине

Коефицијент обрта сталне имовине:
Укупан приход (нето) / Стална средства

Овим коефицијентом се мјери степен коришћења имовине предузећа и јако је битан за предузећа која имају капитално интензивну пословну дјелатност.

Општеприхваћени стандард: ово је заиста јако тешко дефинисати, може се рећи да је стандард за обрт залиха 3-5 пута годишње.

Низак коефицијент: имовина се не користи у расположивом капацитету.

Висок коефицијент: у правилу виши коефицијент значи да се с јако малом инвестицијом остварује велика продаја, што свакако води до високе профитабилности.

Резиме

- Коефицијенти ефикасности показују колико добро се води неки посао.
- Ти коефицијенти ефикасности доприносе одржавању баланса у фирмама.
- Потраживања од купаца помножена са 365 и подијељена с укупним приходом показују колико брзо вам плаћају ваши купци.
- Однос између набавне вриједности продате робе и просјечних залиха показује колико пута се залихе обрну (набаве и продају), што указује првенствено на профитабилност.
- Однос укупног прихода и сталних средстава показује колико искоришћавате своју сталну имовину.

Коефицијент економичности

Показатељи економичности израчунавају се на основу биланса успјеха. Они мјере однос прихода и расхода и показују **колико се прихода оствари по јединици расхода**. Уколико је вриједност показатеља економичности мања од 1, то значи да предузеће послује с губитком.

Основни показатељи економичности су:

1. Економичност укупног пословања
2. Економичност продаје

Коефицијент економичности укупног пословања

Коефицијент економичности укупног пословања: Укупан приход (нето) / Укупни расходи

42 Висок степен обрта је јако позитиван тренд јер повећава ликвидну позицију предузећа и смањује трошкове држања залиха. И законитост је да мали привредници не би требали да имају залихе веће од 100% износа обртног капитала (текућа средства минус текуће обавезе). Такође, када се рачунају залихе, узимају се у обзир сви појавни облици залиха: готов производ, сировине, производња у току.

Коефицијент економичности продаје

Коефицијент економичности продаје:
Приходи од продаје / Расходи од продаје

Коефицијент профитабилности

Показатељи **профитабилности** показују способност поврата уложене имовине и **властитог капитала** и повезују профит с приходима из продаје и инвестицијама, а укупно посматрани показују укупну ефикасност **пословања предузећа**.

Често се називају и показатељима рентабилности јер одражавају моћ зарађивања предузећа и кључни су коефицијенти у процјени финансијског успјеха. Апсолутни износ остварене добити нема велики аналитички значај, већ је потребно добит упоредити с величином предузећа која може да се изрази количином запосленог капитала или оствареног прихода. Ако су средства и извори ефикасно коришћени, фирма остварује добитак, у противном остварује губитак.

Показатељи профитабилности могу да се подијеле у двије основне групе:

- Показатеље који показују профитабилност у односу према продаји
 - Стопа поврата на продају (*PBT*), или
 - Стопа поврата на продају (*PAT*)
- Показатеље који показују профитабилност у односу према улагањима
 - Рентабилност имовине
 - Рентабилност капитала

Стопа поврата на продају (*PBT*) ставља у однос **добит прије опорезивања**⁴³, увећану за камате, с приходима од продаје предузећа. Она означава колико се оствари зараде (добити) из сваке КМ продаје. Овај показатељ показује колико добро се управља оперативним

трошковима, или другачије речено, да ли предузеће оствари довољно прихода од продаје да покрије фиксне трошкове и да му опет остане прихватљив ниво зараде. Што је стопа већа, предузеће је успјешније у остваривању зараде.

Стопа поврата на продају (*PBT*): (Добит прије пореза + камате) / Укупан приход

Општеприхваћен стандард: нема препоручену вриједност, зависи од индустрије и стања у економији. Због тога је потребно користити и анализу тренда да би се уочило кретање (позитивно, односно негативно).

Низак коефицијент: на примјер, малопродајни сектор има јако низак коефицијент, али и даље је као сектор здрав за фирме које дјелују у њему, раде и зарађују. У таквим околностима узимају се и други коефицијенти прије него што се донесе закључак. У случају малопродаје било би битно узети коефицијенте ефикасности, као што је то обрт залиха који надокнађује ниску профитабилност по јединици.

Висок коефицијент: уобичајено правило, што је виши коефицијент, то боље. Мада је довољно видјети да вам се он из године у годину повећава, па да знате да сте на правом путу.

Стопа поврата на продају (*PAT*) приказује однос између а) добити након опорезивања (нето добити), увећане за камате и б) прихода од продаје предузећа. Разлика између бруто и нето марже профита је управо у порезном оптерећењу у односу према приходима од продаје.

Стопа поврата на продају (*PAT*): (Добит након пореза + камате) / Укупан приход

Нето маржа профита је најпрецизнији показатељ коначних учинака реализованих послова и показује колики проценат прихода остаје у виду добити, којом може слободно да се располаже.

Показатељ поврата на укупну активу

(ROA) показује способност предузећа да коришћењем расположиве имовине оствари добит тзв. показатељ нето рентабилности имовине. Он показује колико је предузеће укупно зарадило на сваку КМ имовине.

Поврат на укупну активу (ROA): Добит након пореза / Укупан приход

Општеприхваћени стандард: нема универзалног стандарда. На примјер, жељезаре које имају јако велика постројења (тзв. капитално интензивне индустрије) имају стопу поврата која је много нижа од нпр. консултантске индустрије, гдје имовину сачињава само канцеларијска опрема.

Напомена: потребно је добро познавање структуре активе да би могао да се донесе исправан закључак на бази овог коефицијента. На примјер, код жељезара, ако је њихова имовина амортизована, тада је преостала вриједност имовине јако мала, па без обзира колико мало зарађивале, имаће неоправдано висок коефицијент. Такође, уколико у нето добити учествује ванредан приход као што је то продаја неке некретнине или зараде по основу курсних разлика, тада ће овај коефицијент бити неоправдано висок. Због тога је потребно добро познавање структуре биланса стања и биланса успеха. Па зато би савјет био: анализу започните прегледом позиција финансијских извјештаја, хоризонталном анализом па тек онда, уколико нема неуобичајено високих износа, крените с анализом израчунатих коефицијената.

Показатељ поврата на укупни капитал (ROE) показује снагу зараде у односу на улагање дионичара и често се назива показатељем нето рентабилности капитала.

Поврат на укупан капитал (ROE): Нето добит прије пореза / Просјечни укупан капитал

Општеприхваћени стандард: уколико је стопа поврата једнака 15%, тада је знак да такав пословни подухват није зависан од кредита за финансирање свог пословања у

будућем периоду јер је ниво прихода који се остварује довољан.

Низак коефицијент: показује да сте могли наћи и индустрију или пројекат да уложите и да остварујете много бољу зараду.

Висок коефицијент: може да указује и на мали износ капитала гдје извори финансирања долазе махом из вањских кредитних средстава.

Напомена: ово је најбољи показатељ профитабилности, и постоји директна веза између овог коефицијента и ризика инвестиције. Што је већи ризик, то је већи и поврат на инвестицију. Врло је честа модификација овог коефицијента с коефицијентом *EBIT* [(зарада прије камате и пореза) / Капитал], јер овај коефицијент елиминише утицај камата и пореза који могу значајно варирати, зависно од структуре извора средстава (тј. од броја и износа кредита које је нека фирма узела од екстерних партнера).

На основу успоредбе показатеља профитабилности капитала и профитабилности имовине с каматним стопама на тржишту (које одражавају цијену коришћења туђег капитала), могуће је закључити да ли се предузећу више исплати да користи властито или туђи капитал. Такође, високи *ROE* привлачи друге компаније, ривале, који желе да искористе те повољне перформансе.

Како конкуренција осваја то тржиште, *ROE* пада до његовог просјека. Ниски *ROE* одбија конкуренцију и тјера постојеће компаније да изађу из те дјелатности, тако да оним компанијама које преостану у тој дјелатности, *ROE* расте на просјечан ниво.

Креирање алата за израду анализа финансијских извјештаја

Показатељи су израчунати на основу биланса стања и биланса успеха. Креиран је засебан *Excel* документ с унапријед дефинисаним формулама и тамо гдје је било могуће, дате су и препоручене вриједности. У Анексу 3⁴⁴ овог модула је дат *Excel* фајл.

Резиме

Ово поглавље има за циљ да помогне код разумијевања одређених области финансија и нема намјеру да корисника учини професионалним аналитичарем. Једноставно, овај дио приручника даје алат који помаже код разумијевања финансијских извјештаја као и кретање тј. тренд пословања привредног субјекта. Због тога овај дио приручника није „високо стручан” и не обезбјеђује потпун текст у сегменту финансијске анализе.

Намјера је да се код оцјене испуњености услова за покретање поступка, (пред)стечајног поступка, обезбиједи смјернице за анализу предложеног случаја и да се селектују коефицијенти који би се користили као допунски критеријуми за оцјену стања. Формуле за израчун селектованих коефицијената су подешене тако да се унос података обезбјеђује аутоматски из везаних позиција биланса стања и успјеха. У случајевима гдје је било могуће, дат је износ препоручене вриједности коефицијената.

Међутим, када се добију биланси стања и успјеха, прије него што се приступи израчуну коефицијената, неке законитости би требале да се знају:

1. Пословне трансакције се евидентирају по њиховом историјском трошку те из тог разлога се капитал компаније који је приказан у билансу стања не би требао да помијеша с процијењеном вриједношћу имовине. Капитал у билансу стања једва да одражава разлику између активе и пасиве, односно шта компанија има умањено за оно што она дугује.
2. Квалитет података на бази којих доносите одлуку је кључан. Уколико имате индиција да финансијски извјештаји нису тачни и поуздани, тражите да се уради пресјек пословања и да се на датум очекиваног отварања стечаја уради израчун и приказивање финансијске позиције предузећа.
3. Биланс стања: мора да буде у равнотежи, тј. укупна актива једнака је укупној пасиви.

Ово је тачно чак уколико је капитал негативан, јер тада се додаје активи.

4. Биланс успјеха: прво погледајте крајњи финансијски резултат добијен на основу сљедећег:

$$\text{Приходи} - \text{Трошкови} = \text{Зарада}$$

1. Нето добит није једнака готовини, обзиром да је књиговодство у БиХ засновано на акруалном методу те промјене у пословању (приходе/расходе) евидентирамо када су настале а што је врло идентично и плаћено. Иако је укупна продаја једнака укупним готовинским пријемима, и укупан готовински одлив је једнак набавној вриједности продате робе, ипак постоји временски несклад када се готовина и зарада признају.
2. У билансу успјеха фокусирајте се на дефинисање висине имовине, али не у апсолутном износу него примијените вертикалну анализу (% њеног учешћа у укупној активи) и на бази тог дефинишите да ли има смисла да се прича о отварању стечаја.
3. За тако утврђену вриједност имовине процијените здравље путем коефицијената ефикасности с фокусом на залихе и потраживања од купаца. Висок износ истих значи да сигурно мало шта може да се уради.
4. Фокусирајте се на коефицијенте финансијске структуре и утврдите ко су вам главни повјериоци. Присуство дугорочних кредита сигурно ће утицати на разлучна/излучна права и засигурно су они везани за вашу сталну имовину. Ако је то тако, вама за стечајну масу неће остати ништа друго него залихе, уколико исте могу да се уновче.
5. И посљедње, намјера коефицијената није да доносе одлуке умјесто вас, него да вам помогну код одлучивања, па зато, без обзира шта кажу коефицијенти, ипак је ваш осјећај примаран.

Рјечник економских термина

Рјечник за анализу коефицијената:

Текућа актива	Сума: готовина, хартије од вриједности, потраживања из пословног односа (умањена за исправке сумњивих и спорних потраживања), залихе и било која друга ставка из биланса која може да буде ковертована у готовину у кратком времену, обично мање од једне године.
Текуће обавезе	Сума новца коју дугује привредни субјекат а која доспијева у року до године дана.
Укупан приход (нето)	Укупна продаја (без обзира да ли је за готовину или на одгођено плаћање) умањена за попусте, накнаде, а који се одобравају купцима.
Обртни капитал	Текућа средства умањена за краткорочне обавезе.
Капитал	Дионички капитал или удјели који су представљени у билансу стања као разлика између укупне aktive и укупних обавеза.
Нето приход прије пореза (РВТ)	Нето добит прије одбијања пореза на добит.
Нето приход после пореза (РВТ)	Нето добит после пореза на добит.
Укупна актива	Сума текућих средстава и сталних средстава.
Потраживања	Новац који се дугује привредном субјекту на име испоручене робе или извршених услуга, али који није још плаћен.
Набавна вриједност продате робе	Укупна цијена која се плати за продате производе увећана за трошкове њихове испоруке.
ЕБИТ - зарада прије камата и пореза	Укупан приход умањен за директне и оперативне трошкове. Код његовог израчуна нису одбијени трошкови камата по основу кредита као ни амортизација.
Залихе	За трговце су то производи који могу да се продају а на залихама су, за производњу то је сировина, полупроизвод и готова роба која је на залихама.
Стална средства	Земља, зграде, опрема, патенти, лиценце умањене за амортизацију.

Подмодул 4

Ревизија поступка стечаја

Аутор: Сара Савановић

Увод

Једно од идентификованих економских питања, у вези са стечајним поступком, које би требало да се обради је и ревизија, с посебним освртом на садржину извјештаја о ревизији стечајног поступка. Да би се боље разумио извјештај о ревизији поступка/тока стечаја, било је потребно да се објасни шта је ревизија, циљ ревизије, одговорност ревизора, професионална регулатива и друга питања, уопштено и у контексту вођења стечајног поступка.

Надаље, циљ овог подмодула је да се судије и стечајни управници упознају с обавезном садржином ревизорског извјештаја стечајног дужника у складу са Законом о стечају и Међународним стандардима ревизије који се примјењују у БиХ, као и с тим шта треба да садржи уговор о ангажовању ревизора и рјешење стечајног судије о именовању ревизора, све у вези с предметом ревизије.

Такође, овај подмодул има за циљ да стечајним судијама и другим органима стечајног поступка, кроз скраћену форму, приближи основни концепт ревизије, с посебним освртом на екстерну ревизију поступка стечаја. Након увода, у тексту су дата основна објашњења за: принципе и стандарде ревизије, врсте ревизије, основне принципе обављања ревизије, ревизијске доказе, врсте ревизорског мишљења, основне принципе, појам и компоненте интерне контроле, разлике између ревизије финансијских извјештаја и ревизорских поступака по посебним услугама, утврђивање чињеничног стања, одговорност ревизора, професионалне регулативе у вези с процесом ревизије, обавезе ревизије,

дефинисање услова ангажмана, документацију ревизије, те компоненте извјештаја независног ревизора о извршеној ревизији стечајног поступка. На крају текста је дат рјечник за одређене појмове.

За очекивати је да ће тематика која је обрађена у овом подмодулу бити добра основа стечајним судијама, те другим органима стечајног поступка за разумијевање ревизорске професије, као и тога шта могу да очекују од ревизорског извјештаја.

У овом тексту израз „ревизор”, у зависности од контекста, може да означава и физичко лице које посједује лиценцу за вршење послова ревизије и привредно друштво које посједује лиценцу за вршење послова ревизије.

У рјечнику ревизорских појмова су објашњени појмови који се користе у ревизорској професији, нпр. доказ, тврдња, професионална етика и др.

О ревизији

Појам ревизије

У циљу бољег разумијевања улоге и дјелокруга ревизије, потребно је почети од разумијевања појма ревизије. Појам „ревизија” потиче од латинског израза „*revisio*”, што у преводу значи „поновни преглед”. У литератури постоји више дефиниција појма ревизије, а за потребе овог текста су дате само неке од тих дефиниција.

„У најширем смислу ријечи, ревизија је средство помоћу ког се једно лице увјерава

од стране другог лица у квалитет стања и статус неког предметног питања које је ово друго лице испитивало. Потреба за ревизијом настаје због тога што је прво поменуто лице у недоумици или сумња у квалитет стања или статус релевантног предметног питања, а није лично у стању да отклони поменуто сумњу или недоумицу.”⁴⁵

„Ревизија је независно испитивање рачуноводствених извјештаја или финансијских информација ревидираног субјекта, који је профитно оријентисан или није, без обзира на његову величину или правну форму, а испитивање је мотивисано намјером изражавања мишљења о том извјештају или предмету испитивања.” Или

„Ревизија је систематичан процес објективног прикупљања и процјене доказа везаних за изјаве руководства или органа ревидираног субјекта о економским активностима и догађајима, како би се одредио степен сагласности између тих тврдњи и установљених критеријума, а како би се добијени резултати пренијели заинтересованим странама.”⁴⁶

Према Америчком институту овлашћених јавних рачуновођа (AICPA), ревизија је „**систематичан процес објективног прикупљања и процјене доказа** везаних за изјаве управе предузећа о економским активностима и догађајима, како би се утврдио степен сагласности тих изјава (тврдњи) с утврђеним критеријумима, а добијени резултати пренијели заинтересованим корисницима.”⁴⁷ *Шта то практично значи?*

Систематичан процес упућује на то да при обављању ревизије треба добро да се испланира приступ, што подразумева планирање активности, прикупљање, коришћење, анализирање и систематизацију података у циљу прикупљања доказа.

Објективно прикупљање и процјена доказа подразумевају да ревизор мора објективно да тражи и процјењује значајност и ваљаност доказа. Ревизија је објективна јер је ревизор независан и непристрасан, поштен, високих моралних и људских квалитета, непоколебљив, стручан и самоувјерен.

Докази морају да буду повезани с изјавама о привредним активностима и догађајима и ревизор упоређује прикупљене доказе с тим изјавама, како би процијенио степен подударности између изјава и утврђених критеријума.

Изјаве управе су писане тврдње управе предузећа о финансијским извјештајима, методама њихове припреме и начину вођења предузећа и другим питањима у вези с предметом ревизије.

На основу датих дефиниција ревизије може да се изведе закључак да је ревизија систематски процес који изводи независан и компетентан ревизор, који сакупља и вреднује довољне и релевантне доказе о пословним трансакцијама и њиховим посљедицама како би утврдио на који је начин стање, власништво, вредновање и објављивање тих трансакција исказано у рачуноводству или у неком документу и колики је ниво сагласности исказивања тих промјена с професионалном регулативом и релевантним законским прописима. Утврђени резултати налаза се на одговарајући начин презентују заинтересованим корисницима у форми извјештаја о ревизији.

У пракси се врло често појам ревизије изједначава с ревизијом финансијских извјештаја. Ревизија финансијских извјештаја је најзаступљенији ангажман ревизије, што је и за очекивати, с обзиром на то да је обавеза ревизије финансијских извјештаја за одређена правна лица утврђена законом. Међутим,

45 Истакнути свјетски теоретичар ревизије Tom Lee дефинисао је ревизију почетком осамдесетих година.

46 *Auditing: An International Approach, Bahram Soltani*

47 *David Ricchiute: „Auditing-principles and standards”, Boston, 1989. стр. 215*

поред ревизије финансијских извјештаја, ревизори обављају и сродне услуге као што су прегледи, састављање извјештаја, послови по основу претходно договорених процедура, едукативни и савјетодавни послови из рачуноводства, финансија, анализе и успостављања надзора пословних функција и слични послови.

Циљ ревизије

Циљ ревизије зависи од предмета ревизије односно од врсте ревизије, нпр. да ли је ријеч о екстерној, јавној или ревизији финансијских извјештаја и осталим услугама ревизора. Такође, изјаве управе односно уговорне стране код ангажмана ревизора имају велики утицај на циљеве и програм ревизије.

Циљ ревизије финансијских извјештаја је да омогући ревизору да изрази мишљење о томе да ли су финансијски извјештаји, у свим битним аспектима, сачињени у складу с утврђеним оквиром финансијског извјештавања **и да ли дају истинит и фер приказ стања имовине, обавеза и пословања ревидираног субјекта.**

Поред наведеног циља, код ревизије финансијских извјештаја јавног сектора, циљ ревизије **састоји се и у томе да омогући ревизору изражавање мишљења о томе да ли су извршене трансакције у складу с релевантним законима и прописима и да ли се средства користе у складу с одговарајућом намјеном.**

Принципи ревизије

Развојем теорије и ревизорске праксе развиле су се ревизорски принципи и стандарди ревизије, који помажу ревизорима у њиховом раду. Основни принципи ревизије су:

- принцип законитости,
- принцип професионалне етике,
- дужна професионална пажња,
- принцип независности,
- принцип стручности и компетентности,
- принцип одговорности,

- принцип документованости или прибављања доказа,

принцип коректног извјештавања.

Полазећи од потребе разумијевања ревизије од стране органа стечајног поступка којима је намијењен овај подмодул, у наставку текста су обрађени само принципи независности, принцип **професионалне етике** и ревизијски докази.

Принцип независности

Независност је основ ревизорске теорије и праксе. Независност мора да постоји у сваком моменту како би ревизор задржао кредибилитет ревизије и обезбиједио јавно повјерење након ревизије. **Независност подразумева непристрасан став при спровођењу ревизије и давање мишљења с интегритетом, објективношћу и професионалним скептицизмом, без утицаја на професионално просуђивање.**

Принцип професионалне етике

Принцип професионалне етике подразумева да се ревизор у свом раду придржава правила понашања која су прописана Кодексом професионалне етике ревизора. Посао треба да обавља савјесно користећи своје знање теорије и праксе ревизије те способност просуђивања, треба да буде обучен за рад и да има искуство, да стекне сазнања о начину пословања клијента и грани у којој клијент послује, да с посебном пажњом планира и спроводи ревизију, те обезбиједи ваљане доказе за изражавање мишљења.

Принцип документованости или прибављања доказа

Принцип документованости или прибављања доказа подразумева да ревизор у свом раду мора да добром припремом, организацијом и спровођењем ревизије обезбиједи довољно доказног материјала, докумената кроз радне папире који пружају

доказ и разумно увјерење као основ за изражавање мишљења.

Ревизијски докази

Докази у ревизији су документа и информације које у току ревизије ревизор треба да прикупи како би његово мишљење било вјеродостојно и аргументовано.

Међународни ревизорски стандард (МРевС) 500 дефинише ревизијски доказ као „информације које је ревизор прибавио у вези са извођењем закључака на којима заснива мишљење ревизора“. Ревизијски доказ обухвата изворну документацију и рачуноводствене евиденције које чине подлогу за састављање предмета ревизије (финансијских извјештаја, почетног биланса, уговора, исплату средстава и сл.), као и поткрепљујуће информације из других извора.

Ревизор прикупља доказе спровођењем ревизорских поступака. **Дакле, ревизијски докази су информације које је ревизор прикупио и на основу којих заснива своје мишљење, увјеравање, закључак, налаз о чињеничном стању и сл.**

Највећи дио потребних информација налази се у књиговодственим евиденцијама. Важне информације, на примјер, чине подаци о стању залиха на одређени датум, о средствима на новчаним рачунима, затим евиденције о одобреним а неискоришћеним кредитима, евиденције о дуговањима и потраживањима и сл.

Врсте ревизијских доказа и методе њиховог прикупљања

На облик и садржину ревизијских доказа (документације), између осталог, утичу:

- врста преузете обавезе (ангажмана) и
- врста и сложеност пословања клијента.

Спроводећи ревизорске поступке, ревизор прикупља различите врсте доказа. Постоје три категорије документованих ревизијских доказа које ревизору дају различите нивое

поузданости:

- ревизијски докази које су сачинила и чувају трећа лица (нпр. докази добијени конфирмацијом од банака),
- ревизијски докази које су сачинила трећа лица, а чува их пословни субјекат (нпр. улазни рачуни) и
- ревизијски докази које је креирао пословни субјекат, а он их и чува (нпр. пословне књиге).

Конфирмација је потврђивање, које се састоји од одговора на питања како би се поткријепиле информације садржане у рачуноводственим евиденцијама. Дакле, конфирмација је поступак успостављања директне везе с пословним партнером клијента од ког се тражи одговор на питање о одређеној ставци садржаној у рачуноводственим и другим евиденцијама клијента. На примјер, ревизор обично захтијева конфирмацију потраживања комуницирајући с дужницима, стања новчаних средстава на рачунима код пословних банака комуницирајући с банком и сл. Конфирмација је врста ревизијског доказа до ког ревизор долази тако што му пословни партнери клијента (дужници и повјериоци) потврђују, или оспоравају, стање свог дуга, или потраживања, према клијенту ревизора. **Захтјеве за таквом комуникацијом обично пише клијент у име ревизора и шаље их свом пословном партнеру.**

Постоје двије врсте конфирмација:

- позитивна конфирмација и
- негативна конфирмација.

Позитивна конфирмација се односи на захтјев упућен купцу да потврди своје слагање, или изрази неслагање о тачности наведеног износа. Негативна конфирмација се односи на захтјев упућен купцу да пошаље одговор ревизору само ако се стање дуга према клијенту по његовим пословним књигама разликује од оног исказаног у рачуноводственој евиденцији клијента. Одговор на конфирмацију пословни партнери шаљу директно ревизору.

У сљедећој табели су приказане изабране информације и извор информација које

ревизори могу да провере конфирмацијом.

Подаци који се траже конфирмацијом	Извор конфирмације
салдо новчаних средстава на рачунима	банка
потраживања од купаца	поједини купци
залихе на консигнацији	консигнатор
обавезе према добављачима	поједини добављачи
дужничке и власничке хартије од вриједности	Регистар хартија од вриједности
полица осигурања	осигуравајуће друштво

Врсте ревизије:

Подјела ревизије може да буде према:

- предмету ревизије,
- *задатку и циљу ревизије.*

Према предмету ревизије (испитивања), постоје три основна типа ревизије и то:

- ревизија финансијских извјештаја,
- ревизија пословања и
- ревизија подударности (усклађености).

Ревизија финансијских извјештаја

Под ревизијом финансијских извјештаја се подразумијева поступак испитивања и оцјене финансијских извјештаја, на основу којих се даје стручно мишљење о реалности и објективности стања имовине, капитала, обавеза и резултата пословања.

Конкретно, ревизија финансијских извјештаја представља испитивање докумената, исправа, извјештаја и других информација, ради прикупљања довољног, адекватног и поузданог доказа за изражавање мишљења о томе да ли финансијски извјештаји субјекта ревизије истинито и објективно приказују његово финансијско стање, резултате пословања и новчане токове, у складу с прихваћеним рачуноводственим принципима и стандардима.

Поред ревизије финансијских извјештаја, ревизија обавља и друге услуге сродне ревизије у које се, између осталог, убрајају:

- ревизије за специјалне сврхе,
- прегледи,
- увјеравања уговорених поступака,
- компилација (састављање финансијских извјештаја) и
- остале (не)ревизорске услуге.

На основу задатака и циљева ревизије, разликују се три врсте ревизије:

- екстерна ревизија (комерцијална, независна, ревизија приватног сектора...),
- јавна, државна или буџетска ревизија и
- интерна ревизија.

Екстерна ревизија се односи на активности овлашћених ревизора које су усмјерене на изражавање мишљења о финансијским извјештајима (билансу стања, билансу успеха, билансу токова готовине, извјештају о промјенама на капиталу и нотама или напоменама уз финансијски извјештај) клијената или трећих страна.

Јавна, државна или буџетска ревизија се односи на ревизију јавних расхода, јавних предузећа и буџетских институција, односно ревизију финансијских извјештаја јавних предузећа и установа. Поред ревизије финансијских извјештаја, јавна ревизија врши и ревизију учинка, која обухвата цјелокупно пословање јавних институција као и контролу усклађености пословања с прописаним законским обавезама.

Ревизијом јавног сектора се утврђује да ли финансијски извјештаји ревидираног субјекта истинито приказују финансијски положај, да

ли су буџетска средства утрошена у складу с планираним и одобреним средствима, и то на ефикасан и сврсисходан начин, те да ли су у пословању досљедно примијењени важећи закони и други прописи.

Интерна ревизија подразумијева перманентну ревизију и надзор активности унутар правног лица. Она има за циљ да контролише спровођење поступака и процедура које је прописало руководство. Интерна ревизија помаже руководству да унаприједи пословање предузећа кроз побољшање ефикасности управљања и контролу коришћења материјалних, људских и финансијских ресурса.

За квалитет интерне ревизије од пресудног значаја је њена независност, која мора да буде институционализована кроз адекватну организациону структуру и прописе.

За разлику од екстерне, интерна ревизија је независна функција установљена унутар пословног субјекта или организације у јавном сектору, која испитује и процјењује његове активности. Сврха интерне ревизије је помоћ пословном субјекту или организацији, а посебно помоћ управи у дјелотворном испуњавању њених обавеза и одговорности, снабдијевајући га анализама, процјенама, препорукама, савјетима и информацијама које се односе на активности пословног субјекта или организације.

У сврху бољег разумијевања улоге екстерне и интерне ревизије у наредном табеларном прегледу су приказане основне разлике између интерне и екстерне ревизије, упоређујући их с традиционално финансијски оријентисаном екстерном ревизијом.

Разлике између интерних и екстерних ревизора

Интерни ревизор	Екстерни ревизор
Интерну ревизију обавља лице које је запослено код пословног субјекта, односно у организацији, али може да буде запослено и у другом засебном правном лицу које се бави пружањем услуга интерне ревизије (самостално или заједно с интерним ревизорима запосленим у организацији).	Екстерну ревизију обавља независно лице (лице с лиценцом) запослено у друштву за ревизију, с којим пословни субјекат или организација склапа уговор о обављању услуга.
Интерна ревизија је у служби организације за коју ради, а функција интерне ревизије је саставни дио организационе структуре.	Екстерна ревизија је у служби екстерних корисника којима су потребне поуздане финансијске информације.
Интерни ревизор се фокусира на будуће догађаје тако што врши оцјену контрола, које се успостављају ради остваривања циљева и задатака организације.	Екстерни ревизор се фокусира на тачност и разумљивост историјских података презентованих у финансијским извјештајима, односно ако се ради о другим повезаним услугама, подацима и информацијама у вези с предметом ревизије за које се пружају увјеравања, налази, закључци и сл.

<p>Приликом ревизије било које активности, интерна ревизија је непосредно укључена у превенцију превара свих облика и обима.</p>	<p>Екстерна ревизија се бави преварама уколико су оне материјално значајне за финансијске извјештаје или други предмет ревизије.</p>
<p>Интерна ревизија је независна у односу на активност коју ревидира, али је такође спремна да одговори на захтјеве и потребе менаџмента односно органа.</p>	<p>Екстерна ревизија је потпуно независна у односу на одбор и менаџмент односно корисника услуге ревизије.</p>
<p>Интерна ревизија континуирано врши ревизију појединачних активности.</p>	<p>Екстерна ревизија периодично (обично једном годишње) врши ревизију финансијских извјештаја односно услуге ревизије врши по потреби корисника.</p>

Екстерни ревизори се, у принципу, не баве преварама и злоупотребама које немају материјално значајан ефекат на финансијске извјештаје, односно предмет ревизије. Интерна ревизија се, с друге стране, бави свим начинима на које се врше преваре и злоупотребе, без обзира на то из којих извора долазе и ма колико мале оне биле. Међутим, циљ није да се открију све минорне девијације, него да се укоријени схватање да се сваки мали облачак може веома брзо претворити у олују, која може снажно уздрмати „носеће стубове” предузећа.

Поред бројних разлика, интерни и екстерни ревизори треба да размјењују информације и координишу своје активности, тако да сваки аспект пословања пословног субјекта односно организације буде покривен, а да се при томе минимизује дуплирање њихових активности. Наиме, редовно размјењивање информација о резултатима њиховог рада, као што су, на примјер, извјештаји интерне ревизије или писма менаџменту од екстерних ревизора, може умногоме да допринесе успјешности ова два, веома значајна, учесника у процесу управљања. С тим у вези, интерна и екстерна ревизија представљају двије засебне професије, које треба да међусобно размјењују искуства и достигнућа.

Ревизорски извјештај

Извјештај ревизије је главни резултат или *аутпут* ревизије. Извјештај о ревизији финансијских извјештаја саопштава кори-

сницима финансијских извјештаја ревизијски налаз. То је завршни дио ревизије који слиједи након завршетка поступка прикупљања и процјене довољних и мјеродавних доказа у вези с реалношћу и објективношћу презентованих финансијских извјештаја. Путем извјештаја ревизор преноси, у сажетом облику, професионални суд о клијентовом властитом представљању у финансијским извјештајима односно предмету ревизије. Ако су предмет ревизије финансијски извјештаји, ревизорски извјештај даје вриједност и вјеродостојност финансијским извјештајима због **независног** мишљења ревизора о реалности и објективности приказаних финансијских извјештаја.

Ревизор провјерава доказе у вези са изјавама управе о финансијским извјештајима или другим финансијским подацима и информацијама у вези с предметом ревизије, како би утврдио да ли су ти извјештаји састављени у складу с правилима и прописима финансијског извјештавања односно да ли је предмет ревизије у складу са законским прописима и правилима струке, уговором или другим актима.

Пренос резултата ревизије до заинтересованих корисника се врши путем различитих врста извјештаја које ревизор доноси на крају ревизије и путем којих резултате ревизије представља корисницима.

Ревизорски извјештај мора да буде изражен у писаном облику. Ревизорски извјештај се саставља и објављује на једном од језика народа БиХ. Уз ревизорски извјештај се прилаже и предмет ревизије нпр. уз извјештај о ревизији финансијских извјештаја прилажу се финансијски извјештаји који су били предмет ревизије или се уз извјештај о ревизији почетног биланса стечајног дужника прилаже почетни биланс који је био предмет ревизије.

Врсте ревизорског мишљења

Врста мишљења ревизора зависи и од предмета ревизорског испитивања односно од тога који међународни стандарди се примјењују код ревизорског ангажмана.

Код ревизорских ангажмана на ревизију финансијских извјештаја опште намјене примјењују се Међународни стандарди ревизије (МРевС).

У зависности од резултата прикупљених доказа и закључака, ревизор ангажован на ревизији финансијских извјештаја у извјештају о ревизији може да да:

- позитивно мишљење,
- мишљење с резервом,
- уздржати се од мишљења или
- негативно мишљење.

Код ревизорских ангажмана на осталим услугама примјењују се Међународни оквири ангажовања на основу којих се пружа увјеравање. У случају тих ангажмана, ревизор изражава увјеравање у закључку које може да буде позитивно или негативно или с резервом.

Ревизор не изражава закључак без резерве, уколико су присутне околности које по његовом просуђивању имају или могу да имају материјално значајан утицај на конкретно питање које је предмет испитивања. Ако постоје неке од следећих околности, ревизор даје модификовано мишљење (мишљење које није позитивно): постоји ограничење обима рада, информације о конкретном питању су материјално погрешне, уколико би

неодговарајући критеријуми или неприкладно конкретно питање довело у заблуду циљане кориснике или неке друге околности.

Код ревизорских поступака извршених према Међународним стандардима за повезане услуге 4400 - Ангажовања на обављању уговорених поступака у вези с финансијским информацијама, не изражава се мишљење већ се даје налаз о чињеничном стању о финансијским или нефинансијским информацијама.

Одговорност ревизора

У складу са стандардима ревизије, ревизор је према трећим странама одговоран само за обичну непажњу при обављању посла у оквиру обавеза из оригиналних уговора. Према томе, ревизор је само одговоран према свом клијенту или према неком другом за ког је прихватио да обави посао, али није одговоран трећој страни.

Одговорност ревизора зависи од предмета ревизије и нивоа увјеравања ревизора. Ако је предмет ангажмана ревизора ревизија финансијских извјештаја, да би ревизор формирао и дао мишљење у вези с финансијским извјештајима, он спроводи ревизорске поступке с циљем добијања довољно доказа који ће подржати дато мишљење. У суштини, ревизија почиње од финансијских извјештаја које је припремио ревидирани пословни субјекат односно ревидирана институција. У тим извјештајима менаџмент ревидираног пословног субјекта односно ревидиране институције износи одређене тврдње и даје изјаве о врстама трансакција у финансијским извјештајима и с њима повезаним рачунима. Наведене тврдње су садржане у посебном документу који се назива „изјава руководства/менаџмента”, који је саставни дио финансијских извјештаја. Док је ревидирани пословни субјекат односно институција одговорна за припрему таквих финансијских извјештаја, ревизор је одговоран да провјери да ли су ти финансијски извјештаји истинити и фер и да потврди изјаве ревидираног субјекта у вези с финансијским извјештајима. Стога је ревидирани пословни

субјекат односно институција одговорна за финансијске извјештаје, а ревизор је одговоран за изражавање мишљења у вези са поменутих извјештајима.

Изјаве управе имају велики утицај на циљеве и програм ревизије. Финансијски извјештаји које доноси управа садрже изјаве о компонентама тих извјештаја. Изјаве управе су назначене, или изражене, изјаве о класама трансакција и њиховим рачунима у финансијским извјештајима. Ако се, на примјер, у финансијским извјештајима налази ставка залиха у износу од 1.000.000 КМ, управа, између осталог, изјављује да залихе постоје, односно да предузеће посједује залихе, те да су оне на одговарајући начин процијењене/ вредноване. Исто тако, ако се у финансијским извјештајима налази ставка обавеза према добављачима у износу од 500.000 КМ, то значи да управа изјављује да су обавезе према добављачима обавезе предузећа и да су у приказаном износу обавеза према добављачима обухваћене све такве обавезе (изјава о потпуности).

Очекивања од ревизије

Корисници ревизорских извјештаја (акционари, банке, кредитори, инвеститори,

запослени, државни органи, регулатори и други корисници) имају своја очекивања у вези с активностима ревизора.

Према професионалној регулативи, од ревизора се очекује да да мишљење о:

истинитости и поузданости финансијских извјештаја или чињеничном стању или закључак, налаз, а све у зависности од предмета ангажовања ревизора,

- способности компаније да настави редовно пословање,
- систему интерне контроле компаније,
- појави преваре и
- појави незаконитости у раду.

Контроверзе везане за ревизорску професију у вези су с тзв. **ревизорским јазом очекивања**, који подразумева јаз између онога што ревизори мисле да треба да дају у извјештају о ревизији и онога што јавност од њих очекује. Такође, често се ревизорски поступци сматрају контролом односно сматра се да ревизор врши инспекцијске поступке с циљем утврђивања неправилности у раду, преварама и сл. Улога и задатак ревизора није да истражује и утврђује незаконите радње, преваре и проневјере.

Професионална регулатива у вези с процесом ревизије

Ревизорска регулатива

Паралелно с развојем ревизије развијала се и законска регулатива у вези с ревизијом. На почетку је потражња за ревизијом била на добровољном основу, а сада је регулисана законским прописима и техничким стандардима и смјерницама.

Према члану 2. ставу 2. одредаба Закона о рачуноводству и ревизији БиХ⁴⁸, стандарди ревизије и принципи професионалне етике

професионалних рачуновођа и ревизора који се примјењују на цијелој територији БиХ су:

- Међународни стандарди ревизије (*ISA*);
- Етички кодекс за професионалне рачуновође;
- пратећа упутства, објашњења и смјернице које доноси Међународна федерација рачуновођа (*IFAC*).

Ревизија се врши према наведеној професионалној регулативи, која је преведена

на језике који се примјењују у Босни и Херцеговини.

У табеларном прегледу је приказана релевантна међународна професионална регулатива ревизије јавног и приватног сектора:

Ревизија јавног сектора	Ревизија приватног сектора
Лимска декларација о смјерницама за правила ревизије (<i>ISSAI</i> 1), Мексичка декларација о независности врховних ревизорских институција (<i>ISSAI</i> 10) <i>ISSA</i> , <i>INTOSAI</i> стандарди и Кодекс етике за ревизоре јавног сектора (<i>ISSAI</i> 30)	Међународни стандарди ревизије, Међународни стандарди ангажовања на основу којих се пружа увјеравање, Међународни стандарди ангажовања на прегледу, Међународни стандарди сродних услуга, Међународни стандарди контроле квалитета, Међународне практичне напомене за ревизију, Етички кодекс за професионалне рачуновође

Професионална регулатива код ревизије стечајног поступка

Ревизија стечајног поступка није ревизија финансијских извјештаја и на исту се примјењују Стандарди за преузете обавезе. Стандарди за преузете обавезе дијеле се на: Међународне ревизорске стандарде, Међународне стандарде за ангажовање увида, Међународне стандарде ангажовања на основу којих се пружа (изражава) увјеравање и Међународне стандарде сродних (повезаних) услуга.

У зависности од предмета прегледа, који се дефинише уговором о ангажовању ревизора, а исти је садржан и у рјешењу стечајног судије о именовану ревизора, примјењује се један или више стандарда из групе Стандарда за преузете обавезе. Будући да ревизија стечајног поступка представља преглед финансијских података, као и утврђивање чињеничног стања у вези с финансијским подацима и информацијама, ревизор ће спроводити ревизију стечајног

поступка у складу с Међународним стандардом за повезане услуге 4400 - Ангажовања на обављању уговорених поступака у вези с финансијским информацијама и Међународним стандардима ангажовања на основу којих се пружа (изражава) увјеравање и другим релевантним стандардима у зависности од конкретног предмета ревизије.

Као и код ревизије финансијских извјештаја, ревизор код ангажмана на пружању других услуга мора приликом ревизије да испуњава стандардизоване захтјеве утврђене за конкретну врсту посла.

Ради бољег разумијевања разлике између ревизије финансијских извјештаја и ревизорских поступака по посебним услугама, у наредном табеларном прегледу су дате основне разлике, и то:

а) Поређење ревизије финансијских извјештаја и утврђивања чињеничног стања

	Ревизија финансијских извјештаја	Ангажмани за примјену договорених поступака прегледа (испитивања) информација
Сврха	Изражавање мишљења о финансијским извјештајима	Детаљно извјештавање о спроведеним поступцима и чињеничним налазима за договорене поступке
Обим посла	Комплетан сет финансијских извјештаја	Уговорене позиције
Корисник извјештаја	Власници капитала и цјелокупна јавност	Само странке које су се договориле о поступцима које треба спровести
Поштовање захтјева према Етичком кодексу	Поштење, објективност, професионална компетентност, независност, професионално понашање и технички стандарди	Исто као и код ревизије финансијских извјештаја, само што независност није обавезујућа
Дистрибуција извјештаја	Јавно доступан	Ограничена дистрибуција само на уговорне стране

б) Поређење ревизије финансијских извјештаја и ангажмана с изражавањем увјеравања у закључку

	Ревизија финансијских извјештаја	Ангажмани с изражавањем увјеравања
Ниво увјеравања	Разуман ниво увјеравања	Умјерен ниво увјеравања
Обим посла (увјеравања)	Одређује ревизор према MPC-у	Одређује се условима уговора и Међународним стандардима ангажовања на основу којих се пружа (изражава) увјеравање
Корисник извјештаја	Власници капитала и цјелокупна јавност	Само странке које су се договориле о поступцима које треба спровести
Мишљење	Позитивно мишљење или модификовано	Закључак, позитиван ако је ограничено увјеравање негативно мишљење

Обавеза ревизије

Према прописима о стечају

Прописима о стечају у Федерацији БиХ, Републици Српској и Брчко дистрикту Босне и Херцеговине (БДБиХ) регулисано је кад је

стечајни дужник обавезан да врши ревизију стечајног поступка.

р/б	Ентитет / БДБиХ	Закон	Члан
1.	Федерација БиХ	Закон о стечајном поступку ⁴⁹	Члан 97. став 3.
2.	Република Српска	Закон о стечају ⁵⁰	Члан 151. став 5. и 9.
3.	Брчко дистрикт БиХ	Закон о стечају ⁵¹	Члан 156. став 4. и 5.

Обавеза ревизије годишњих финансијских извјештаја правних лица у стечају није регулисана Законом о стечају. Ревизија стечајног поступка није ревизија финансијских извјештаја стечајног дужника. Стечајни дужник након отварања стечајног поступка наставља с редовним финансијским извјештавањем у складу с прописима који регулишу рачуноводство и ревизију. Стечајни дужник врши ревизију годишњих финансијских извјештаја ако је обавеза прописана Законом о рачуноводству и ревизији и другим прописима који уређују оснивање и пословање правног лица односно стечајног дужника.

финансијских извјештаја прописана Законом о рачуноводству и ревизији, а то су: акционарска друштва, банке, осигуравајућа друштва, инвестициони и пензијски фондови, те јавна предузећа, предузећа класификована у групу средњих и великих предузећа, установе и организације које се финансирају из буџета. Међутим, и осталим правним лицима је потребна ревизија, посебно у случајевима када то захтијевају власници капитала, кредитори, инвеститори, пословни партнери, код заједничког наступања на тржишту и слично.

Према прописима о рачуноводству и ревизији

За нека правна лица је обавеза ревизије

Законима о рачуноводству и ревизији Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко дистрикта регулисана је ревизија финансијских извјештаја, и то: ко је обавезан да врши ревизију, ко може да врши ревизију и на који начин се врши ревизија.

р/б	Ентитет / дистрикт	Закон	Члан
1.	Федерација БиХ	Закон о рачуноводству и ревизији	Члан 49. став 3. и 4.
2.	Република Српска	Закон о рачуноводству и ревизији	Члан 28. став 2, 3. и 4.
3.	Брчко дистрикт БиХ	Закон о рачуноводству и ревизији	Члан 52. став 1. и 2.

Стечајни дужник ће у току трајања стечајног поступка вршити ревизију финансијских извјештаја, ако је та обавеза утврђена горе наведеним законом и код акционарских

/ дионичарских друштава законом и подзаконским актима који уређују тржиште хартија од вриједности, као и законима који уређују оснивање и пословање правног лица.

49 „Службене новине Федерације БиХ”, бр. 29/03, 32/04, 42/06 и 52/18

50 „Службени гласник Републике Српске”, бр. 16/16

51 „Службени гласник Брчко дистрикта БиХ”, бр. 16/19

Стечајни дужник може да врши ревизију годишњих финансијских извјештаја, иако не постоји законска обавеза.

Дефинисање услова ангажмана

Према прописима у БиХ, све облике ревизије обављају привредна друштва за ревизију која посједују лиценцу издату од Министарства финансија⁵².

Као и код ревизије финансијских извјештаја, тако и код ревизије стечајног поступка ревизор и стечајни дужник (клијент) треба да договоре услове ангажмана и обим увида/прегледа. Договорени услови се морају навести у писму о преузимању ангажмана или у другом прикладном облику као што је уговор. У интересу је и ревизора и клијента да ревизор достави писмо о преузимању ангажмана, документујући кључне услове именована.

Како би утврдио да ли постоје предуслови за ревизију, ревизор ће⁵³:

1. утврдити да ли је прихватљив оквир финансијског извјештавања који ће се користити за припрему финансијских извјештаја или другог предмета ревизије;
2. прибавити потврду од руководства/стечајног управника да он(о) прихвата и разумије своје одговорности које укључују:

- а) припрему финансијских извјештаја у складу с примјенљивим оквиром финансијског извјештавања, укључујући, гдје је то релевантно, њихову фер презентацију;
- б) интерну контролу за коју руководство утврди да је неопходна за припрему финансијских извјештаја у којима нема материјално погрешних исказа, насталих као посљедица

криминалне радње или грешке;
в) омогућавање ревизору:

- приступ свим информацијама за које руководство/стечајни управник сматра да су релевантне за припрему финансијских извјештаја или других извјештаја, информација које су предмет ревизије или увјеравања, као на примјер евиденције, документацију и остале податке;
- додатне информације које ревизор може да захтијева од руководства/стечајног управника за потребе ревизије; и
- неограничен приступ лицима у оквиру ентитета/стечајног дужника, од којих је ревизор одлучио да је неопходно да прибави ревизијске доказе.

Како се ангажује ревизор за ревизију стечајног поступка?

Стечајни управник води поступак избора ревизорског друштва за ревизију стечајног поступка, а друштво за ревизију стечајног поступка рјешењем именује стечајни судија. Сам поступак и критеријуми избора друштва за ревизију нису регулисани прописима о стечају.

У условима ангажмана дефинишу се циљ, обим и извјештај ревизора, ко врши ревизију и износ накнаде за извршену ревизију, а исказују се у писменој форми. Накнаде требају да буду објективне и да представљају реалан одраз

52 Члан 50. Закона о рачуноводству и ревизији Федерације БиХ („Службене новине”, број 50/09); члан 53. Закон о рачуноводству и ревизији Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ”, број 22/2016 и 50/2018 и члан 29. Закона о рачуноводству и ревизији Републике Српске („Службени гласник РС”, број 94/15)

53 Међународни стандард ревизије 210 – Договарање услова ревизијског ангажмана, параграф

вриједности професионалних услуга које се врше. Писмо о ангажману или прихватању ревизије обично садржи податке који се односе на:

- циљ ревизије,
- одговорност управе клијента, законског заступника и сл. за предмет ревизије (за финансијске извјештаје, за попис стечајне масе, почетни и завршни биланс стечајног дужника и сл.),
- обим ревизије, законе и правила професионалних органа према којима ревизор поступа при обављању ревизије,
- облик извјештаја и начин преношења резултата ревизије,
- чињеницу да због природе и осталих инхерентних ограничења ревизије постоји ризик неоткривања чак и неких значајно погрешних изјава,
- неограничен приступ евиденцијама, информацијама и документацији неопходним за ревизију,
- поступке и начин планирања и вршења ревизије,
- основицу за обрачун накнада, услове и начин плаћања услуга и друге елементе у зависности од конкретног ангажмана ревизора.

Предмет / обухват ревизије

Како се дефинише предмет ревизије?

Уговором о ангажовању, односно понуди о прихватању ангажмана ревизора за ревизију стечајног поступка, потребно је да се дефинишу услови ревизије који обухватају:

- финансијске и друге информације на основу којих ће се примијенити одређени ревизорски поступци и то: попис имовине и обавеза стечајног дужника, почетни стечајни биланс, извјештај о економско-финансијском положају стечајног дужника и току стечајног поступка и стању стечајне масе, трошковима стечајне масе и трошковима стечајног поступка, начину уновчења стечајне масе, приливу и одливу новчаних средстава, намирења

- повјерилаца и завршног рачуна стечајног дужника и друге податке у зависности од сваког појединачног стечајног дужника;
- временски обухват предмета ревизије би требао да буде од покретања стечајног поступка до окончања;
- навести број рјешења и датум покретања стечајног поступка - до датума ангажовања ревизије или до неког датума који одреди стечајни дужник;
- рок за доставу извјештаја о обављеној ревизији стечајног поступка је обавезни дио уговора, а самим тим и рјешења о именовану ревизора;
- износ накнаде за обављену ревизију;
- ограничења дистрибуције извјештаја и
- друге елементе уговора према Закону о облигационим односима.

Рјешењем стечајног судије именује се ревизор стечајног поступка, а на основу приједлога стечајног управника односно одбора повјерилаца.

Ревизија треба да испита/провјери начин пописа имовине, исказивања вриједности пописане имовине с посебним освртом на извјештај о пријављеним, признатим и оспореним потраживањима и обавезама и друга питања у вези с пописом, почетни стечајни биланс, уновчење стечајне имовине, поштивање обавезе извјештавања о материјално-финансијском стању стечајног дужника, намирење стечајних повјерилаца, трошкове стечајне масе, трошкове стечајног поступка и друге финансијске податке и нефинансијске информације у вези с током стечајног поступка и завршни стечајни биланс.

Документација

Као и код сваке ревизије, тако и код ангажмана за ревизију стечајног поступка ревизор мора да документује све оно што је значајно за налаз чињеничног стања односно закључак ако се ради по стандарду увјеравања; на тај начин он доказује да је ангажман обављен у складу с Међународним

стандардима ангажовања на основу којих се пружају увјеравања МСПУ и условима ангажовања.

На тај начин ревизор радним папирима који су у вези с обављеним послом документује сврху, циљ, опис обављеног посла, као и налаз чињеничног стања, односно закључак о увјеравању.

Поред писане документације, ревизор може да прибави одређене информације које му служе као докази и путем разговора с одговорним лицима. Да би прибављене усмене информације могле да послуже као доказ, потребно је да ревизор наведе да је исте прибавио од лица - навести његово име и функцију код субјекта ревизије и друге податке.

У извјештају о ревизији поступка стечаја, између осталог, потребно је да се прецизно наведе *документација која је коришћена за закључак, односно налаз ревизора.*

Компоненте извјештаја независног ревизора о извршеној ревизији стечајног поступка

Рјешењем о ангажовању ревизије мора да се прецизно дефинише „задатак” ревизора. Према *МРевС*, ревизор се ангажује да проведе поступке ревизорске природе, или договорене поступке, о којима су се ревизор и наручилац ревизије те одговарајућа трећа особа договорили, да сачини извјештај о обављеном прегледу и утврђеним чињеничним налазима или увјеравањима исказаним у закључку, који може да буде позитиван и негативан. Ревизор врши преглед само података и финансијских информација који су уговорени, односно који су били предмет прихваћене понуде о ангажману, а у конкретном случају наведене у рјешењу стечајног судије.

Ревизорски извјештај о току стечајног поступка треба да садржи, између осталог, чињенице о провјери свих промјена у имовини од почетног биланса до завршног рачуна, поступка и начина уновчења имовине, исплатама новчаних средстава, обрачунатим

трошковима стечајног поступка, трошковима стечајне масе и друге податке.

Извјештај о утврђеном чињеничном стању треба да садржи:

- наслов;
- име примаоца;
- назив финансијских и нефинансијских информација које су предмет договорених поступака;
- изјаву ревизора да су спроведени поступци управо они који су договорени с примаоцем;
- изјаву ревизора да је преузета обавеза обављена у складу с Међународним стандардом за повезане услуге примјенивим на ангажмане за обављање договорених поступака;
- када је релевантно, изјаву да ревизор није независан од субјекта;
- опис сврхе за коју су спроведени договорени поступци;
- детаљан опис спроведених поступака;
- опис чињеничног стања које је утврдио ревизор, укључујући довољно појединости о пронађеним грешкама и изузећима;
- ограничења дистрибуције извјештаја само на оне стране које су и договориле поступке које треба обавити.

Дистрибуција извјештаја је ограничена само на оне странке које су се договориле о поступцима које је ревизор требао да спроведе. Захтјев за ограничење дистрибуције извјештаја лежи у томе што би други, који нису упознати с разлозима тих поступака, могли да погрешно протумаче резултате (налазе).

Код ангажмана за утврђивање чињеничног стања ревизор издаје извјештај о утврђеном чињеничном стању у вези с договореним поступцима. Битно је нагласити да код овог ангажмана ревизор не изражава увјеравања (позитивно, негативно мишљење) него само наводи свој НАЛАЗ.

На корисницима извјештаја је да сами процјењују поступке и чињеничне налазе

о којима је ревизор извјестио и да на основу налаза и чињеница које је ревизор изнио доносе властите закључке.

Извјештај о изражавању увјеравања

Ангажман с изражавањем увјеравања представља ангажман у ком ревизор изражава закључак обликован ради стварања већег повјерења код корисника који нису одговорна странка, као и о исходу оцјењивања или мјерења предмета испитивања примјеном критеријума.

Послије обављеног испитивања и након коначне оцјене свих прикупљених информација, ревизор доноси одлуку о врсти извјештаја коју ће издати. Ако ревизор у току обављања увида/прегледа није наишао на чињенице које би упућивале на то да предмет провјере није у складу с оквиром за састављање извјештаја, издаће закључак

с негативним увјеравањем (негативним се назива због чињенице да се користи израз „није нашао“, „нису у складу“, итд.). Ако је на основу обављеног увида ревизор процијенио да информације добијене током увида у предмет испитивања/прегледа нису у складу с прописима, правилима и сл., ревизор ће исказати модификовано мишљење.

Оба мишљења (и негативни и модификовано) треба да садржавају реченицу о томе да није обављена ревизија већ увјеравање.

Ако се даје увјеравање, на примјер, о попису имовине, стању потраживања повјерилаца, почетном билансу и сл., извјештај с изражавањем увјеравања треба да садржи јасно изражене закључке ревизора о информацијама из предмета испитивања (спровођења ревизорских поступака).

Примјер Изјаве стечајног управника је дат у Анексу 4⁵⁴ овог модула.

Резиме

Код уговарања ревизије потребно је дефинисати предмет ревизије и све елементе уговора, као и рок израде извјештаја и износ накнаде те сличне вриједности. Ревизија стечајног поступка није ревизија финансијских извјештаја. Ревизор не изражава мишљење о спроведеном поступку, као код ревизије финансијских извјештаја.

Код ангажовања ревизије односно дефинисања предмета ревизије потребно је поћи од циља стечајног поступка, а то је групно намирење повјерилаца стечајног дужника уновчењем његове имовине и подјелом прикупљених средстава повјериоцима. Из наведеног произилази да стечајним повјериоцима, као једној од заинтересованих страна у стечајном поступку, није примарно у интересу да добију увјеравање о финансијском стању стечајног

дужника, што је, између осталог, случај код давања мишљења о финансијским извјештајима ентитета над којима није покренут стечајни поступак, из тог разлога што је исти већ у стечају, односно није у стању да измирује доспјеле обавезе, него им је у интересу да дођу до закључка (односно добију га од ревизора) у вези с конкретним стечајним поступком. Такође, и осталим заинтересованим странама у стечајном поступку (стечајном судији, скупштини повјерилаца и одбору повјерилаца) у интересу је да добију закључак односно налаз у вези с вођењем стечајног поступка. Наведени закључак би требао да потврди или негира да ли су током вођења стечајног поступка испоштовани сви принципи стечајног поступка, његово вођење у складу са законима који дефинишу област вођења стечајног поступка, односно да ли су органи стечајног поступка који по закону

имају своја права и обавезе исте користили односно испуњавали у складу са законом. Све горе наведено указује на потребу ангажовања експерата, односно ревизора који посједују професионална и стручна знања да би извршили ревизорске поступке те дали увјеравања путем закључка заинтересованим странама у стечајном поступку у вези с вођењем истог. Будући да ревизија стечајног поступка није ревизија финансијских извјештаја, сачињених у складу с прописима који регулишу рачуноводство и ревизију, приликом спровођења ревизије стечајног поступка се примјењују Међународни стандарди осталих увјеравања и сродних услуга. На основу тога, а у складу с Међународним стандардима ангажовања на основу којих се пружа увјеравање 3000 – Ангажовања на основу којих се пружа увјеравање, које не спада у ревизију или преглед финансијских извјештаја, ревизор даје закључак о спроведеној ревизији стечајног поступка.

Циљ ангажмана ревизора је изражавање закључка у погледу резултата мјерења или процјене предметног питања путем писаног извјештаја којим се износи увјеравање у разумној мјери или увјеравање ограниченог степена и описује основ за закључак. У складу с Међународним стандардом сродних услуга 4400 – Ангажовања на обављању уговорених поступака у вези с финансијским информацијама, циљ ангажмана је да ревизор изврши поступке ревизијске природе које ревизор, ентитет и одговарајућа трећа лица уговоре и да поднесе извјештај о налазима чињеничног стања.

У складу са свим наведеним, сврха ангажмана ревизора у ревизији стечајног поступка је да изрази закључак или налаз чињеничног стања о оним питањима која су предмет његовог ангажовања у складу с рјешењем суда о именовану ревизора стечајног поступка.

Рјечник ревизорских појмова

Међународни стандарди ревизије (МРевС)	Они садрже основне принципе, поставке и смјернице које служе као основ и водич за спровођење ревизије. Ови стандарди немају интенцију да дерогирају законску регулативу у земљама чланицама, али када национална регулатива није у сагласности с ISA, организације чланице IFAC-а, по основу обавеза из чланства, морају их примјењивати.
Рачуноводствени стандарди	То су посебни принципи, основи, конвенције, правила и праксе који се примјењују за припремање и приказивање финансијских извјештаја.
Екстерна ревизија	Изрази екстерна ревизија и екстерни ревизор користе се онда када је потребно да се направи разлика између функције интерне и екстерне ревизије.
Професионална етика	Скуп принципа ког се придржавају ревизори приликом вршења послова

Ревизор	<p>ревизије, а то су интегритет, објективност, професионална оспособљеност и дужна пажња, повјерљивост и професионално понашање.</p> <p>Лице с лиценцом, које је одговорно за квалитет обављене ревизије и за изражено мишљење о финансијским извјештајима. Овај израз се користи као ознака за привредно друштво које се бави ревизијом. Термин „ревизор” се у ISA користи и за услуге које су сродне ревизији.</p>
Дужна професионална пажња	<p>Професионална ревизорова обавеза да испуњава своје дужности марљиво и пажљиво. Дужна пажња подразумијева комплетирање радних папира, прибављање довољног обима компетентних доказа и изражавање адекватног мишљења или закључка, или налаза о чињеничном стању.</p>
Доказ	<p>Било која информација коју ревизор користи да би утврдио да ли је информација која се може квантификовати и чију ревизију обавља приказана у складу с утврђеним критеријумом.</p>
Криминална или незаконита радња	<p>Израз „криминална радња” односи се на намјерну радњу једног или више појединаца из редова руководства, запослених или трећих лица, која за посљедицу има погрешно приказивање информација у финансијским извјештајима или у неком другом предмету ревизије.</p>
Грешка	<p>Ненамјерно погрешно представљање информација у финансијским или другим извјештајима, као што су: рачунске грешке у главним евиденцијама и рачуноводственим подацима, превид или погрешна интерпретација чињеница, погрешна примјена рачуноводствених политика, упутстава и сл.</p>
Клијент	<p>Правно лице чији су финансијски извјештаји или други извјештаји или</p>

	<p>процеси предмет ревизије; клијент ревизорске фирме.</p>
<p>Ревизијско узорковање</p>	<p>Оно укључује примјену поступака ревизије који су мањи од стопроцентног испитивања ставки које чине салдо рачуна или групу трансакција, тако да све ставке из узорка имају подједнаку шансу да буду одабране.</p>
<p>Тврдња</p>	<p>Изјава руководства, дата експлицитно или на други начин, која је садржана у финансијским извјештајима, а ревизор је користи приликом разматрања различитих типова потенцијалних погрешних исказа који могу да се појаве.⁵⁵</p>
<p>Компетентност ревизора</p>	<p>Квалитети које мора да посједује ревизор, које чине комбинација образовања, техничких и искуствених сазнања стечених у пракси и кроз полагање за стицање звања, као и кроз обавезност сталне иновације знања.</p>
<p>Ангажовање на обављању уговорених поступака</p>	<p>Односи се на обављање оних поступака ревизорске природе за које су се ревизор, клијент и било које треће лице договорили и на основу којих ревизор доноси извјештај о налазима чињеничног стања. Овај извјештај има знатно нижи степен увјеравања од извјештаја о ревизији.</p>
<p>Увјеравање</p>	<p>Означава увјерење ревизора у поузданост неке тврдње коју је изнијело једно лице, а на коју треба да се ослони неко друго лице. Да би дошао до тог увјерења, ревизор процјењује добијене доказе као резултат поступака које је предузео и о томе доноси крајњи закључак.</p>
<p>Услуге увјеравања</p>	<p>Представљају користан рад који је обавио ревизор у име клијента у циљу прибављања доказа и доношења закључака о поузданости тих доказа. Услуге увјеравања укључују изражавање мишљења о финансијским извјештајима,</p>

Контрола

систему интерне контроле, поштовању закона, прописа и друге регулативе и слично.

Она у најширем смислу представља упоређивање и надзор, надгледање или провјеравање некога или нечега.

